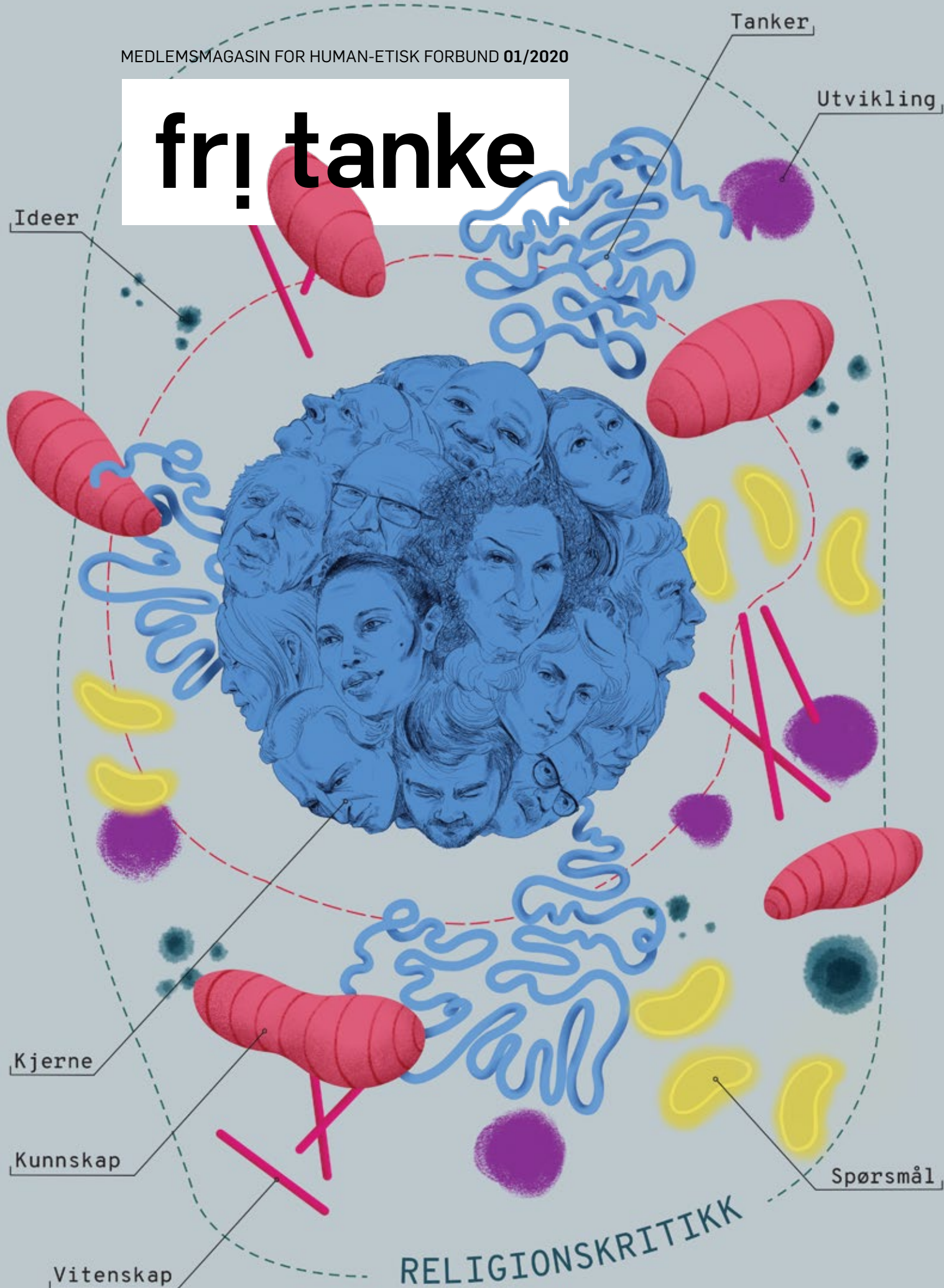

frī tanke

fri tanke

Formålsparagraf

» Fri tanke er et redaktørstyrt magasin som distribueres til medlemmer i Human-Etisk Forbund og andre interesserte, og en nettavis som er åpen for alle. Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.

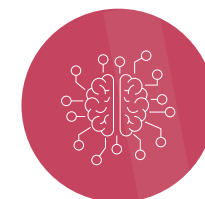
» Fri tanke arbeider ut fra Human-Etisk Forbunds verdigrunnlag.

» Fri tankes oppgave er å lage nyheter, reportasjer, bakgrunnsstoff og meningsartikler om tema som ligger innenfor Human-Etisk Forbunds interessesfære. Det vil si tema tett knyttet til det humanistiske livssynet, som for eksempel kritisk tenkning, livsmening, ytringsfrihet, menneskerettigheter generelt, etikk og menneskesyn. Fri tanke skal både ha innhold fra hele Norge og dekke internasjonale forhold.

» Fri tanke skal være en premissleverandør for religions- og livssynsdebatten i Norge.

» Fri tanke er ikke-kommersiell og fullfinansiert av Human-Etisk Forbund.

*Vedtatt av Human-Etisk Forbunds hovedstyre
8. februar 2019*

[SAMFUNN]

Religion kan være en berikelse for mennesker og samfunn, men ofte ikke. Da trengs det at noen tar til motmæle – men med respekt for menneskerettighetene.

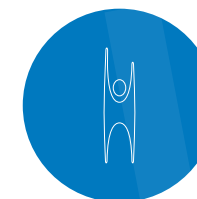
SIDE 8–53

[IDÉER]

Lærde og lekfolk har opp gjennom historien utfordret ideer, tekster, doktriner, autoriteter og praksiser som har hatt ulike guddommelige begrunnelser.

SIDE 54–87

[FORBUNDET]

Et humanistisk livssyn er i seg selv en religionskritisk handling. I dag er det heldigvis ikke lenger uhørt å tenke seg en mening med det hele uten religion.

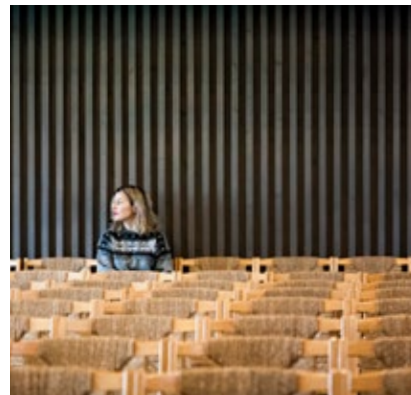
SIDE 88–103

«Er du satanist?»

Fengslet for sin musikk.

SIDE 24

Troens torner

Syk av religiøsitet.

SIDE 32

Reisebrev fra Afrika

Varme humanistmøter

SIDE 44

Religionskritisk idéhistorie

Århundreders kritiske spørsmål

SIDE 56

«Blasfemi»

Utdrag fra ny tegneserie

SIDE 74

Motkulturell og frekk

Hedningsamfunnets historie

SIDE 76

fri tanke 01/2020

Medlemsmagasin for Human-Etisk Forbund

Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.

Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke nødvendigvis for Human-Etisk Forbunds regning.

E-post:
fri.tanke@human.no

Nettsted:
fritanke.no

Ansvarlig redaktør
Kirsti Bergh
kirsti.bergh@human.no

Layout/repro
Mediamania.no

Forsideillustrasjon
missboo.no

Trykk
Ålgård Offset

Opplag
76 000

Neste utgave
Nummer 02/2020 kommer i september, og nummer 03/2020 i desember.

Ta kontakt med redaksjonen for stoff-frister.

Fri tanke gikk til trykk 2. mars.

Fagpressen

En relevant og human religionskritikk

Allerede i det ikke å bekjenne seg til en religion ligger det en implisitt religionskritikk. Slik er vi alle religionskritiske, enten vi velger å kalle oss ateister, agnostikere, eller erklærer oss som tilhengere av én religion og ikke en annen. Men en aktiv religionskritikk er selvsagt noe annet.

Så hvor viktig er det egentlig å bedrive aktiv religionskritikk i dag? Og ikke minst, hvordan gjøre det? Det er et spørsmål som er naturlig å stille i en tid hvor samfunnet aldri har vært mer sekularisert enn det er nå – og hvor selv majoritetsreligionen, den evangelisk-lutherske kristendom som Den norske kirke står for, er i tilbakegang. Historien og samfunnsfagene har som kjent ingen fasit med to streker under, men ut fra den humanistiske historieforståelsen er det liten tvil om at den sekulære religionskritikken har gitt avgjørende bidrag her.

At den dominerende tankegangen i et samfunn er blitt sekulær betyr ikke at det ikke lenger er nødvendig med religionskritikk – enten det er av intellektuell eller sosial art. Fortsatt henger den dominerende religionens privilegier igjen. Dessuten handler religionens påvirkning ikke bare om religionens makt over samfunnet og majoritetsbefolkningens liv. Også minoritetsreligionene (og kulturen den er sammenvevd med) kan utøve makt over mange liv – være seg teologisk eller sosialt. Det handler blant annet om en kontroll som går utover det foreldre bør utøve overfor barn og ungdom; det handler om fysisk eller psykisk tvang og om ikke å få lov til å leve frie, selvbestemte liv; det handler om forestillingen om at hvis man er født innenfor en religion så «eier» religionen deg for alltid, og der det å forlate religionen i ytterste fall kan være livsfarlig. Religionskritikk er viktig, og det er

derfor Human-Etisk Forbund nå har vedtatt noen prinsipper for en humanistisk religionskritikk (se side 6). Rådgiver Didrik Söderlind har vært med og utarbeidet prinsippene og påpeker at det er viktig at kritikken har noen kjøreregler, slik at den ikke skjærer ut i irrasjonalitet, konspirasjonstenkning og/eller hat. Det er nok av eksempler på slik kritikk. Og hva oppnår man med det – annet enn lite konstruktiv polarisering?

– Hvis kritikken oppleves som relevant for de som kritiseres, er det også mye større sjanse for at kritikken lyttes til og blir effektiv. Vi har mange eksempler på religionskritikk basert på misforståelser, sneversynthet eller overdrevne generaliseringer. Det er en uting vi ønsker å advare mot, sier Söderlind. (Les intervju på fritanke.no/19.11352)

I dette nummeret kaster vi blant annet et historisk blikk på religionskritikken, og har hørt med et knippe vennligsinnede religionskritikere om hvordan religionskritikk kan utøves. Men temaet er overhodet ikke uttømt med det – dette vil være et aktuelt tema i uoverskuelig framtid, og innfallsvinklene er mange.

Idet Fri tanke går i trykken er offentlighetens oppmerksomhet rettet mot spredningen av det svært smittsomme koronaviruset. I hvor stor grad viruset og virusfrykten vil påvirke samfunnet i de neste dagene, ukene og månedene er høyst uklart. Vi satser på at våre saker fortsatt har relevans når du nå får magasinet i postkassen. God lesning!

KIRSTI BERGH,
redaktør av Fri tanke

Har du **ris** eller **ros** eller tilbakemeldinger av annet slag – send oss gjerne på fri.tanke@human.no

FØLG OSS PÅ:

fritanke.no

facebook.com/fritanke.no

[@fritanke_no](https://twitter.com/fritanke_no)

En humanistisk religionskritikk

Human-Etisk Forbunds landsstyre vedtok 17. november i fjor denne erklæringen om Human-Etisk Forbunds forhold til religionskritikk.

Humanister står i en religionskritisk tradisjon, enten de bare sier de ikke tror på en gud eller aktivt kritiserer religion. Men ikke all religionskritikk er like humanistisk. Humanister plikter å forsvare det sekulære samfunnet fra religiøse grupper som undergraver demokrati, rettsstat eller menneskerettigheter ved å underlegge politikken religiøse begrensninger og forordninger.

Humanister må samtidig være bevisste på maktforhold. Det er forskjell på å kritisere en majoritetskirke og en utsatt etnisk-religiøs minoritet, i tillegg er det forskjell på religionskritikk og kritikk av statlig forskjellsbehandling av livssyn. Humanismen er ikke lenger en opprørsbevegelse, men del av den norske hovedstrømmen. Dette gir makt – og med makt følger ansvar.

Mens noen kamper haster, kan andre vente. Å se forskjellen på dem krever at prinsipper veies mot hverandre og mot en mangefasettert og uoversiktlig virkelighet. Ingen sider ved religion er hevet over kritikk. Men humanister bør bygge allianser med, og støtte, religiøse mennesker som fremmer etiske og vitenskapelige verdier innad i religionene, heller enn å kritisere dem for at de ikke er enige med oss i ett og alt.

En humanistisk religionskritikk må være i tråd med humanistiske verdier. Et livssyn som setter mennesket i sentrum innebærer en forpliktelse til ikke selv å bruke, og tydelig å ta avstand fra, dehumaniserende språkbruk og argumentasjon.

Noen ganger er religionskritikk en etisk forpliktelse. Når religiøse praksiser på en utilbørlig måte innskrenker enkeltmenneskers frihet, krenker deres grunnleggende rettigheter eller brukes til å legitimere grove overgrep, er det humanisters plikt å si fra. Religionskritikk bør fremføres på en konstruktiv måte. Noen ganger kan et vennlig ord være det som skal til for at kritikken blir lyttet til, både hos de vi kritiserer og i den allmenne befolkningen.

En humanistisk religionskritikk er velinformert. En bevegelse som står for vitenskap og rasjonell undersøkelse av verden, må etterleve disse idealene også når den kritiserer religion. Dette gjør humanismens religionskritikk sannferdig, og dermed mer slagferdig.

Humanister bør ha et kritisk blikk på hvilken informasjon de stoler på, og ikke ukritisk spre påstander om religioner eller religiøse mennesker bare fordi noen sier noe som bygger opp under våre fordommer.

En humanistisk religionskritikk må være lydhør for motargumenter, og skal ikke kritisere religiøse enkeltmennesker, men heller uheldig systematisk religionspraksis. «Humanister oppfordrer til kritisk granskning av alle ideer og oppfatninger, også våre egne,» slik det slås fast i Nordisk humanistmanifest 2016.

Les mer på fritanke.no/19.11352

[RELIGIONSKRITIKK]

SAMFUNN

«Humanister respekterer trosfriheten og alles rett til å velge eget livssyn. Staten bør være sekulær og ikke gi noe livssyn særskilte privilegier.»

NORDISK HUMANISTMANIFEST 2016

[10]

DEN RIMELIGE RELIGIONSKRITIKKEN

Hva er legitim religionskritikk og hvordan kritisere religion uten å bidra til hets og demonisering av religionens følgere? Vi har spurt og fått forskjellige svar.

[24]

FENGSELENDE MUSIKKLIV

Studentene ville spille metalmusikk med religionskritiske tekster. *Det* likte det islamske regimet dårlig.

[32]

RELIGIØSE TRAUMER

Hvordan overleve når troen eter seg inn i alle aspekt av livet? Les om fire ulike erfaringer og psykologens betraktninger.

[44]

EN AFRIKANSK REISE

Danske Kristine Kærn sa opp jobben for å reise til fjerne verdensdeler og lete etter humanister der. I øst-Afrika fant hun mange.

ER RELIGIONSKRITIKK VIKTIG OG HVORDAN BØR DEN UTØVES?

Vi har spurt et knippe religionskritiske om religionskritikkens avgrensninger.

«Religionskritikere må forsvare religionsfriheten.»

LARS GULE, EKSTREMISMEFORSKER OG ISLAMKRITIKER

Religion er kultur, og man kan – og bør – kritisere kulturelle praksiser. Men man må respektere menneskeverd og menneskerettighetene.

TEKST: ASLAUG OLETTE KLAUSEN
FOTO: NTB/SCANPIX

Et ateistisk livssyn er i seg selv en religionskritisk handling. Det er den fundamentale kritikken sier førsteamanuensis og ekstremismeforsker Lars Gule ved OsloMet.

I mange år har han vært en tydelig islamkritisk – og generelt religionskritisk – stemme i norsk offentlighet, både som forsker og filosof, og som generalsekretær i Human-Etisk Forbund (2000-2005). Samtidig har han vært en prinsippfast forsvare av religiøses menneskerettigheter.

– Religionskritikk kan være mye forskjellig. Det kan være en filosofisk, teologisk, intellektuell øvelse

eller kritikk av praksiser, av handlemåter. Religionskritikk er heller ikke noe som bare kommer fra et eksternt ståsted. Det er mye av det også innenfor trossamfunn. For eksempel den interne kritikken av overgrep i den katolske kirken.

I tillegg til den intellektuelle kritikken av det som ses som falskt i religioner, kommer kritikken av religion som institusjon. Og som Gule påpeker:

– **Uavhengig av om institusjonene er små eller store, utøver de makt. De har innflytelse over mennesker. Dette gjør det desto mer berettiget å kritisere overgrep som skjer i religionenes navn.**

I den ikke-troendes kritikk av religiøse praksiser vil det ofte være troen som anklages for å være ansvarlig for overgrep i et trossamfunn. Det kan det være, men det er ikke alltid like lett å påvise sammenhenger mellom teologiske posisjoner og bestemte type praksiser.

– *Hvordan skiller man da for eksempel mellom kulturelle og religiøse praksiser?*

– Det kan man vanskelig gjøre. Religion er kultur. Det er også uhorvelig mange religiøse praksiser som legitimeres av religion. Spørsmålet er når det eventuelt blir et interessant skille.

KULTUR OG RELIGION

Gule besvarer sitt eget spørsmål ved å peke på kvinnelig omskjæring. Inngrepet utføres av både kristne, muslimer og animister. Praksisen har vært kjent helt tilbake til antikken.

– En slik praksis er dermed åpenbart noe mer enn religion. Men svært mange av dem som gjør dette i dag, henviser til sin religion. Det er i den de finner en forklaring, begrunnelse og forankring. De foreldrene som omskjærer sine døtre gjør dette i troen på at de er gode muslimer, kristne eller om de har en annen religion.

– Det er dermed ganske åpenbart at sammenhengen mellom religion og denne praksisen er ganske problematisk. Det er ikke så enkelt som at «islam sier, eller kristendommen sier...». Det er en praksis er inkorporert i religionen, som den troende ser som en del av den helheten

den religiøse forestillingsverdenen utgjøre. Og religiøse forestillingsverdener er ofte totaliserende, det vil si at de forklarer alt og gir veiledning om alt.

KUNNSKAPSLØSHET

– *I hvilken grad kan man tenke seg en liknende reform av islam som vi har sett av kristendommen, og kan den komme utenfra, eller må den komme innenfra?*

– Islam påvirkes utenfra kontinuerlig. Det er mange som etterlyser en reformasjon, og avslører dermed

sin kunnskapsløshet om islams historie. Islam står ikke stille, men endringene skjer heller ikke i noen rettlinjert prosess. Slik har heller ikke endringene i kristendommen vært.

Tilbakeslag vil skje, påpeker Gule. Slik det for eksempel har skjedd de siste drøye femti årene hvor en reaksjonær, ytterliggående islamistisk tolkningsramme har vunnet frem og fått hegemoni.

– Dette har skjedd av mange grunner, delvis gjennom ytre omstendigheter (som Palestina-konflikten, militære intervensjoner og lignende),

delvis gjennom propaganda og delvis ved trusler og vold. Dette hegemoniet er også knyttet til store økonomiske ressurser, som gjør det mulig for et land som Saudi-Arabia å spre sitt reaksjonære budskap.

– Men denne typen absurd puritanisme, som forbud mot musikk for eksempel, kritiseres hver dag av mange av de troendes egen praksis. Du kan ikke undertrykke mennesker hang til annen kultur, kunst og musikk over tid.

– *Når blir religionskritikk illegitim?*

– Enhver kritikk som krenker menneskeverd og grunnleggende

LARS GULE (64)

Filosof og førsteamanuensis ved OsloMet som forsker og underviser blant annet på ekstremisme, flerkultur og islam. Generalsekretær for Human-Etisk Forbund (2000-2005)

«I humanismens navn, som setter mennesker i sentrum, er det viktig å kritisere overgrep og diskriminering.»

menneskerettigheter er illegitim. Det handler om at kritikk er å felle normative dommer, å gjøre et skille mellom rett og galt. En kritikk som sier at det du tror på er – eller bør bli – forbudt, er en illegitim tilnærming.

– Det er veldig viktig for den som driver religionskritikk å forsvare religionsfriheten. Gjør man ikke det, er det noe annet enn religionskritikk man bedriver.

«SÅKALT KRITIKK»

Når det kommer til kritikk mot islam fra ytre høyre velger Gule derfor å omtale det for «såkalt kritikk». Han mener den verken tar på alvor den toleranse religionsfriheten krever eller at den forstår hva seriøs kritikk betyr. Han mener det henfaller til det som i beste fall kan kalles drittsslenging eller utskjelling.

– Når du skal kritiseres noens religion må du kunne noe om det du kritisere. Det er ikke kritikk å si at «jeg liker ikke islam fordi jeg har møtt en teit muslim». Det er dessverre på det nivået altfor mange operer, og så kaller de det kritikk, sukker Gule, før han understreker at en forutsetning for saklig kritikk er kunnskap.

– Det er ikke forbudt å synse. Enhver har også rett til å stille sin uvitenhet til skue. Men seriøs og legitim kritikk forutsetter at man respekterer menneskeverdet til andre mennesker. *Innholdet* i det andre tror på kan du derimot kritisere sønder og sammen, fortrinnsvis med utgangspunkt i kunnskap.

Utfordringen for religionskritikken mener han oppstår nettopp når man ikke skiller mellom det som angivelig kritiseres, nemlig en religion, og

de som tror på religionen. *Islamofobi* er et begrep Gule er oppmerksom på at kan romme mye annet enn den definisjonen han gir. Men han mener det likevel er et presist begrep når det brukes riktig:

– Når du sier at muslimer er determinert av islam er det islamofobi. I slike påstander operer man med bare *ett* islam. Du essensialiserer islam, og du essensialiserer muslimer. En slik essensialisering innebærer at du behandler muslimer som om de er en «rase»; som noe uforanderlig.

Han er heller ikke mild i sin omtale av eks-muslimer som definerer en hel religion ut fra egne avgrensede erfaringer. Essensialisering av islam og muslimer mener han er like islamofobisk uavhengig av hvem som ytrer den.

– Det er ingen grunn til å alliere seg med rasister i kampen mot overgrep som skjer i islams navn. Det er fullt mulig å finne andre allierte her. Men når man respekterer menneskeverdet og forsvare muslimers grunnleggende religionsfrihet, kan man si og kritisere ganske mye.

PRIORITERINGER

Som generalsekretær i Human-Etisk Forbund var Gule like religionsskritisk overfor islamske som kristne praksiser. Samtidig har forbundets kritiske prioritering vært statskirkeordningen, Den norske kirkes privilegier og kampen for livssynsmessig likestilling.

– Det sier seg jo selv at kristen makt og kristne privilegier er et mye større problem enn framveksten av nye religioner i Norge.

Men kritikk av religiøse dogmer har stått sentralt:

– HEF står i en religionskritisk tradisjon. I sannhetssøkingens navn er det derfor nødvendig å kritisere religiøse dogmer og utslag av overtro av alle slag. I humanismens navn, som setter mennesker i sentrum, er det viktig å kritisere overgrep og diskriminering. Vi har tatt standpunkt for homofile og andre seksuelle minoriteters rettigheter, samt kvinnerettigheter, ikke minst i opposisjon til religionens kvinne- og seksualfiendtlighet.

– Dette er religionskritikk. Vi kritiserer kristne, hinduer, muslimer, alle som ikke aksepterer frihet og likeverdighet for seksuelle minoriteter.

KUNNSKAPSBASERT KRITIKK

Selv har stiller Gule gjerne opp i debatter, blant annet har han flere ganger debattert salafistiske Islam Net. Og han opplever at han når frem. At det ikke er noen hindring at hans ståsted er tydelig. Snarere tvert imot, mener han. Han avfeier rett og slett tanken om at islamkritikk bare kan komme fra sekulære muslimer, eller troende.

– Så lenge du har satt deg noenlunde inn i islam – og det du presenterer ikke er noe du har funnet på selv av merkelige stereotypier – kan du kritisere islam. For eksempel kan du levere den klassiske kritik-

ken av ulike typer gudsbevis som en del muslimer er opptatt av. Mange av argumentene er helt parallelle til kritikken av kristendommen.

– Uten kritikken fra Human-Etisk Forbund ville neppe norsk kristendom vært der den er i dag. Det å påstå at HEF ikke har påvirket er tøvete. Graden av påvirkning kan vi gjerne diskutere, kanskje har det ikke vært avgjørende, men det har vært et bidrag til utvikling og ikke minst humaniseringen av norsk kristendom.

IHERDIG: Lars Gule har stilt opp som appellan under utallige markeringer – både til støtte for religionsfriheten og for ytringsfriheten. Her fra en markering mot religiøs begrunnet terrorisme utenfor Stortinget etter angrepene på Charlie Hebdo-redaksjonen og andre steder i Paris i 2015. Plakatene er fra Hedningsamfunnets tegneserieblad Jesus Kristus & Co.

«Jeg tror på eksponeringsterapi.»

HENZA ARWAN, REFORMATIV ISLAMKRITIKER

Styreleder Henza Arwan i Salam mener behovet for religionskritikk er stort, men den må være konstruktiv.

TEKST: ASLAUG OLETTE KLAUSEN
FOTO: SALAM

Henza Anwar (29) er styreleder i Salam, en frivillig organisasjon som arbeider for skeive med muslimsk bakgrunn. Organisasjonen er blant annet aktiv i samfunnsdebatten, gjør skolebesøk, organiserer samlinger for medlemmer og interesserte med blant annet feiring av Eid og Ramadan, og driver opplysningsarbeid om homofobi, islamofobi, sexisme og antisemittisme. Et av fremtidsprosjektene er en feministisk moske.

RADIKAL REFORMKRITIKK

Anwar mener det er et behov for religionskritikk, og at behovet er stort.

– Men måten det føres på er ikke alltid konstruktiv, og dermed vil effekten av kritikken forsvinne. Det er synd. Salam i seg selv tenker jeg er *reformativ kritikk*. Det er nok så radikalt å påstå at islam og homofili kan gå hånd i hånd. Og vi jobber for at dette ikke lenger skal anses som en radikal tanke. Mye av dagens religionspraksis er basert på utdaterte tolkninger av skriftene, og utdaterte holdninger.

Disse holdningene mener hun

bestemt ikke alltid er forenlige med dagens samfunn. Samtidig som akkurat dette er paradoksalt, etter som hun sier: *Koranen skal angivelig være universell og aktuell for enhver tidsalder.*

– Det er altså potensial for endring. Salam er viktig fordi vi synliggjør mangfoldet av muslimer og skeive. Vi viser at det er mulig, og at det ene ikke trenger utelukke det andre.

MED OG UTEN HIJAB

Den nyforlovede legen, som til vanlig spesialiserer seg i barne- og ungdomspsykiatri, er del av mangfoldet selv. Forloveden er også kvinne. Og Anwar har selv hatt en periode der hun bar hijab.

– Det var etter at jeg hadde hatt min første jentekjæreste. Jeg fikk en reaksjon, og fant selv støtte i troen, sier Anwar, som vedgår at hun den gang nok skammet seg, men ikke plages av skam i dag. Ikke *sånn*, i hvert fall.

Hijaben var på en stund, og så tok hun den av igjen, da hun var universitetsstudent i Slovakia. Det var noe med å komme ut av Norge, bytte miljø, forteller hun. Men aller mest handlet det om at hun ikke fant noen logisk grunn til at et klesplagg skulle representere henne eller noen tilhørighet. Hun fant heller ingen logikk i de religiøse ritualene. I det hele tatt fant hun mange logiske brister.

– På videregående pleide det være diskusjoner med klassekamerater som fastet (under ramadan). Jeg ble

helt satt ut av at det var så mye som var greit å kalle haram *under* ramadan, men helt greit resten av året. Holdningene var helt absurde og de ble uttrykt sterkt.

TRUSLER OG TRAUMER

Hun understreker flere ganger i løpet av samtalen at hennes personlige historie har vært langt lettere enn for flere andre med liknende bakgrunn. Hun har bekjente som har mottatt trusler, bare for å være den de er, elske den de elsker. Det er også derfor hun fremhever Salam som en mulighet for et trygt rom. En møteplass – for mange også muligheten til en «familie» som aksepterer dem *for* den de er. Akkurat *det* jobber hun også med i egne nære relasjoner, i tillegg til utadrettet gjennom Salam.

I et intervju med Blikk har grunnleggeren av Salam, Thee-Yezen Al-Obaide, sagt at *alle skeive muslimer er traumatiserte*. Anwar er enig, men understreker at det ikke nødvendigvis er snakk om traumer i klinisk PTSD-forstand. Mens Al-Obaide er åpent troende muslim, er imidlertid Anwar agnostiker og definerer seg som *kulturell muslim*. Salam stiller ingen krav om personlig religiøs tro. Organisasjonen er åpen for alle med skeive med en eller annen form for tilknytning til islam eller muslimsk kultur. Salam er grunnleggende feministisk og anti-rasistisk, og for likeverd.

IKKE I KORANEN

Dermed er det kanskje ikke overraskende at det internt eksisterer ulike syn på håndtering av religionskritikk. Anwar er blant dem som ønsker religionsreform. For henne er det ikke slik at det er noen åpenbar grunn til at noen muslimer skal vende seg til homofobe verdensanskuelser. Det hele er et spørsmål om tolkning av de hellige skriftene.

– Det står ingenting direkte om homofili i Koranen. Historien om Sodoma og Gomora er et narrativ om straff for seksuelle overgrep.

Det handler om menn som voldtar menn. Overgrep og sex er ikke det samme. De eneste skriftstedene som er eksplisitte er andre tekster enn Koranen selv.

Hun sammenlikner det med mange muslimers syn på hunder. I Koranen er hunden omtalt som en lojal følgesvenn og som jakthund. Likevel vil mange muslimer hevde at hunder er urene og ikke verdige som for eksempel kjæledyr. Akkurat nå med unntak av hennes egen familie, om enn det har tatt litt tid.

– Jeg tror på eksponeringsterapi.

Til å begynne med trakk de seg unna og ville ikke kose med henne, men nå får Bellski hoppe rett opp i sofaen. Når det kommer til aksept av at jeg er lesbisk er det fortsatt «a work in progress», men jeg tror at det vil komme – la oss se!

Skulle det ikke skje, viser hun imidlertid til et stort og trygt nettverk, som Salam. Det er ikke sånn at hun står på bar ekskludert bakke.

– Det er viktig å håpe på det beste, og være forberedt på det verste, sier Anwar.

HENZA ARWAN (29)

Styreleder i Salam, en organisasjon for skeive med muslimsk bakgrunn – troende eller ikke-troende. Lege under spesialisering i barne- og ungdomspsykiatri. Oppvokst i muslimsk familie.

«Det må være ubegrenset ytringsfrihet for kritikk.»

SHARAM SHAYGANI, PSYKIATER OG SEKULÆRMUSLIM

Psykater Sharam Shaygani fremholder de humanistiske verdier som grunnlag for religionskritikk.

TEKST: ASLAUG OLETTE KLAUSEN
FOTO: IHNE PEDERSEN

Vi må snakke om gudsbilder. Det er et stort problem for muslimer som er homofile, men også for muslimer som har alkohol- eller rusproblemer, at Gud fremstilles som en sadistisk og straffende mann, sier psykiater Sharam Shaygani, tidligere leder av foreningen Senter for sekulær integrering (SSI). Han arbeider til daglig ved Trasoppklinikken i Oslo, som er et behandlingssted for ruslidelser.

Shaygani har egen erfaring med tro, og det å forlate den. Han vokste opp i Iran under den islamske revolusjonen (1979). Familien var relativt sekulær. Shaygani skulle derimot omfavne en radikal islamsk trosretning tidlig i ungdomsårene. Fundamentalismen holdt imidlertid ikke stand etter at en lærer introduserte ham for filosofi. Skyggesidene av troen skulle følge med ham frem til han fant eksistensialismen og psykoanalysen.

Han kaller seg heldig. Han hadde først nevnte lærer, og i Norge fikk han venner han kunne snakke med.

Uten trusler kunne han erkjenne sitt ateistiske verdensbilde. Men hans syn på verden er likevel farget av hans bakgrunn; et kulturfellesskap han vil være en del av. Betegnelsen han velger når han skal beskrive eget livssyn er *sekulær muslim*.

RELIGIONSKRITIKK PÅ FLERE PLAN
Shaygani er opptatt av at religionskritikk må utøves på flere plan. Både strukturelt på samfunnsnivå, og i respektfullt møte med den enkelte troende.

– Enhver har frihet og ansvar og frihet til å tolke religionen. En må stille seg spørsmål som: *Er religionen, slik jeg praktiserer den, hensiktsmessig for meg, andre eller samfunnet? Gjør dette mitt og andres liv bedre? Hva slags gudsbilde har jeg?*

– Men i mange muslimske land er dette vanskelig å gjøre. Oppdragelsen er rettet mot det idealisert hellige og det å stille spørsmål bryter med dette idealet. Men man må våge å utfordre seg selv og autoriteten. Det er viktig å spørre seg: *Blir jeg et bedre menneske av å hate andre? Kontrollere eller undertrykke andre?*

FØLSOM DEBATT

Det å løfte frem denne selvransakelsen er en del av hans praksis i møte med pasienter. Han er tydelig på at alle har rett til sin tro. Han ser at for enkelte kan åndelige opplevelser ha en funksjon i behan-

dling av ruslidelser. Dette vil han forske mer på i fremtiden. Det betyr imidlertid ikke at han mener man skal unnlate å rette kritiske blikk på tro eller utøvelse av den. Det var en av grunnene til at han var med på å stifte SSI, sammen med blant andre Shakeel Rehman.

– Debatten om islam er veldig følsom og vanskelig. Det er nødvendig å veie sine ord med omhu. Og det må være et humanistisk budskap i bunn.

– Samtidig må det være ubegrenset ytringsfrihet for kritikk. Det gjelder alt fra karikaturtegninger, blasfemi til teater, film og kunst. Dette er viktigere enn å verne religiøse følelser. Ytringsfriheten er hellig når det kommer til å kritisere religiøse ideologier. Men når det kommer til religiøse mennesker skal vi være varsomme.

SEKULÆRT ANSVAR

Han mener vi først kan snakke om reell ytringsfrihet og religionskritikk i den islamske verden den dagen det kommer et teaterstykke om profeten Muhammed. Men der er vi dessverre ikke ennå, sukker han, før han understreker at han lever i håpet om at muslimer kan få oppleve og tåle de samme kritiske kunster som kristne har gjort i årtier. Han er sikker på at det vil være sunt for samfunnet og muslimenes omdømme.

SHARAM SHAYGANI (51)

Var med og stiftet Senter for Sekulær Integrering (SSI) i 2016. Kom som asylsøker fra Iran i 1988 og utdannet seg deretter til lege og psykiater, med spesialisering i rus- og avhengighetsmedisin.

Usunn er han derimot tydelig på at all islamkritikk som rammer mennesker direkte i betydningen dehumaniserer og essensialiserer dem. Der mener han at han og hans sekulære likesinnede med muslimsk bakgrunn må ta en større rolle som motvekt i offentligheten. Og da altså på en konstruktiv, respektfull måte, og med god avstand til aktører som har islamfiendtlige agendaer.

– Vi som har bakgrunn i islam kan bidra konstruktiv i denne debatten. Vi har – og får – en annen legitimitet i kritikken, og vi får lov til å gå lenger uten at det blir fare for at det vi sier

blir fremmedfiendtlig.

– Jeg engasjerte meg jo også fordi jeg ble lei av hele tiden å bli representert i offentligheten av konservative muslimer. Jeg vil vise at det finnes et mangfold av muslimer. Og det er nødvendig å gjøre dersom vi skal komme videre ut av polariseringen. Med vår bakgrunn må vi sekulære muslimer vise mot. Gjør vi ikke det svikter vi muslimene.

LÆRERE ER NØKKELEN

Foruten den rollen han mener sekulære muslimer kan ta for en bedre – og bredere – islamkritikk i

offentligheten, mener han det særlig er en annen gruppe som må støttes i sitt arbeid. Han snakker om lærere. Det var en lærer som i sin tid reddet ham fra fundamentalisme, og han brenner for at deres kunnskapsnivå og muligheter for å støtte unge med muslimsk bakgrunn må styrkes.

– Barn er plastiske, og de trenger støtte for å navigere i verden. Toleranse er en egenskap som må læres. Lærere er de viktigste fagpersonene i barns liv. De er dermed nøkkelpersoner i møte med minoritetslever.

«Det er farlig om ikke vi med empati med muslimer tar eierskap til islamkritikken.»

SARAH HAIDER, EKS-MUSLIM OG YTRINGSFRIHETSFUNDAMENTALIST

Amerikanske Sarah Haider representerer de unge islam-kritiske eks-muslimene som står opp for ytringsfrihet og retten til blasfemiske ytringer og kritiserer hijab. Hun vil gjerne ha med seg humanistbevegelsen.

TEKST: KIRSTI BERGH FOTO: ARNFINN PETTERSEN

I den muslimske verden er det en utbredt oppfatning at religiøs dissens ikke har eksistert. Men det er helt feil, det har eksistert eks-muslimer helt siden det ble muslimer. Vi har bare ikke vært i stand til å snakke, spre ideer og få tilhengere – uten å bli truet med vold. Men nå – med internett – har vi fått en åpning, en del av oss kan snakke og nå ut i deler av verden som ellers er helt lukket for oss.

Sarah Haider (28) leder den nord-amerikanske grenen av den voksende Ex-Muslims-bevegelsen. Hun født i Pakistan, men vokste opp i Texas med ganske liberale muslimske – som i amerikansk sammenheng vil si ganske konservative – foreldre. Noe som betydde at hun ikke fikk gå i shorts eller date gutter, men lese de bøkene hun ville. Hun har vært ateist og eks-muslim siden 16-årsalderen.

I november i fjor deltok hun på Human-Etisk Forbund og Ateistenes møte, sammen med britisk-iran-ske Maryam Namazie, initiativtaker til Ex-Muslims i Storbritannia. Den verdensomspennende, men

løst sammenknyttete bevegelsen fungerer som lokale støttegrupper for eks-muslimer, i tillegg til å arbeide for normalisering av religiøs dissens. Ex-Muslims' oppgave er ikke først og fremst å være religionskritiske, påpeker Haider.

– Men for å normalisere og skape aksept for religiøs dissens må du være blant de som tør å gjøre det.

EN ANNERLEDES RELIGION

Fri tanke møtte Haider til en samtale om med utgangspunkt i hvordan kritisere kritikkverdige sider ved islam i en verden med økende muslimhat. Hvordan kritisere uten å bidra til hets og muslimhat eller havne i seng med høyreekstreme «islamkritikere»?

Det er en bekymring også eks-muslimer deler, så det er ikke feil av vestlige liberale og folk på venstresiden å være bekymret for det, mener Haider, som også beskriver seg selv som «left-leaning liberal».

– Men hva skjer om vi ikke sier ifra om problematiske sider ved islam? Etter min mening er det farligere

om de av oss som har empati med muslimer *ikke* tar eierskap til islamkritikken. Det gir legitimitet til ytre høyre, sier Haider.

Hun mener de har rett i at islam *er* en annerledes religion og at muslimske immigranter *er* en annerledes type immigranter.

– Jeg mener ikke å si at muslimer ikke kan integreres – det kan de, jeg er selv eksempel på en immigrant fra den muslimske verden som elsker Amerika.

– Men du er en eks-muslim. Vil det si at du tror det bare er mulig å integreres hvis man slutter å være muslim?

– Nei. Det samme gjelder kristendom – mange som kaller seg kristne gjør ikke bokstavelig det Bibelen krever av dem. I dag har vi for eksempel kristne som kjemper for LHBT-rettigheter. De har funnet en måte å skape avstand mellom bokstavtro kristendom og kristen identitet. Jeg tror det er mulig for muslimer også.

– VENSTRESIDEN ER PARALYSERT

Men hun er bekymret for at frykten for å stigmatisere muslimer skal gjøre at bare krefter på ytre høyre peker på problematiske sider ved islam, teologisk og sosialt, og ved muslimske samfunn. Så Haider slutter seg i stor grad til kritikken som mange eks-muslimer har rettet mot venstresiden (i bred betydning).

– Jeg er på venstresiden mye på

SARAH HAIDER (28)

Pakistanskfødt amerikansk skribent, taler og politisk aktivist. Var i 2013 med-stifter av Ex-Muslims of North America (EXMNA), sammen med Muhammad Syed. I dag er hun utviklingssjef i EXMNA.

«Vi ser en vilje til å ignorere den religiøse symbolikken og historien til hijaben.»

grunn av det jeg har oppfattet å være de grunnleggende prinsippene: kvinners rettigheter, likeverd, verdighet for seksuelle minoriteter og sympati for folk som faller utenfor generelt, sier hun.

– Men de samme forståelsene brukes ikke overfor islam. Enhver anstendig observatør vil si at situasjonen for kvinner og seksuelle minoriteter i den islamske verden er katastrofal på et nivå vi overhodet ikke ser i vesten. Om du er en empatisk observatør vil du se det og arbeide for å motvirke det, men venstresiden er paralyisert og ute av stand til virkelig å ta eierskap til denne problemstillingen.

– *I vesten er jo muslimer en minoritet, er det ikke naturlig å se dette i et minoritetsbeskyttelsesperspektiv?*

– Men hvit makt-miljøet er også en minoritet. Så det faktum at noen utgjør en minoritet er ikke et selvstendig argument.

Haider er ikke enig i at majoriteten skal være forsiktig med å kritisere negative sider ved minoriteter. Tvert imot mener hun for eksempel at den sekulære bevegelsen i USA absolutt bør gjøre det.

– Humanistbevegelsen er mye eldre og mer etablert enn vår bevegelse og har mulighet til å endre samfunnet på en annen måte enn det vår bevegelse kan gjøre. Vi trenger dem!

ISLAMOFABI

Selv har hun uttalt at «folk som henne», altså islamkritiske eks-muslimer, har følt seg litt uglesett av deler av humanistbevegelsen, som hun mener i USA har rotet seg inn i identitetspolitikkdiskursen (og det kan du høre henne si mer om i

sitt innlegg på Ateistenes konferanse «Den utrolige ateismen – religionskritikk i møte med islam» som finnes på Youtube).

Haider har, i likhet med aktivister som Maryam Namazie, Quilliam-grunnlegger Maajid Nawaz med flere, blitt kalt «islamofob» på grunn av sin islamkritiske innstilling. Hun ler lett oppgitt over det, men bemerker at en fordel med å ha vokst opp i internettæraen er at man blir vant til det.

– Det er ganske mange som vil kalle alle som presenterer et kritisk perspektiv på islam for islamofobisk, og det kan følge et stigma med det som kan være vanskelig å håndtere hvis det fører til at folk ikke vil invitere eller intervju deg. Det kan være en effektiv sverting. Så er det selvsagt en del islamkritikere som fortjener det stigmaet de får – og jeg tenker ikke på eks-muslimer da, men mange på høyresiden og også i sentrum. De som omtaler islam på en klønete, nærmest rasistisk og etnonasjonalistisk måte. Men for noen finnes ikke distinksjonen mellom de som driver med muslimhat og oss som driver med ideologisk kritikk. For noen eksisterer bare islamofobi.

ÆRBARHETSKULTUREN

For henne kommer det tydelig fram i omfavnelsen av hijaben som nærmest et feministsymbol i visse venstreorienterte kretser.

– Det er forvirrende for meg at «hijabis» (kvinner med hijab) er blitt heltinner for venstresiden. Vi ser en vilje til å ignorere den religiøse symbolikken og historien til hijaben og realiteten i størstedelen av den muslimske verden. For muslimske kvinner som har vokst opp i vesten, med utdannede foreldre og som selv

har tatt utdanning – eller for konvertitter – for dem er det nært opp til hva vi kan kalle et selvstendig valg, sier Haider.

Samtidig stiller hun spørsmål ved hvor selvstendig valg det kan bli når man sosialiseres til å se på hijaben som noe nødvendig og positivt fra tidlig alder.

– For majoriteten av de som bruker hijab i verden er det ikke frivillig. Vi kjenner historien og konteksten; at ideologien som rettferdiggjør og påbyr kvinnelig tildekning og underdanighet er grunnet i en tenkning som ikke anser kvinner som likeverdige med menn; vi vet at de stedene

i verden der hijab er påbudt også er steder hvor kvinner mangler hundre andre rettigheter – være seg juridiske og sosiale rettigheter.

Haider grorser av hvordan hijaben i enkelte feministiske sammenhenger blir fremstilt som å kunne motvirke seksualisering av kvinnekroppen gjennom «privatisering» av kropp og seksualitet.

– Men implisitt i det er at våre kropp er seksuelle i kraft av sin eksistens, ikke sant. Hijaben dekker håret, håret er da implisitt seksuelt. Blir det seksualisert av andre eller er det seksualisert i sin natur? For meg er dette det grunnleggende i ærbar-

hetskulturen – at kvinners kropp er skamfulle og seksuelle og må tildekkes.

– Det arabisk ordet «awrah» betyr «privat parts» (genitalier), altså delene av kroppen som bør dekkes ut fra tankegangen i ærbarhetskulturen; kroppsdelene det er skamfullt ikke å tildekke. Og det er også opprinnelsen til ordet «aurat» på urdu, som betyr kvinne. Jeg får frysninger når jeg snakker om det, for det er noe som er så dyptliggende i kulturen; at kvinnekroppen er en kilde til skam for kvinnen og nytelse for mannen.

At hijaben skal kunne beskytte mot seksuell trakassering og overgrep

KVINNEPERSPEKTIV: Sarah Haider, Maryam Namazie og Shabana Rehman i samtale under arrangementet i november. De tre har litt ulike fokus, men alle er de opptatt av ytringsfriheten og retten til blasfemi.

I november deltok Sarah Haider på Ateistene og Human-Etisk Forbunds felles arrangement «Den Utrolige Ateismen - Religionskritikk i møte med islam» sammen med Maryam Namazie og Shabana Rehman (Født Fri). Du kan se opptak fra møtet på Youtube:

<https://www.youtube.com/watch?v=PlMacm-mK74U>

«Jeg tror ikke det virker å dytte på dem en moral, vi må overbevise dem!»

mener hun er en illusjon.

– I praksis er det slik at når det blir vanlig med tildekking av en kroppsdell – som håret – blir en annen kroppsdell seksualisert, som ankelen. Til et punkt hvor kvinner er fullstendig tildekket, og selv da kan hun gå på en seksuelt utfordrende måte. En muslimsk leder i Tyrkia – jeg tror det var Erdogan, men er ikke sikker – sa at kvinner ikke burde smile og le høyt offentlig, fordi det kan friste menn. Enkelte steder får ikke kvinner synge, fordi deres stemmer kan provosere fram lyst hos menn. Alt vi gjør – alle uttrykk for følelser og deltagelse i samfunn og kunst kan framprovosere seksuell lyst.

NEI TIL FORBUD

Haider sterkt kritiske innstilling til hijaben betyr verken at hun går inn for forbud eller å rive hijaben av kvinner på gata. Tvert imot er hun kritisk til den europeiske måten å håndtere hijab og nikab på.

– Jeg har et amerikansk perspektiv. Jeg tenker at måten å takle hijabspørsmålet på ikke er å si at «Du kan ikke bruke hijaben mer. I vårt samfunn er kvinner frie – og for å vise det vil vi ikke la deg bruke plagget du ønsker!», ler hun.

– Jeg tror ikke det virker å dytte på dem en moral, vi må overbevise dem! Vi må engasjere muslimer i de bredere diskusjonene, om hva rettigheter er, hvordan likeverd bør se ut og forvente av dem at de deltar.

Å tillate at muslimer kan isolere seg i egne samfunn med egne lover er ikke sunt. Haider mener det er veldig viktig å snakke sammen og å utfordre muslimer.

– Jeg håper at dere føler dere frie til å diskutere hijaben. Det er kanskje ikke effektivt overfor en kvinne, men dette er måten endring skjer på – at

man snakker åpent og ærlig overfor folk man bryr seg om, som vet vi er vennlig innstilt. Bare da er endring mulig.

– Det innebærer å snakke tydelig om de teologiske rettferdiggjøringene av praksisene. Jeg tror at det er noe mange synes er ukomfortabelt å gjøre. Men om du ikke er komfortabel med å stille spørsmålene direkte, er det indirekte måter å gjøre det på.

Hun forteller at den gang hun selv sluttet å tro var det etter mange direkte konfrontasjoner som hjalp henne å stille spørsmål ved religionen.

– Jeg ble også eksponert for filosofi og menneskerettigheter, som hva det betyr å være et individ. Dette forandret måten jeg tenkte. Så da jeg var klar for å forlate troen fantes det en filosofi der som jeg kunne vende meg til. Hvis det å respektere individers rettigheter betydde ikke å stille spørsmål ved problematiske praksiser, ville vi ikke ha oppnådd fremskritt. Vi ville ikke ha vært så moderne, likeverdig, aksepterende samfunn.

OPPLYSNINGSVERDIENE

Men opplysningsverdiene er ikke selvinnsynende eller intuitive, særlig ikke for mennesker som har vokst opp i en kultur der disse idealene ikke del av verdigrunnlaget, mener Haider. Derfor må vi argumentere for og fremme disse prinsippene overfor mennesker som kommer fra kulturer der verken individualisme eller demokrati eksisterer i grunnleggende betydning.

– Ytringsfrihet og religionsfrihet er helt nye konsept for dem, det vil være som om vi hadde hentet mennesker fra middelalderens Europa til dagens samfunn. De ville ha vanskelig med å tilpasse seg og akseptere mange av

våre prinsipper. Vi må betrakte en del av muslimene som kommer på samme vis. Det betyr ikke at de aldri vil ta verdiene til seg. Hvis vi argumenterer godt nok, vil de bruke sin egen fornuft og ta del i disse verdiene. Men vi må forstå at prinsippene ikke er *intuitive* – snarere det motsatte. Ytringsfrihet er et vanskelig konsept. Vi aksepterer det fordi vi er født inn i det i vesten, (selv om det er diskusjoner om rammene osv.).

Da gjelder det å være ærlig om problemene og utfordringene.

– Ikke føl at du ikke kan si at det er noen verdier som er bedre – du må være forkjemper for likeverd, menneskeverd og menneskerettigheter!

SPØR HVORFOR NOE ER HELLIG

Hvis ikke vil de verdiene tape, mener Haider. For «presteveldet» vil kjempe for sine verdier og si at det er den riktige måten å være på i verden.

– Det å se på islam som minoritetens religion; at vi derfor skal respektere deres hellige symboler, ikke publisere Muhammed-karikaturer fordi det er veldig viktig for dem at de ikke publiseres. Nei, vi må stille spørsmål ved *hvorfor* de holder dette så hellig, vi bør undersøke deres syn og perspektiv. Og om vi begynner å gjøre det mer aktivt, tror jeg ting vil endre seg. Eks-muslimer er et bevis på det. Den veksten som har skjedd de siste fem årene er eksponentiell, det popper opp eks-muslimmiljøer over alt!

Hun forteller om et aktivistnett som er veldig ivrig. Veksten har skjedd delvis på grunn av deres innsats.

– De er blitt overbeviste av litteratur og filosofi og har forstått at dette er verdier som leder til framgangsrike samfunn.

NYBØLGE: Eks-muslimbevegelsen representerer en ny bølge i den samme kampen humanistbevegelsen er del av, mener Sarah Haider.

FORSTÅELIG SINNE

Mens Haider gir uttrykk for en amerikansk liberal holdning som forkjemper for full ytringsfrihet og religionsfrihet, har hun likevel forståelse for de som ut fra andres eller egne opplevelser for eksempel argumenterer for forbud mot barnehijab.

– Jeg forstår at de tenker «vi må få slutt på dette nå!». At ingen flere jenter må tvinges til å ta på hijab eller bli giftet bort i ung alder og oppleve seksuelle overgrep som følge av det. Mange er svært traumatiserte av egne opplevelser, og det føles veldig viktig for dem at dette må stoppe *nå*.

– Det er sant at mange unge jenter og gutter blir skadet på grunn av sin religiøse oppdragelse, men samtidig: om vi ikke tillater religiøse grupper frihet å utøve sin religion, vil det være å demontere grunnleggende prinsipper i vestlig tenkemåte – altså ytringsfrihet, religionsfrihet osv. Det handler om å veie to onder opp mot hverandre, og vi risikerer for mye ved forbudslinjen.

– Jeg kjenner mange eks-hijabis som er veldig traumatiserte av sin bakgrunn og oppdragelse, så jeg føler meg ofte hjerteløs når jeg likevel sier at vi ikke kan forby det.

Sekundærskadene av forbudslinjen er at en del muslimske miljøer da vil isolere seg mer for å kunne leve slik de ønsker. Med enda mindre frihet for barn og unge.

NÆRT SLEKTSKAP

Haider håper at entusiasmen og veksten i hennes bevegelse skal gi

gjenklang i den bredere sekulære bevegelsen.

– Den sekulære bevegelsen gammel, gråhåret og pensjonert – i hvert fall store deler av den i Amerika. Men vi er unge! Gjennomsnittsalderen ligger i tjueårene. Jeg ønsker at den vide sekulære bevegelsen skal forstå at vi er en ny bølge i den samme kampen. Vi eks-muslimer er som «nyfrelste» til humanismen og det burde utnyttes. Humanistbevegelsen bør anerkjenne eks-muslimbevegelsen som et ektefødt barn av seg selv!

EX-MUSLIMS I VERDEN

I 2007 ble den første organisasjonen for eks-muslimer stiftet – Central Council of Ex-Muslims – ledet av den eksiliranse kvinneaktivisten Mina Ahadi. Seinere samme år ble det britiske rådet for eks-muslimer stiftet, og siden har det blitt etablert organisasjoner eller grupper i en rekke land, Wikipedia lister mellom 30 og 40 grupper. Mange av disse gruppene er viktige som trygge havner for eks-muslimer som opplever å bli frosset ut av familie og samfunn. I Norge finnes Ex-Muslims of Norway, som vi har skrevet om i en tidligere utgave.

Thrash metal

GA **12 ÅR** OG **74 PISKESLAG**

Prestestyret i Iran likte ikke låta «I'm Your God now!». Metalbandet Confess måtte flykte og havnet i Nord-Norge.

TEKST: EVEN GRAN
FOTO: ØIVIND ARVOLA

«Ved å ta oss, ga de klar beskjed til de andre bandene i byen om hva de risikerer.»

Theran 9. november 2015: Det banker på døra hjemme hos 22-årige Nikan «Siyanor» Khosravi. Utenfor står rundt ti personer da Nikans mor åpner; det er uniformert politi og andre myndighetspersoner. De spør pent om de kan få komme inn. Ja, de oppfører seg faktisk ganske høflig, og hun gjengjelder høfligheten og byr dem på te.

Men da de får Nikan på tomannshånd, inne på rommet hans, er de ikke lenger så vennlige. «Vi vet hva du driver med», «Vet moren din om dette?», «Hvorfor lager du satanisk musikk?». De beslaglegger datautstyr, bøker og musikkinstrumenter. Alt blir sirlig notert ned med navn, titler og serienummer. Listen blir full av forbudt litteratur. Det er bøker om Marx, Nietscze, vitenskap og ateisme. Det er *The God Delusion*, *Nietzsche Wept* og rundt 400 dvd-er, det meste forbudte Hollywood-filmer.

Etter to timers gjennomgang i leiligheten bærer det rett i fengsel for Nikan – til Evin-fengselet i utkanten av hovedstaden, der det islamistiske diktaturet plasserer sine politiske fanger. Det skal det bli en sang om. Mer om det senere. Her blir han sittende på isolat i rundt tre måneder. Innesperret i et lite rom, med skarpt lys som aldri blir slått av, sitter han i 23 av døgnet 24 timer. To ganger i døgnet blir han dratt ut av cella og avhørt.

«ER DU SATANIST?»

– Tenk deg selv, du blir gal av det. Det er psykisk tortur. Du aner ikke om det er natt eller dag. Så kommer det plutselig to vakter inn. Du får bind for øynene og blir dratt ut. Også kommer

de samme spørsmålene: *Hvorfor skriver du slike tekster? Er du satanist? Hvem kjenner du? Har du kontakter i andre land? Er du agent for Israel? Kjenner du noen i Israel? Har du vært i Israel? Støtter du Israel?*

Nikan forstår fort at politiet har spanet på ham. I avhørene trekker de fram bilder der han snakker med folk på gata. Han får se bilder av seg selv på vei inn gjennom en dør. «Hva skulle du der? Hvem snakket du med? Hva snakket dere om? Hvem kjenner du der? Hvorfor dro du ikke hjem som vanlig den dagen?» Spørsmålene kommer igjen og igjen.

Kort tid etter arresteres den to år yngre Arash «Chemical» Ilkhani også. Men han har fått beskjed på forhånd. For Nikan greide å få gitt beskjed til moren sin om at hun må ringe og advare bandkameraten, som på dette tidspunktet befinner seg på universitetet. Han skjønner at han må få gjemt unna pc-en sin og rekker å komme seg hjem og plukke den opp. Men i bil på vei derfra blir han stoppet.

– Politiet fikk bekreftet at jeg var rett person og dermed var det på med håndjern og inn i politibilen. De visste hvor jeg hadde vært hele tiden. De sporet meg med gps-signalene fra mobilen. Så dro vi hjem til leiligheten min, og de konfiskerte alt. Samme prosess som med Nikan.

Dagen etter havner han også på isolatcelle i Evin-fengselet.

UNDERGRUNNSSCENEN

Fire år etter befinner begge to seg i Harstad, av alle steder. Fri tanke møter frontfigur i metalbandet Confess, Nikan «Siyanor» Khosravi (26), sammen med bandkameraten Arash «Chemical» Ilkhani på kafe i

den nordnorske byen.

Ja, Iran har faktisk en musikkscene. Det finnes metalband i den brutale islamistiske staten, og Confess var et av de mest kjente, kanskje det mest kjente, av dem.

Nikan og Arash tror det kan være årsaken til at de ble arrestert, i tillegg til at tekstene deres selvsagt var langt utenfor det prestestytet kunne akseptere.

– Det er en klassisk oppskrift. Man sørger for ro og orden gjennom å spre frykt. Ved å ta oss, ga de klar beskjed til de andre bandene i byen om hva de risikerer hvis de bryter reglene, forteller de to.

De forteller om en stat der all offentlig framføring av kunst og musikk må forhåndsgodkjennes.

– Politiske ytringer og referanser til seksualitet, og spesielt homofili, er strengt forbudt. Myndighetene ville aldri ha godkjent oss med de tekstene vi har. Tekstene på «*I'm Your God now!*», «*Thorn Within*», «*You Will Playback*» eller «*Teh-Hell-Ran*» er selvsagt ikke greit for prestestytet, så vi måtte holde oss i undergrunnen. Men der skjer det jo en god del. Det finnes et stort opposisjonelt undergrunnsmiljø. Hadde noen av de store amerikanske metalbandene fått lov til å spille i Iran, hadde de sprengt alle arenaer. Men det får de selvsagt ikke lov til. Myndighetene prøver å stenge tilgangen til internett, men det er lett å omgå. Så folk i Iran har i praksis tilgang til det samme på nettet som alle andre: Ideer, musikk, bilder og film spres, men du må holde det skjult, sier de to.

HEKTET PÅ AMERIKANSK METAL

De forteller også at det ikke er musikken i seg selv myndighetene

BARNDOMSVENNER: Det var Nikan (t.v.) som dro med seg to år yngre Arash (t.h.) inn i musikken. 12-årige Arash så plakatene på gutterommet til metalinteresserte Nikan. Han spurte og Nikan forklarte. – I ruined his life forever, smiler Nikan.

reagerer på. Det er tekstene.

– Hvis vi hadde spilt thrash metal instrumentalt, eller lagt på tekster som hyller Allah og Muhammed, så hadde det gått helt fint, forteller Nikan og Arash.

– *De mener altså ikke at aggressiv musikk i seg selv er en oppfordring til opprør?*

– Det kan godt tenkes de mener, men i praksis slår de ikke ned på det.

– *Regnet dere med å bli arrestert?*

– Vi visste selvsagt at vi levde farlig, og at vi risikerte å bli arrestert, Vi var til og med klar over at vi kunne få dødsstraff. Men vi var ikke sikre. Det er litt uforutsigbart hva de slår ned på. Uansett har det aldri vært noe alternativ for meg å holde munn. Det klarer jeg ikke. Hvis jeg ikke kan si det jeg tenker, så får det gå som det går. Slik er jeg, slår Nikan fast.

Han forteller at han ble introdusert for metal da han måtte slutte med fotball på grunn av en skade. Livet ble livet aldri bli det samme etter at han ble heftet på amerikansk thrash metal. Nikan ble oppslukt av musikken til band som Slayer, Slipknot, Lamb of God, Pantera, Metallica, Tool, System of a Down og Rage against the Machine. Blant annet. I undergrunnsnettverkene i Teheran kom han fort i kontakt med andre som likte det samme. Confess ble dannet i 2010 og har så langt gitt ut to plater, «*Beginning of Dominion*» (2012) og «*In Pursuit of Dreams*» (2015). Nikan «Siyanor» skriver alle låtene, og er bandets ubestridte leder. Platene ligger ute på Spotify og andre strømmeplattformer, og har fått mye oppmerksomhet. Spesielt i USA, landet de hovedsakelig har hentet inspirasjon fra.

– Vi kunne ha dratt masse folk på turne i USA, men på grunn av Trumps innreisenekt kan vi ikke reise dit. Vi er jo iranere! Det er jo litt av et paradoks når vi faktisk har flyktet derfra, sier de.

«FUCK GOD! RELIGION!»

I 2020 lanserer bandet en ny plate;

«*Revenge at all costs*». To låter fra den kommende plata er allerede sluppet, «*Evin*» og «*Phoenix rises*». Den første handler om Nikans måneder med isolasjon og brutale avhør i fengsel, og åpner med et autentisk opptak fra Evin-fengselet som på persisk forteller moren til Nikan at hun har fått en oppringning fra sønnen: «*Denne oppringningen er fra en innsatt i Evin-fengselet*», sier stemmen. Nikan legger ikke noe imellom i åpningss-trofene: «*Waking up in jail! Morgue of living, Buried inside the whale's Belly*».

«*Phoenix rises*» er klar beskjed til regimet: «*Jail... It's been three years! You thought i'm surely dead? (...) Understand the meaning of being opposed! Fuck the system and dumb majorities! (...) Fuck god! Religion! Anything that's standing on my way!*», brøler Nikan mot slutten.

– Det er en veldig internasjonal plate. Jeg begynte arbeidet og skrev mesteparten av låtene i Iran og Tyrkia og det hele ble avsluttet i Norge. To gitarsoloer ble spilt inn i Sveits og Tyskland mens jeg var der og gjorde noen intervjuer, sier han.

Etter tre måneder i isolat og daglige avhør i Evin, ble Nikan og Arash overført til en annen avdeling. Den cella var noe ganske annet enn et isolat.

– Det var veldig skittent og nedslitt. Det var kanskje 30 fanger i en celle som var beregnet for 20. Det var ikke senger til alle, så mange måtte sove på gulvet. Mens vi satt på enecelle var maten faktisk ganske god. De ville at vi skulle være i god form til avhørene. Men i den store cella var maten grusom. Alt som ble sagt og gjort ble overvåket av kameraer i taket. Vi var redde for at det var agenter inne på cella som prøvde å få oss til å si noe som kunne brukes mot oss i retten. Det var et rent helvete, forteller de to.

TILTALT FOR FORNÆRMELSER

I februar 2016 står de for retten, tiltalt sammen. Ifølge tiltalen har de fornærmet islams hellighet og drevet

NYTT BAND: Confess er blitt forsterket med Tromsø-rockerne Roger Tunheim Jakobsen på trommer og Erling Malm på gitar.

propaganda mot regimet.

– Jeg husker spesielt dommeren under rettssaken. Han ropte og skrek at vi var satanister. Så spurte han direkte «er dere satanister?». Vi svarte nei, og jeg husker han bøyde seg over til sekretæren ved siden av og ba ham notere i protokollen at vi hadde innrømmet at vi er satanister. Vi var sjanseløse, forteller Arash.

De får den strengeste straffen for det de står tiltalt for, seks år. Fem år for blasfemi og ett år for å ha agitert og spredt propaganda mot staten. Men de slipper dødsstraff. Årsaken

er at blasfemien de er tiltalt for ikke er av den verste sorten. De har nemlig ikke fornærmet det aller helligste av det hellige i islam.

– De klarte ikke å bevise at vi hadde sagt noe negativt om Muhammed. Det er først når du fornærmer profeten du får dødsstraff. Han er nemlig død og kan ikke svare for seg. Regimet ser mildere på kritikk eller «fornærmelser» mot Gud, siden han lever og kan svare for seg selv slik prestestyret ser det, forteller de to.

– *Dere er begge erklærte ateister og legger ikke skjul på det. Regnes*

ikke ateisme som «frafall fra islam», eller apostasi, som også straffes med døden?

– Vi har ingen religion og er ateister. Jeg bærer ordet som et hedersmerke, noe jeg har vært tydelig på i mange sammenhenger. Det er selvsagt farlig i Iran. Ateisme regnes ganske riktig som apostasi og kan føre til dødsstraff. I avhørene prøvde de å presse meg på akkurat det, og jeg svarte ærlig. Men det ble ikke noe mer snakk om det. Jeg vet ikke hvorfor, sier Nikan.

Nikan og Arash anker dommen på

seks års fengsel. I påvente av ankesaken får de tilbud om å bli satt fri mot kausjon. Det er ikke billig, men Nikans forholdsvis velstående foreldre trår til og kjøper fri både Nikan og Arash for rundt 750.000 kroner tilsammen.

Vel ute av fengselet bestemmer Nikan seg for å flykte.

– Jeg dro opp til grensen mot Tyrkia. Jeg hadde ikke pass og ble smuglet over grensen. Jeg dro rett til Ankara og søkte asyl. Som asylsøker i Tyrkia leide jeg et hus i byen Düzce i nærheten av Istanbul. Familien

«Jeg sier det jeg vil. Jeg er kompromissløs på det.»

min hjelp meg med penger, blant annet til å kjøpe instrumenter og utstyr slik at jeg kunne begynne med musikk igjen, forteller han.

KONTAKTET AV ICORN

Etter en tre-fire måneder begynner Nikan å gi intervjuer til utenlandske medier og menneskerettighetsorganisasjoner. Dette blir lagt merke til. En dag får han en e-post fra organisasjonen Icorn – et internasjonalt nettverk av byer som hjelper forfulgte kunstnere og artister i sikkerhet. Hovedkontoret ligger i Stavanger.

– Icorn ville hjelpe meg. Jeg svarte, og noen måneder etterpå fikk jeg en nye e-post. Icorn kunne fortelle at byen Harstad i Norge ville ta imot meg. Jeg tenkte ... *hallo, norsk svartmetall! Selvsagt vil jeg til Norge!* Kort tid etterpå dro jeg, og har blitt veldig godt tatt imot her, sier Nikan.

Arash blir værende i Iran da Nikan flykter til Tyrkia og må stille alene i appellretten. I ankesaken legges flere tiltalepunkter til. Nå blir de også tiltalt for å ha forstyrrer folkemeningen gjennom å lage musikk som inneholder regimekritiske og sataniske tekster med fornærmende innhold, for å ha gitt intervjuer til fiendtlige utenlandske medier, samt å ha «fornærmet Irans øverste leder». Situasjonen er ikke spesielt oppløftende, så Arash bestemmer seg for å flykte før dommen faller.

– Jeg var fortsatt på kausjon og ble satt fri etter rettsbehandlingen. Jeg anså det som svært lite sannsynlig at dommen ville bli mildere denne gangen, jeg måtte belage meg på mange år i fengsel hvis jeg ikke rømte. Det var helt uaktuelt. Heldigvis hadde de ikke tatt passet mitt, så jeg bestilte ganske enkelt en flyreise ut av Iran. Det gikk helt utmerket, forteller han.

På dette tidspunktet hadde Nikan for lengst fått opphold i Norge. Da han hørte at Arash også hadde flyktet, tok han kontakt med Icorn og spurte om de kunne hjelpe Arash til Harstad også, slik at bandet kunne bli gjenforent. Det gikk veldig fort.

Søknaden ble behandlet på rekordtid. Bare tre uker senere, i mai 2019, hadde Arash fått opphold og var på plass i Harstad.

– Ordføreren og hele lokalsamfunnet har tatt veldig godt imot oss. Vi har det veldig bra her.

NYTT BAND I HARSTAD

Den endelige dommen ble mer enn fordoblet. Hadde de ikke rømt, måtte de ha sittet 12 år i fengsel og fått 74 piskeslag.

Det siste bandmedlemmet fra Iran ble ikke arrestert, og bor fortsatt i Iran. Han ble beskyttet av at han ikke hadde spilt noen viktig rolle i bandet. Men for å fortsette bandet har de trengt nye bandmedlemmer. Og det har de funnet her i nord.

– Vi har blitt kjent med en gjeng fra Tromsø som har sitt eget band, Endolith. De er veldig bra! Vi reiser jevnlig dit for å øve med dem. Til sommeren blir de med oss på en del spillejobber og festivaler som en del av Confess. Det gleder vi oss til, sier Nikan.

De to er åpne for at regimet kanskje «lot dem slippe unna».

– Vi kan ikke vite sikkert, men det kan tenkes de først og fremst er opptatt av å sette et eksempel og skremme folk. Det er mye mer effektivt å få folk til å sensurere seg selv, enn å tiltale og straffe dem. Å ha folk i fengsel er ressurskrevende og fører til negativ internasjonal oppmerksomhet. Da er det lettere for dem å «la oss rømme», etter at de har brukt oss til å sette et eksempel. Kanskje innså de også at vi er mer farlige for regimet i Iran enn hvis vi rømmer til et land langt borte, sier de to.

Nikan og Arash er overbevist om at iranske myndigheter kommer til å få med seg dette Fri tanke-intervjuet.

– De følger med på alt. Den iranske ambassaden i Oslo kommer til å oversette det og sende det til Teheran. Og så blir det lagt inn i mappa vår. Men det får være det samme. Jeg sier det jeg vil. Jeg er kompromissløs på det, sier Nikan.

A woman with blonde hair, wearing a dark sweater with a white geometric pattern, sits in a wooden church pew. She is looking off to the side with a contemplative expression. The church interior features dark wood paneling on the walls and rows of empty wooden pews with brown carpeting. The lighting is soft and focused on the woman.

NÅR TROEN BLIR ET HELVETE

Kristine levde bare for Guds vilje. Hun har, som flere andre, traumer etter usunne religiøse overbevisninger. Vi har møtt noen av dem.

TEKST: ASLAUG OLETTE KLAUSEN FOTO: IHNE PEDERSEN

«JEG VAR REDD FOR GUD. DET VAR EN REDSEL FOR Å STÅ I GJELD.»

KRISTINE HOVDA

FORTAPELSE ELLER IKKE

Teorier om etterlivet kan i både islam og (protestantisk) kristendom deler det opp i tre hovedretninger, foruten den himmelske:

APOKATASTASIS – Gjenopprettelsen: Troen på at alle blir frelst til slutt.

ANNIHILASJON – Tilintetgjørelse: Troen på at de som ikke blir frelst bare forblir døde.

APOLEIA – Evig fortapelse: Troen på at de ikke-frelste også får et liv etter døden, men som fortapte, i en tilstand som «i beste fall» betyr en evig tilstand uten de kvaliteter frelse gir. Tradisjonelt forstått som (mer eller mindre) evig pine.

KILDE:
Teologiprofessor Harald Hegstad, MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

«Jeg er korsfestet med Kristus. Jeg lever ikke lenger selv, men Kristus lever i meg» Galaterbrevet kap. 2 vers 20.

Dette var leveregelen til Kristine Hovda (36), musiker, journalist og forfatter i mange år. Særlig første ledd i andre setning. Det var det budskapet hun på sett og vis lot være å leve ut sitt eget liv for.

Kristine vokste opp på Jæren. Foreldrene var med i husmenighet. Selv var hun også på bedehuset og etter hvert i et karismatisk miljø i Sandnes, mens hun fortsatt bodde hjemme. Utflyttet som student var det karismatisk menighetsliv i Trondheim, i Stavanger under journalistutdanning der, og i senere i yrkeslivet i Oslo.

– Jeg var redd for Gud. Det var en redsel for å stå i gjeld, sier Kristine, og forklarer:

– En stund hadde jeg ikke lyst til noe. For det å ha lyst til noe for min egen skyld, det ville bety at jeg også måtte gi det fra meg. Jeg måtte ofre det som var mitt til Gud.

Det var altså ikke frykten for fortapelsen som skremte. Ikke den som holdt hennes fast i troen i nærmere tre tiår. Det var redselen for at hennes egne ønsker skulle komme i veien for Guds plan for henne. Det var Guds vilje hun levde for. Den hun trodde sa at hun skulle ut og frelse verdens fortapte. Hun hadde et ansvar.

Ansvaret ble så tungt at hun utviklet en spiseforstyrrelse, i et forsøk på å ta kontroll på det hun oppfattet som en kaotisk verden. Hun skulle være en synlig, vellykket kristen. På utsiden – og innsiden.

Oppgjøret med Gud, og troen i sin tidligere form, beskriver hun som en langvarig kjærlighetssorg. Men det var også frigjørende. Det skulle imidlertid ta fire år med intens psykoterapi og manuset til boken *Jeg lever ikke lenger selv* å komme dit hvor hun er nå.

– Det var ikke noe valg å tro eller ikke tro på Gud. Jeg trodde jeg måtte tro på Gud. Jeg hadde Gud på laget i alt jeg gjorde. Det var skummelt å skulle svikte Gud.

HELVETE HENGER IGJEN

I dag mener hun at spørsmålet om Gud finnes eller ei ikke er avgjørende for livet hennes. Hun har ikke noen Gud å forsvare. Hun har forkastet ideen om at hun er en synder. Men hun holder muligheten åpen for at det kan være en større bevissthet der ute. Etter et liv der guds nærværet har vært til å ta og føle på, formet av den kristne, karismatiske kulturkretsens forståelse, er hun like skeptisk til *alle* varianter av det å ha alle svarene.

Et sted på veien mellom tvil og tro tok hun også for seg fortapelsesforestillinger profesjonelt, motivert av utfordringene privat. Hun laget radiodokumentaren «Et sant helvete». Finnes helvete? Det var også et spørsmål hun stilte seg selv. Finnes det andre tolkninger av alternativer til frelse? Hvis Gud har skapt mennesket, hvorfor skal noen til helvete da?

I dokumentaren forteller en prest ved det kristne behandlingsstedet Modum bad om pasienter som slutter å tro, men fortsetter å tro på helvete. Mennesker med en uro, en angst som stadig vender tilbake. Dette er også tanker Ingeborg Senneset (34),

KRISTINE HOVDA (36)

Musiker, journalist og forfatter av *Jeg lever ikke lenger selv*, om sin ungdom som radikal kristen.

**INGEBORG
SENNESET (34)**

Journalist i
Aftenposten,
sykepleieutdannet
og forfatter
av *Anorektisk*,
basert bl.a. på
dagboknotater fra
hun var innlagt og
under behandling.

**«JEG FØLTE DET SOM JEG MÅTTE HA
FØTTENE I STOLEN, SÅNN AT DJEVELEN
IKKE KUNNE NÅ MEG.»**

INGEBORG SENNESET

profilert journalist i Aftenposten, styremedlem i Norske Pen, og forfatter av boka *Anorektisk* kan kjenne seg igjen i. Selv om uroen er nesten borte nå.

– Jeg har trodd veldig sterkt på et helvete så lenge jeg kan huske, sier Ingeborg.

Deler av hennes familie er overbevist om at helvetet eksisterer. Ikke kjernefamilien, men nært nok til at det hadde hva hun kaller enorm betydning for henne som barn.

ET KONKRET STED

Hennes egne forestillinger om hvordan dette helvete så ut, eller virket, var delvis formet av en tegneserieutgave av bibelen. Sentralt sto forestillingen om skjærsilden, med flammene som fremste kjennetegn.

– Alle som jobber med angstlidelser, vet at de sterkeste skremmebildene er de du skaper selv. Ingen frykt er verre enn det. Jeg så for meg at man ble skåldet til huden ble dratt av og øyne revet ut mens man brant. Helvete var for meg veldig konkret. Et sted som fantes «der nede».

Helvete ga henne også helt konkrete mareritt. Drømmer om å bli

sittende fast. Det kan fortsatt komme ubevisste ekko av skremslene inn i følelseslivet. Men det er som hun sier, stadig sjeldnere. Hun tror jo ikke lenger det finnes noe helvete eller noen annen form for etterliv.

– Som barn og ungdom var angsten for å komme til helvete helt reell. Og med det fulgte det et helt sett med regler for å unngå å havne der. En av disse var at man ikke skulle snakke stygt. Dermed klarte jeg ikke fortelle om «stygge ting» noen voksne hadde gjort, noe som kom til å prege meg veldig.

– Helvetsangsten blandet seg etter hvert med stort og smått i livet. Troen var også kjærlighetsbudskapet og en støttespiller. Jeg snakket med gud, og ba om alt fra at de jeg var glad i skulle overleve til at jeg skulle rekke bussen. Samtidig som troen hindret meg i å leve, tenke og føle normalt, var den en trøst og noe å komme «hjem» til.

Demoner, som for enkelte er en sentral del av læren om helvete, var imidlertid ikke noen vesentlig del av hennes skrekkbilde. Hun hørte først om dem så sent at de ikke festet seg like godt til frykten, men derimot forble perifere størrelser.

SKUMMELT Å SI DET HØYT

Etter hvert skulle hun også innse at den guden hun ba til ikke lenger var en gud hun trodde på. Prosessen med stå frem for seg selv og andre som ikke-troende, som ateist, skulle imidlertid ta tid. Tvilen meldte seg i møte med naturfaget på skolen, motstanden kom da hun ble presentert for et menneskesyn som inkluderte at homofili skulle kureres. Det kunne hun ikke forstå. Men først da hun var rundt 20 år var det avklart at livssynet hun kunne stå inne for var et uten tilhørighet i religionen.

Selv om gud var borte, var imidlertid frykten for djevelens fristelser og en potensiell svovelstinkende straff fortsatt levende. Også den dagen hun satt hos psykologen, med knærne godt trukket opp mot haken, og skulle ta den store, alvorlige komme-ut-av-troen-skapet-samtalen.

– Det var veldig skummelt å skulle si det høyt til noen, det at jeg var ateist. Det var en følelse av at jeg ville bli grepet nedenfra og kastet rett i helvete. Jeg var helt sikker på at djevelen ville komme opp fra gulvet og ta tak i meg. Så jeg følte det som jeg måtte ha føttene i stolen, sånn at

HELVETESPRAT

I 1953 skremmer predikant og professor på MF, Ole Hallesby, det norske folk med sin radiotale om helvete: «Min kjære uanmeldte tilhører. (...) Hvordan kan du som er uomvendt, hvordan kan du legge deg rolig til å sove om kvelden. Du som ikke vet enten du våkner i din seng eller i helvete.»

I dag er ikke helvete like ofte i mediebildet, men barne- og familieminister Kjell Ingolf Ropstad sa i et intervju med Fri tanke i 2019 at det må være greit å snakke med barn om

helvete – bare det skjer på en sunn måte. Han ville imidlertid ikke svare på *hvordan* man snakker sunt om helvete. Han pekte på sin pastor og teologer i Den norske kirke. Vi tok ham på ordet og snakket med kristne og muslimske skriftlærde om helvete finnes og om det å ta helvetespraten med barn.

Du kan lese begge sakene på Fri tanke:

fritanke.no/19.11351 og fritanke.no/19.11365

«JEG TRODDE DET VAR DEMONER. JEG TRODDE AT HVIS JEG SOV, KUNNE DE INNTA MEG OM NATTEN.»

BRITH DYBING

djevelen ikke kunne nå meg.

Ingeborg har vært åpen om sin spiseforstyrrelse, at hun har tvangstanker og angst – også for helvete – i bok, fra scener og i avisspaltene. Derfor var det en psykolog hun kom ut til, første gang hun beskrev seg selv som ateist. Hun er ikke i tvil om at de religiøse erfaringene har påvirket sykdomsbildet. Definitivt ikke på den gode måten.

Frykten for helvete skulle da også ta henne lenger tid å bli kvitt enn troen på at det finnes en gud. Det ateistiske ståstedet har derimot stått fast. Andre gudsbilder har ikke vært noe alternativ. Forestillingen om noen gud, god eller dømmende eller i noen form, har hun avvist; veiet og funnet for lett.

– Retten til personlig tro skal beskyttes og respekteres. Det er ytringsfrihet. Men veien fra tro og overbevisning til mulighet for makt og maktmisbruk er kort.

– Organisert religion kan være som systematisert OCD: Tvangstanker satt i system. Det kan du sitere meg på, kommer det med ettertrykk.

TI TAPTE ÅR

For andre har det ikke bare vært frykt for helvete i etterlivet, men også i tilværelsen her og nå – eller som for Brith Dybing (58): fra slutten av tenårene til slutten av tjueårene.

– Det var ikke egentlig så mye fokus på helvete. Vi var sikre på at vi havnet i himmelen. Spørsmålet var mer hvor vellykket vi var. Som kristen har du rett på all velsignelse her på jorden. Gud har allerede gitt deg helbredelsen. Dermed var det livet her og nå, og hvor fullkomment det

skulle være, som var viktig. «Som i himmelen som på jorden» het det, sier Brith.

Hun var aktiv i en pinsemenighet i tidlige ungdomsår. Men hun kom inn i den karismatiske Trosbevegelsen i løpet av de sene tenårene. Dette gjorde henne syk. Da Fri tanke møter henne på Ullevål sykehus, hennes arbeidsplass de siste tjue årene, forteller hun om ti tapte år.

– Jeg tok troen på alvor. Jeg skulle frelse verden. Det var en sterk overbevisning om at enden var nær, så forkynnelse sto sterkt.

Endetiden, eller dommens dag, ble – og blir fortsatt – i Trosbevegelsen og liknende miljøer forstått som *bort- eller opprykkelsen*. Det vil si at de utvalgte frelste vil bli hentet opp, mens resten må bli igjen.

– Det var en slags omvendt helvet-slære. Det handlet om å være utenfor eller innenfor, om du var blant dem som skulle bli valgt ut og bli med opp ved Jesu gjenkomst. Det er klart det var skremmende å skulle være den som sto igjen. De som ble igjen var de som gikk fortapt, til helvete.

Denne forkynnelsen sto sterkt i Briths ungdomstid i pinsebevegelsen, men seinere, i Trosbevegelsen, var den mer underordnet.

Skulle man likevel bli syk var forklaringsmodellen at det var Satans virke, enten i form av demonpåvirkning eller en uoppgjort synd. I dette trosbildet er mennesket en ånd som har en sjel som bor i en kropp. Satan har tilgang til å korrumpere kropp og sjel, mens ånden hos den frelste allerede er opphøyet av Gud.

Brith fikk prestasjonsangst. Hun skulle prestere riktig tro og et riktig

vellykket liv. Svaret hun ble møtt med da hun ikke opplevde å bli vellykket kristen, var at hun var bundet eller besatt av demoner. Hun ble henvist til demonutdrivelser. I flertall.

Det var ikke mulig å stille spørsmål ved om demonutdrivelse virkelig var svaret. Den som foreskrev eksorsisme som «medisin» hevdet å ha fått sin innsikt direkte fra Gud. Og som hun sier; Guds ord opponerte du ikke mot. Ikke da, i hvert fall.

– Det er ikke rom til å stille noen kritiske spørsmål i den type menighet. Det er lederne som vet hva Guds vilje er, og hvordan Bibelen skal tolkes. Det er en svart-hvitt-verden der det er farlig å tenke selv.

– Jeg trodde det var demoner. Jeg trodde at hvis jeg sov, kunne de innta meg om natten.

TANKEKAOS OG SELVSKADING

Hun ble rammet av tankekaos. Kaoset førte til selvskading, en tilværelse som «svingdørspasient» og innleggelse på psykiatriske avdelinger. Hun ble tungt medisineret og ba til og med selv om mer enn legene ville gi for å døyve sine indre smerter. Det ble ikke bedre av å møte øvrigheten i menigheten igjen heller. I møte med hennes smerte og fortelling om skadelig praksis, var deres svar å tilby mer av demonutdrivende bønn.

Vendepunktet ble en psykiatrisk sykepleier, en prest og en psykiater som forsto og tok henne på alvor. Sistnevnte hadde hun opplevd som mangelvare.

Hun kaller det ikke et mirakel, men en lang prosess som førte til at hun en dag opplevde at hun ikke lenger var redd demoner og fortapelse.

BRITH DYBING (58)

Psykiatrisk sykepleier og frivillig i Hjelpekilden. Mistet ti år til sykdom etter å ha vært aktiv i Trosbevegelsen i sin ungdom.

**INGRID
FRIVOLD (47)**

Musiker, medlem i
bandet Beglomeg.
Oppvokst i Smiths
venner/Brunstad
Christian Church.

**«SMITHS VENNER KAN TILBY FELLESSKAP, MEN BARE
SÅ LENGE DU HOLDER DEG INNENFOR DE RAMMENE
MENIGHETEN HAR SATT FOR HVEM DU KAN VÆRE.»**

INGRID FRIVOLD

Pasienten som var blitt avskrevet som umulig å behandle, var halvannet år etter student. I dag er hun psykiatrisk sykepleier og bistår i den frivillige organisasjonen Hjelpeskilden, som har som formål å være til hjelp for mennesker i religiøse brudprosesser.

– Det var budskapet om nåde. Nåden ga en helt ny innsikt om at det ikke var nødvendig å streve for å være god nok for Gud. Fra et øyeblikk til et annet fant jeg en tro jeg kunne leve med, sier Brith, som i mange år har vært aktiv som frivillig i Kirkens Bymisjon. Hun er ikke bitter, men heller trist over at så mye av det tidlige, men prøver i dag å bruke de vonde erfaringene til noe positivt.

MENIGHETEN FAVNET HELE LIVET

Musiker Ingrid Frivold vokste opp i Smiths Venner, det som i dager Brunstad Christian Church, og var i barne- og ungdomsårene inderlig troende. Hun forble som tenåring i menighetslivet etter at foreldrene ble utstøtt på nittitallet. Det var en protesthandling, en trass etter en opprivende personstrid i det som var sektens ledelse. Men det var også et personlig valg, enn så lenge. Hun ble ikke værende.

Ingrid mener at hun nok var heldigere enn andre som har vokst opp i Smiths venner. Hun hadde i motsetningen til de fleste andre barn i menigheten tilgang på et liv sosialt liv utenfor menigheten. Familien bodde Røyken. Menigheten lå i Oslo. Ingrid fikk gå i det lokale korpset. Hun oppdaget musikken. Den holdt henne ikke helt unna, men ga tilgang på andre impulser.

Det var til slutt også geografisk avstand, nærmere bestemt London, som gjorde at valget om å gå ut av både trossamfunn og troen ble mulig. Da var skaden likevel allerede skjedd. I Ingrid satt en frykt for å bli igjen, mens alle de hun var glade i ble hentet på dommens dag. Etterlivets avvisning skulle også speiles i det virkelige livet.

– De som ble kastet ut av menigheten ble ansett som åndelig spedalske. Det var ikke lov for de andre å ha kontakt med dem, med min familie. Mitt opprør var å bli værende, så lenge det varte.

– Jeg har slitt med tilknytningssangst siden. Jeg har fått så mange broer brent, så mange ganger. Alle disse sosiale bruddene gjør at du forventer at sosiale felleskap og forhold ikke vil vare.

Hun beskriver en dynamikk der fellesskapet er alt. Menigheten favner hele livet. AHalle sosiale sammenhenger. Hele ditt nettverk. Dine relasjoner. Hun kjenner til flere som blir værende fordi de vil ikke gi slipp på – eller miste – menneskene som også gir trygghet.

– Men dogmatisk tro gir ikke grobunn for menneskelig vekst. Smiths venner kan tilby fellesskap, men bare så lenge du holder deg innfor de rammene menigheten har satt for hvem du kan være. Det er ikke rom for å innrømme feil. Da får du heller ikke bedt om hjelp.

VAKSINERT MOT DOGMATISME

En annen viktig årsak til at Ingrid forkaste det gudsbildet som følger Smiths Venners praksis var hennes egen identitetskamp. Hun forsto seg

selv etter hvert som trans; at hennes opplevde kjønnsidentitet ikke var som var det kjønn hun ble forsøkt oppdratt som. Nær sagt all tidligere lære måtte revurderes. Hun lette og fant skriftsteder og teologiske tolkninger for å gjøre det mer mulig å få familiens aksept. Det handlet om å beholde noen relasjonelle bånd. Og en historiefortelling som kunne holde henne samlet i møte med åket fra holdninger som ikke var hennes, men rester av menighetens stengsler.

Eget livssyn plasserer hun nå i åpne landskap. Dogmatisme har hun blitt nær *vaksinert* imot.

– Det at et miljø er usunt betyr jo ikke nødvendigvis at selve religionen er usunn. Det er det dogmatiske som er farlig. Derfor er det også så viktig at mennesker som sliter med usunne miljøer møter åpenhet, og gis rom til undring. Det å bli bedt om å bli ateist kan være en annen tvangstrøye, sier Ingrid, før hun slår et slag for undringens universelle kvaliteter.

HELSESKADELIG TRO

I terapirommet er det nettopp flest mennesker i en slik lukket situasjon psykolog Peder Kjøs møter. De har vokst opp under strenge og vanskelige forhold, eller har vært gjennom krevende brudd med familie og nettverk i sekteriske lukkede religiøse miljøer. Færre kommer til ham med ren helvetesangst. Men han kjenner til tilfeller, inkludert et leserbrev han fikk til sin faste spalte i VG i fjor høst.

Religiøse forestillinger og begrunnelser for livsførsel kan ifølge psykolog Peder Kjøs være skadelige på flere forskjellige måter. Det kan

«DU HAR JO OGSÅ SPØRSMÅLET OM RELIGIØSE FORESTILLINGER I SEG SELV KAN VÆRE SKADELIG.»

PEDER KJØS

handle om å vokse opp med, eller leve i et forhold, der troen legitimerer ulike former for vold. Eller det kan innebære forestillinger som er vanskelig å forene med samfunnet utenfor.

– Men du har jo også spørsmålet om religiøse forestillinger i seg selv kan være skadelig, sier Kjøs.

Han peker på at religion er en måte å forstå og fortolke livet og verden på. Det finnes for eksempel varianter som kan være mer smertefulle og vanskelig å leve med enn andre.

– *Hvordan møter du religiøs motivert angst eller traumer som psykolog?*

– Jeg forsøker å forstå tankesystemet innenfra. Akkurat på samme måte som jeg forsøker å forstå forestillinger. Alle har en slags fortolkning av forholdet mellom seg selv og verden. Min jobb er å se om det finnes muligheter for nyanseringer og bevegelse når dette forholdet er smertefullt, vanskelig eller hemmende. Religiøse fortolkninger er fra mitt perspektiv sann sett ikke vesensforskjellige fra andre fortolkninger.

– Det handler om å finne ut om den fortolkningen man har er rimelig, om det finnes andre måter å tenke på. For veldig ofte er det slik at et problem kommer av at tanke settet har blitt for stivt eller rigid. I kristendommen er for eksempel essensen nådebudskapet, som jo er noe annet en gud som dømmende instans. Som du skjønner er det ikke slik at jeg går inn og tenker at det ville være bedre for deg å være ateist. For det har jeg ikke noe med. Det må en person få bestemme selv.

Når det gjelder dem som forlater

sekt er han imidlertid noe usikker på hvor stor del av traumene som er relatert til selve religionsutøvelsen, og hvor mye som kan knyttes til kompliserte familieliv. Han finner heller ingen øyenfallende forskjeller på religiøst betinget angst og andre former for angst eller traumer.

– Traumer eller PTSD er traumer og PTSD uansett om de kommer av religion, psykiatri eller andre forhold. Slik tror jeg de fleste i faget tenker. Vi kan ikke ha en egen spesialisering for alle typer traumer. Vi har ikke noe spesielt i utdanningen om krigstraumer heller, som det jo er mer av. Psykologer må ikke kunne noe om alle religioner. Det alle psykologer må kunne er å stille spørsmålet om hvordan klienten kan tenke annerledes innenfor sitt meningssystem.

Noen forskjell på ulike fortapelsesfortellings potensiale for å gi angst tror han i derfor heller ikke det er. Det vil handle om hvordan den enkelte forstår det innenfor sin religiøse overbevisning.

– Trenger noen en ekspertuttalelse om sin helvetesforestilling så må man gå til et annet sted enn en psykolog. Jeg henviser til prest eller imam om det er et rent teologisk spørsmål. Men ellers vil jeg understreke at det er viktig å ikke se på religiøse forestillinger som noe veldig annerledes.

Barne- og familieministerens uttalelse om at det må være greit å snakke med barn om helvete, støtter han imidlertid ikke. Samtidig mener han at det ikke er et enkelt spørsmål, ettersom det også handler om at staten ikke kan pålegge foreldre å ikke snakke om sin eventuelle tro på

fortapelse, eller som annet eksempel; bakterier.

– Men uansett om det er bakterier eller helvete du er redd for, er det viktig at du snakker med barn om det på en måte som de kan forholde seg til. Skremselsbasert pedagogikk overfor små barn er skadelig. Uavhengig av om det gjelder bakterier, menn i skyggegater eller fortapelse. Det å skremme barn er uheldig uansett. Men man må likevel kunne advare om det man mener er farlig, på en tilpasset måte.

Han mener det er viktig å tenke at religiøse forestillinger ikke er spesielt i så måte.

– Det er som med politiske overbevisninger, enten det er høyre- eller venstresiden eller miljøvern. Det er meningen at man som forelder gir videre det man synes er verdifullt og viktig. Det handler bare om måten det gjøres på. Forsøker du å gi barna en stor avstand til verden, gjør du dem en enorm bjørnetjeneste, enten det er for å gjøre dem til rare politiske eller religiøse dyr.

Kjøs understreker at når man som voksen så tar stilling til eget verdensbilde, vil dette selvsagt bygge på det man har lært som ung.

– Det man må skille mellom er normale måter å overføre kunnskap på, og det som er traumatiserende. Mishandling eller indoktrinering er det kjempevanskelig å ta stilling til når du er 13-15 år. Men for de fleste er det jo ikke sann, og for de fleste går det helt greit. For noen blir det imidlertid komplisert, men om det da er helvetesforestillinger eller noe annet er mer snakk om innhold enn form.

LIKHETSTREKK: – Traumer eller PTSD er traumer og PTSD uansett om de kommer av religion, psykiatri eller andre forhold, mener VG- og NRK-psykologen Peder Kjøs.

– *Er det noe omgivelsene kan gjøre bedre i møte med mennesker som har religiøse traumer?*

– Man må prøve å forstå det, og møte det med nysgjerrighet og åpenhet. Man må ikke tro at man vet alt om personen fordi man vet den ene tingen. Har noen et vanskelig

forhold til gud eller andre religiøse forestillinger, må det møtes med den samme åpenhet og respekt som man møter andre ting. Særlig er det viktig å ikke tenke at man har løsningen; for eksempel at for en person med et komplisert forhold til religion er løsningen å bli ateist. Det er det

kanskje for deg, men ikke nødvendigvis for den personen. Tror du at du vet bedre, er det et problem i seg selv.

– Det å mene og vite at svaret er ateisme er ikke noe smartere eller mer intelligent enn det å ha en religiøs tro, sier Peder Kjøs.

HEF FORESLÅR STATSSTØTTE TIL ORGANISASJONER SOM HJELPEKILDEN

Mennesker som bryter ut av mer eller mindre lukkede trossamfunn står ofte på bar bakke. Trossamfunnet har gjerne ikke bare gitt den teologiske rammen om livet, men også den sosiale og praktiske. Hvor kan den som ønsker å bryte eller har brutt ut få hjelp? Blant de få tiltakene som finnes, er den frivillige organisasjonen Hjelpekilden Norge. Kanskje så du Hilde Langvann, daglig leder for Hjelpekilden og eneste ansatte, i TV2-dokumentaren «Bak fasaden: I Guds navn». Mange har funnet hjelp og støtte gjennom Hjelpekilden.

I desember 2019 ble det kjent at

organisasjonen, som lever på prosjektstøtte og de beskjedne beløpene de får inn i gaver og medlemskontingenter fra sine rundt 100 medlemmer, stod i fare for å måtte legge ned driften fra 2020. Det førte til en kronerullingsaksjon og mange nye støttemedlemmer. Det ga midler til et par måneders drift.

Human-Etisk Forbund har foreslått at det opprettes en statlig støtteorganisasjon for organisasjoner som Hjelpekilden, som hjelper mennesker med å bryte med undertrykkende, lukkede trossamfunn. Forbundet mener at ordningen kan finansieres ved å trekke

inn en liten del av statsstøtten til tros- og livssynsamfunn. Human-Etisk Forbunds landsstyre har vedtatt å gå foran med et godt eksempel og å støtte Hjelpekilden med kroner 150 000 over årets budsjett. Det samme har Humanistisk Ungdom – med sitt langt magrere budsjett – gjort og støtter i år organisasjonen med kroner 15 000. De oppfordrer andre tros- og livssynssamfunn til å gjøre det samme.

Du kan lese mer om Hjelpekilden på fritanke.no.

EN REISE I DET HUMANISTISKE AFRIKA

I land hvor ikke-troende ofte blir oppfattet som satanister samles en generasjon unge humanister på sosiale medier. Danske Kirstine Kærn har reist i sørøst-Afrika og møtt et knippe engasjerte og modige humanister og fritenkere.

ILLUSTRASJONER: MISSBOO.NO

George

Dan

Viola

Harrison

Greg

Odirile

Nsajigwa

Kay

Sabelfish

human

UGANDA

Innbyggertall: 45 mill.
Areal: 241.000 kvm
Befolkningstetthet: 183/kvm
Levealder: 58 år
Tror på gud (tilhører religion): 97 %
Fritenker-/humanistorganisasjoner: HALEA Uganda, Free Inquiry Uganda, Freedom Center Uganda

RWANDA

Innbyggertall: 12,6 mill.
Areal: 26.000 kvm
Befolkningstetthet: 475/kvm
Levealder: 68 år
Tror på gud (tilhører religion): 98 %
Fritenker-/humanistorganisasjoner: AYEM Rational, Rwanda Humanist Association

Min afrikanske humanistreise startet i Uganda. I løpet av knapt tre måneder reiste jeg gjennom sju land i det østlige og sørlige Afrika – Uganda, Rwanda, Kenya, Tanzania, Malawi, Botswana og Sør-Afrika. Der besøkte jeg humanistiske søsterorganisasjoner og intervjuet humanister, ateister og fritenkere til min podcast **Babelfish**.

Det er ikke lett å leve som ikke-troende i Afrika. Religion gjennomsyrrer dagligliv og politikk i de fleste land. Stamtillhørighet og religion betyr alt; det har betydning for fellesskapene du er del av, hva slags arbeid du kan få og hvem du kan gjøre forretninger med.

I disse landene er de fleste kristne, og det er kirker på nesten hvert gatehjørne. Likevel er de ikke kristne på samme vis som i Norden. De første misjonærene dukket først opp for få hundreår siden, og siden har de fortsatt å strømme til. Samtidig er kristendommen blitt tett knyttet til troen på trolldom, det er ingen motsetning mellom å tro på Jesus og å tro på hekseri som noe reelt.

Trolldomstroen gir seg flere groteske utslag. Som forestillingen om at kroppene til mennesker med albinisme innehar magiske krefter man kan bruke til å oppnå rikdom og berømmelse; de drepes og lemmene deres brukes i magiske ritualer.

De fleste kristne trosretninger er til stede, og særlig er vekkelseskristendom på frammarsj. Karismatiske predikanter tjener enorme summer på sine fattige tilhengere, som mer enn gjerne donerer pengene sine til dem. De bor i overdådige villaer, har store biler og privatfly, mens tilhengerne bor i slummen og håper på å bli velsignet.

Står du offentlig fram som ikke-troende her mener mange at du tilber djevelen. Du betraktes som utskudd og et dårlig menneske uten moral og etikk. De fleste

synes det er mer forståelig at du tilhører en annen religion enn at du overhodet ikke har noen tro. Det er nærmest umulig for folk å forstå.

Ikke-troende er er redde for å bli utstøtt av familie og miste venner hvis de står frem. Det har mange av dem jeg har møtt på min reise opplevd. Andre venter fortsatt med å fortelle det til andre enn sine mest fortrolige, fordi de er redde for konsekvensene.

UGANDA

Likevel finnes det noen markante offentlige stemmer i flere av landene jeg besøkte, som i Uganda, mitt første afrikanske reisemål. Her møtte jeg **Kato Mukasa**, en advokat som inntil for ikke lenge siden satt som styremedlem i Humanists International. Han koordinerer de humanistiske organisasjonene i Uganda, er selv leder for en av dem og driver dessuten en av flere humanistiske skoler som finnes her.

Kato hadde en kristen oppvekst, men mistet tidlig troen – ikke minst på grunn av volden han opplevde fra katolske lærere. I oppveksten leste han mange bøker, fordi faren arbeidet i tilknytning til en bokhandel. Voltaire's *Dictionnaire philosophique* (1764), med kritisk gjennomgang av den katolske kirke, jødedom, islam osv. gjorde inntrykk på ham.

Kato har fått merke på kroppen de konsekvenser det kan få å delta som ikke-troende i den offentlige debatten. Uganda er et særlig homofobisk land, der parlamentet atter en gang arbeider for å forby homofili – til tross for at det strider mot landets egen forfatning, som er sekulær, moderne og basert på menneskerettighetene. Da ugandiske humanister for noen år tilbake gikk ut med støtte til LHBT-personers rettigheter, førte det til at kontorene i Kampala ble angrepet og rasert. Kato opplevde også at mobben troppet opp hjemme hos ham. Selv var han heldigvis ikke

hjemme; det eneste som ble brent og ramponert var bilen hans.

Uganda har imponerende nok omkring ti humanistiske organisasjoner, i ulike regioner og knyttet til ulike personer. Flere av dem driver egne skoler, for i Uganda går de fleste skolebarn på skoler gjennomstyret av en bestemt religiøs retning, for eksempel pinsebevegelsen. De humanistiske skolene er opprettet for å skape en motvekt, og for å tilby en sekulær utdanning uten indoktrinering til en bestemt tro.

Uganda er det landet der jeg møter flest humanister, og de fleste av dem forteller om ensomheten de opplevde i sin oppvekst. De trodde de var alene om å være i tvil om troen eller ikke å tro. De fleste opplevde at det ikke måtte stilles spørsmål ved religionen, og derfor var de tause i årevis. Inntil de en dag via sosiale medier oppdaget at det var andre som dem selv! Her finner de et fellesskap de kan føle seg hjemme i.

Don, som bare vil kjennes ved fornavnet, er en av dem som er veldig aktiv på sosiale medier. Han har etablert en gruppe på Whatsapp, for å fremme en åpen og fordomsfri debatt. Her deltar mange som holder sin ikke-tro skjult for sine nærmeste. De søker fellesskapet med likesinnede online.

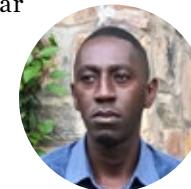
Mange av de ugandiske humanistene er unge, og en av dem er **Viola Namyalo**, som er min guide i Kampala. Hun er også leder for den afrikanske gruppen i Young Humanists International. Hun vokste opp i slummen, og er den første fra sin grunnskole som har tatt videregående utdanning. I dag gir Viola tilbake til lokalsamfunnet sitt gjennom HALEA-arbeid i slummen. For

eksempel driver hun kurs for unge kvinner, der de lærer å sy sine egne gjenbruks-sanitetsbind. Det høres kanskje banalt ut for oss, som bare stikker innom supermarkedet. Men når det er hardt å skaffe penger til mat, er ikke bind noe som kan prioriteres.

Viola er dessuten en av de første utdannede humanistiske «celebranter» (seremonileder/vigsler/gravferdstaler) i hele det østlige Afrika. De ble uteksaminert i januar 2019. Håpet blant humanistene er at både det humanitære arbeidet, de humanistiske skolene og de humanistiske seremoniene vil vise omverdenene at humanister ikke er dårlige mennesker og djeveltilbedere. Og de er rett og slett optimistiske og tror at stadig flere vil komme ut som ikke-troende, til tross for de ekstremreligiøse omgivelsene.

RWANDA

Så langt er utviklingen ikke kommet i nabolandet Rwanda, som fortsatt er dypt preget av folkemordet for drøyt 25 år siden. Her finnes bare én enkelt humanistorganisasjon, som ennå ikke er formelt registrert.

Lederen, **Dan**, er privatguide for meg under mitt opphold. Han er tutsi, og foreldrene hans hadde flyktet med ham til Uganda forut for myrderiene. Dan var bare ti år den gang, men husker tydelig:

– Det er et bilde jeg ikke kan få ut av hodet mitt. På TV så jeg lik med det meste av huden flådd av. Mine foreldre fortalte at det var tutsier fra Rwanda som var myrdet. De bildene har aldri forlatt meg.

Folkemordet fikk ham til å sette spørsmålstegn ved religion. Da drapene begynte søkte mange tilflukt i kirkene, men flere steder ble de angitt av prester og nonner. Folk hugget ned inne i kirkene, som deretter ble brent ned, eller kirkene ble satt i brann slik at folk ble brent levende.

KENYA

Innbyggertall: 52 mill.
Areal: 580.000 kvm
Befolkningstetthet: 90/kvm
Levealder: 64 år
Tror på gud (tilhører religion): 98 %
Fritenker-/humanistorganisasjoner:
 Freethinkers Initiative Kenya,
 Atheists in Kenya, Kenyan
 Humanist Association

TANZANIA

Kjent som menneskehetens vugge, her har man i Olduvai-kløften funnet de fleste og eldste beviser på menneskets utvikling.
Innbyggertall: 60,6 mill.
Areal: 945.000 kvm.
Befolkningstetthet: 64/kvm
Levealder: 63 år
Tror på gud (tilhører religion): 98 %
Fritenker-/humanistorganisasjoner:
 Jicho Jipa – Think Anew

Det vil ta enda noen generasjoner før sårene i Rwanda er helbredet. Landet styres med myndig hånd på tjuende året av president Paul Kagame, hvor det ikke tillates å fokusere på stammetilhørighet – alle er fra Rwanda. Det er mye det ikke kan snakkes om, virker det som. Enten det er diskriminering av homofile – som loven egentlig forbyr – eller privilegier for de religiøse, både etter loven og i dagliglivet.

Så de humanistene jeg treffer her holder en lav profil. Istedenfor å delta i den offentlige debatten, fokuserer de på å skape fellesskap for ikke-troende. Den yngre generasjonen forsøker likevel å utfordre noen av tabuene. Jeg møtte en gruppe av dem, alle i begynnelsen av tjuårene og født etter, men oppvokst i skyggen av folkemordet.

En av dem er **Bruce Mugwaneza**, som studerer IT og har startet sitt eget firma. Han er veldig aktiv på sosiale medier og har etablert et diskusjonsforum på Whatsapp.

– Jeg prøver å samle alle ikke-troende i Rwanda til et fellesskap, som på sikt kan bli en gruppe eller egen organisasjon. Jeg tror vi kan skape forandring. Det vil skje langsomt, men det vil komme.

KENYA

I Kenya derimot, skygger fritenkerne i mindre grad unna debattene.

Min vert her er **Harrison Mumia** i Nairobi, som er leder for Atheists in Kenya og en kjent debattant. I hans oppvekst var bordbønn, kveldsbønn og tvungen kirkegang regelen.

– Jeg var en veldig aktiv kirkegjenger, og jeg er glad for den delen av oppveksten min. Det ga meg en følelse av fellesskap, forteller Harrison.

Mens han bodde hjemme var det å være aktiv i kirken det eneste han kunne drive med. Da han begynte

på videregående skole var det første gang han var hjemmefra, og det var også første gang han fikk tilgang til kunnskap som fikk ham til å se annerledes på verden. I løpet av videregående og universitetet var Harrison blitt ateist. Og gjennom å være en veldig aktiv debattant er han nå, etter eget sigende, den mest kjente ateisten i Kenya. Han deltar i tv- og radioprogrammer om ateisme, om forholdene for ikke-troende, om menneskerettigheter – men også om politisk korrupsjon.

Harrison tror det at han som ateist er en aktiv debattant kan påvirke og få andre til å tørre å stå fram.

– Når du gjør noe for første gang, er det alltid en risiko. Jeg feirer at jeg de seinere årene har vært den som har fått andre ateister til å tenke «hvis Harrison kan gjøre det, hva er problemet? Jeg kan også fortelle andre at jeg er ateist». Den dristigheten er jeg veldig stolt av.

Kenyas sekulære forfatning er basert på menneskerettighetene og sikrer i prinsippet alle rett til blant annet ytrings- og forsamlingsfrihet. Men da Harrison og andre for noen få år siden etablerte ateistforeningen, møtte de motstand både fra religiøse grupper og staten. Som i en del andre land, kan organisasjoner registreres – og så anerkjennes – hos offentlige myndigheter. Men myndighetene reagerte på navnet – der «ateist» inngikk. Etter lengre krangel med byråkratiet fikk de endelig registreres med navnet *Atheists in Kenya*.

De rakk knapt feire før kontrabeskjeden kom: Religiøse grupper hadde lagt press på riksadvokaten slik at han annullerte godkjenningen. Da gikk de til sak mot riksadvokaten for brudd på forfatningen – og vant! Ateistene er nå en offisielt registrert forening.

Humanistforbundet i Kenya har derimot valgt en noe mer anonym tilværelse. De ønsker ikke å være synlig i den offentlige debatten,

forteller lederen Moses Alusala. Ikke-troende blir stigmatisert og sett på som dårlige mennesker.

– Her kan du tro på en hvilken som helst gud, men du kan ikke si at du *ikke* tror. Vi har så mange problemer og folk søker etter svar i religion. Livet blir vanskelig når du sier at du ikke tror.

I stedet for å ta de offentlige diskusjonene, ønsker humanistene å vise at man kan være et godt menneske også som ikke-troende. Inspirert av de ugandiske humanistkolene arbeider de for å starte en tilsvarende i Kenya, der barn kan lære kritisk tenkning og få en vitenskapelig fundert utdanning. For også her er de fleste skolene religiøse, hvor det å stille kritiske spørsmål ikke oppmuntrer. Men foreløpig har humanistene ikke klart å sikre finansieringen.

De fleste ikke-troende jeg møter er menn, men i Nairobi møtte jeg **Kay Mosoti**, som er advokat og en av de nylig uteksaminerte seremonilederne. Hun forteller om diskriminering på arbeidsmarkedet, ekskludering fra fellesskapet og fordommer ikke-troende blir møtt med, men ser lyspunkter:

– Jeg kan se en holdningsendring, forteller hun.

– Folk i Kenya prøver at omfavne mangfoldet i samfunnet. Jeg tror de erkjenner at selv om du tilhører en annen kultur eller religion, er du ikke et dårlig menneske. I motsetning til den gang jeg var ung og visste at hvis noen var Jehovas vitne eller katolikk, så var de satanister. Det er noen av de holdningene man må avlæres.

TANZANIA

Tanzania har også en sekulær forfatning basert på menneskerettighetene, men det hindrer ikke at ikke-troende diskrimineres på ulikt vis. For Tanzania er strengt religiøst land, der de fleste er kristne av en valør og omkring en tredjedel

er muslimer – en mye høyere andel enn de andre landene jeg har besøkt. Det skyldes handelsrutene på Afrikas østkyst og ikke minst slavehandelen på Zanzibar.

Både på grunn av migrasjon og handelsrutene er Tanzania et multikulturelt samfunn. I tillegg til et mangfoldig religionslandskap, er det 120 folkegrupper med like mange språk. Tanzania er til tross for dette et fredelig land, uten særlig mange indre spenninger, i motsetning til de omkringliggende landene.

Likevel er det ikke enkelt å være *ikke*-troende; religiøs tenkning dominerer.

Blant dem jeg treffer i Tanzania er **Nsajigwa Mwasokwa**, en av initiativtakerne til fritenkerorganisasjonen Jicho Jipya (Think Anew).

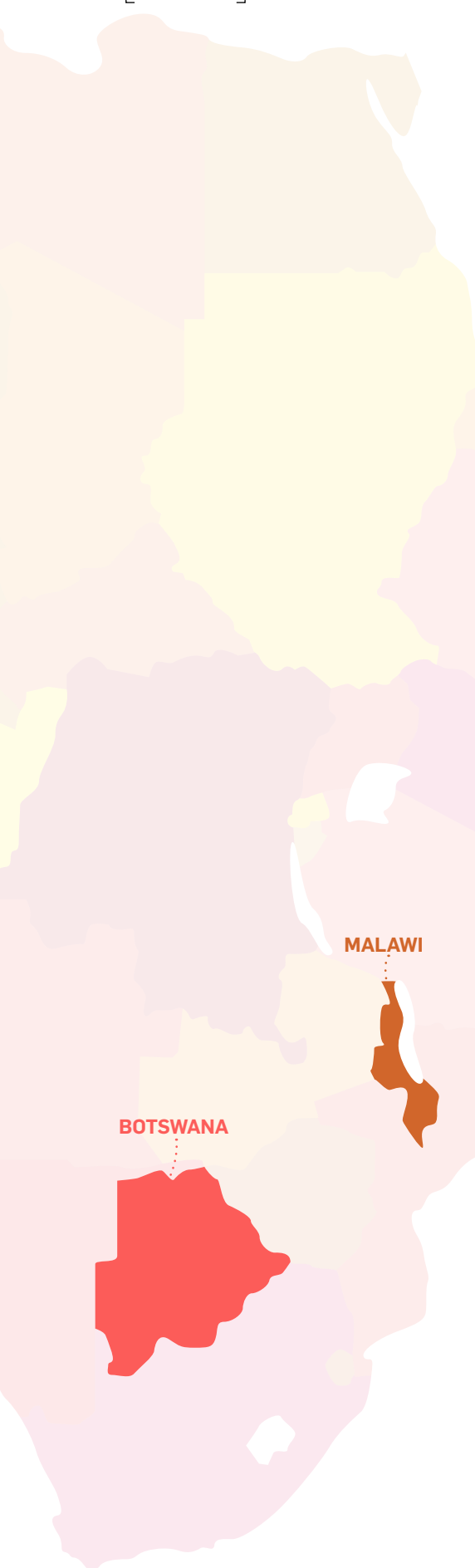
Som så mange andre av de ikke-troende jeg har møtt på min reise, trodde han også i mange år at han var helt alene om sine tanker. Han leste og ble tidlig interessert i filosofi.

– Jeg liker filosofi; du kan spørre om alt, diskutere alt, kritisere alt. Det er ikke noe som er blasfemisk.

I 2002 oppdaget han den internasjonale humanistbevegelsen – IHEU, nå Humanists International – som det året feiret 50-årsjubileum. Han bestemte seg for å reise til Europa og delta i feiringen. Den opplevelsen gjorde at han ble aktivist da han kom tilbake til Tanzania.

Han forteller at fritenkerbevegelsen fortsatt er veldig liten, med noen få aktivister, men de forsøker å skaffe ressurser til å nå ut til andre ikke-troende ved å møte dem på gaten, universitetene og internett. Også her har sosiale medier hatt stor betydning – det er i disse kanalene de har møtt likesinnede. De fleste går i utgangspunktet rundt og tro de er helt alene om å være ikke-religiøs og tør ikke fortelle det til venner og familie, av frykt for å bli utstøtt.

En av dem jeg møtte her er så redd

for at hennes holdning skal bli kjent at hun verken ville ha navn eller bilde offentliggjort. Hun er sosiologistudent og politisk aktiv, men ønsket om anonymitet viser at det stadiger en lang vei til åpenhet i Tanzania.

Njasigwa har tro på å utvikle humanismen i en afrikansk kontekst.

– Humanisme handler om mennesker og om menneskerettigheter. Du trenger ikke drepe et annet menneske fordi det er annerledes enn deg. Du trenger ikke diskriminere et annet menneske fordi det er annerledes enn deg. Vi må ha et ekte samarbeid for å utvikle oss som samfunn. Og vi må lære våre barn og unge noen samfunnsverdier; de må være kritiske og vitenskapelige. Som vi sier her – it takes a village to raise a kid.

MALAWI.

– Malawi doesn't lack the rains, Malawi lacks the brains, sier **Chifundo Chibaka**, en ung mann i starten av tjueårene som jeg treffer i hovedstaden Lilongwe. Landet er det desidert fattigste av dem jeg besøker, og er i motsetning mange andre afrikanske land uten verdifulle naturressurser. Størstedelen av økonomien er basert på gammeldags landbruk. Det er et vakkert land, med grønne, buktende enger og en av verdens største ferskvannssjøer, men plages stadig både av tørke og oversvømmelser. Selv arbeider Chifundo med utvikling av nye jordbruksavlinger og er frustrert over at Malawi ikke utnytter sine muligheter til å løse landets problemer.

– Den religiøse indoktrineringen gjør stor skade. Folk søker Gud for en forklaring, men vi må selv finne en løsning på våres problemer. Vi kan ikke forvente mirakler. Etter min mening religion skadelig. Religion lærer oss ikke å tenke utenfor boksen; religion lærer oss å knele og

be om løsninger. I tørketiden holdes det nasjonal fellesbønn, der det blir bedt om regn. Samtidig har vi en sjø i vår bakgård.

Chifundo har ikke stått frem som ikke-troende overfor familien. Nå har han funnet fellesskap i den malawiske humanistorganisasjonen.

Den ble startet av **George Thindwa** og **Paul Munyenembe**, som jeg også treffer. De to har kjent hverandre siden de var unge, og allerede da var de ikke-troende. Men det skulle gå mange år før de ble aktivister. Organisasjonen de stiftet har engasjert seg i arbeidet mot hekseanklager, og prosjektet deres fikk den gang støtte fra Human-Etisk Forbund.

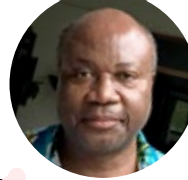
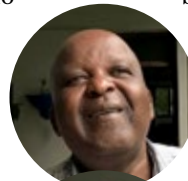
For selv om de fleste i Malawi tilhører kristne retninger – hvorav omkring halvparten er protestanter – er det stadig mange som tror på tradisjonell religion og troen på trolldom er integrert i kristendommen. Det har vært mange saker der mennesker anklages for hekseri og drepes etter selvtækt. Selv om loven er tydelig og det er straffbart å anklage andre for hekseri, følger ikke politiet alltid loven. Noen ganger skjer det at det er de som anklages for hekseri som arresteres.

Målet til humanistorganisasjonens prosjekt var å avskaffe vold som følge av trolldomstroen. Blant tiltakene de organiserte var undervisning(!) av politiet i lovgivningen på feltet.

En bonuseffekt av prosjektet var at humanistene – og George især – ble kjent i Malawi og kunne vise at humanister ikke er onde mennesker. For det er en utbredt fordom her at ikke-troende per definisjon er onde mennesker uten moral og etikk. Det gjør at folk frykter konsekvensene av det å stå fram.

– Veldig få av oss tør å fortelle verden at vi ikke tro.

– Noen kaller oss satanister, men

vi forsøker å forklare dem at det også er overtro å tro på Satan. Vi prøver å lære troende at ikke-troende ikke er onde mennesker. Vi er nødt til å vise at vi *ikke* er kriminelle, men at vi også er gode mennesker.

Jeg tenker på hvor mye lettere det er for oss ikke-troende i Norden, selv om vi også en gang imellom kan møte den samme holdningen.

BOTSWANA

I Botswana er de virkelig ikke mange, de ikke-troende, og de er heller ikke samlet i en organisasjon. De er en liten gruppe aktive i et enormt land, med under halvparten så mange innbyggere som Norge. Botswana er et de land i verden som har færrest innbyggere per kvadratkilometer – omkring 70 prosent av landet består av Kalahariørkenen og det finnes utallige nasjonalparker til safarihungrende turister.

Litt tilfeldig hadde jeg fått en e-postadresse til en i gruppen da jeg planla min Afrika-reise, og i hovedstaden Gabarone møter jeg Dean og **Odirile Bame Letlhatshane**. Deres facebook-gruppe har mer enn 250 medlemmer, selv om reelt sett bare ti er aktive. De fleste ikke-troende er først blitt det i voksen alder, etter en oppvekst i et sterkt troende samfunn, med et skolesystem som har et religiøst utgangspunkt.

Da Odirile var ung utforsket han flere ulike religiøse retninger, innen han innså at han faktisk ikke trodde. Gjennombruddet kom etter et biluhell. Bilen ble reparert, men så tok faren ham med til en heksedoktor for at han skulle utføre magiske ritualer slik at Odirile ikke kom ut for nye uhell.

– Jeg var uenig og forsøkte å snakke ham til fornuft. Jeg hadde drukket for mye da jeg kjørte ut, og jeg synes jeg tok ansvar for mine handlinger ved å innrømme det. Hadde jeg vært edru hadde jeg ikke kjørt ut. Min far mente at andre var sjalu på meg og hadde

sendt en forbannelse etter meg – det ble mitt vendepunkt.

– Jeg mener vi skal leve våre liv slik at vi tar ansvar for egne handlinger.

Han forteller om et samfunn der man setter sin lit til bønnens kraft: På kontoret der han jobber holdes det månedlige bønner for HIV- og AIDS-ofre. Fra grunnskole til videregående er det daglig morgensamling med sang og bønn. Hver dag er det morgenbønn på sykehusene.

– For noen år siden var det nesten ikke vann igjen i våre demninger. Da arrangerte regjeringen en nasjonal bønn ...

Til tross for dette er også Botswana er på papiret et sekulært land med en sekulær lovgivning. Men i det daglige setter altså kristendommen dagsorden.

– Selv om vi har lov til å organisere oss, gjør de det vanskelig, understreker Odirile.

Mens Odirile ble voksen før han innså at han ikke trodde, forteller Dean at han er født skeptiker.

Men det var først på universitetet han møtte likesinnede.

– Jeg fikk adgang til mer litteratur og bøker om vitenskap, Dawkins og Harris med flere – og min ateisme fikk et fundament. I starten var jeg «skapateist». Men jo mer jeg lærte, jo modigere ble jeg. Særlig etter en drink eller to. Man finner motet til åpent å fortelle folk – noen var nysgjerrige, andre støtet meg vekk.

– Det var mange utfordringer, men jeg kunne aldri gå tilbake i skapet. Når du har oppdaget sannheten, kan du ikke lenger leve på en løgn, sier han og forteller at han etter hvert også har overbevist andre – blant annet sin egen søster. Det ble ikke resten av familien så glade for.

På tross av stigmatisering og diskriminering er de begge to optimistiske. De har ingen midler, men drømmer om å starte bokklubb. De vil gjerne forbedre utdanningsnivået og få flere barn til å lese. De drømmer

MALAWI

Et av verdens fattigste land, økonomien er hovedsakelig basert på landbruk.

Innbyggertall: 19,6 mill.

Areal: 118.000 kvm

Befolkningstetthet: 166/kvm

Levealder: 64 år

Tror på gud (tilhører religion): 94 %

Fritenker-/

humanistorganisasjoner:

Association for Secular

Humanism Malawi

BOTSWANA

70 prosent av landet er dekket av Kalahariørkenen, og består ellers av en rekke nasjonalparker.

Innbyggertall: 2,3 mill.

Areal: 582.000 kvm

Befolkningstetthet: 4/kvm

Levealder: 63 år

Tror på gud (tilhører religion): 94 %

Fritenker-/

humanistorganisasjoner:

Botswana Humanist Society

SØR-AFRIKA**Innbyggertall:** 58,1 mill.**Areal:** 1.221.000 kvm**Befolkningstetthet:** 48/kvm**Levealder:** 63 år**Tror på gud (tilhører religion):** 85 %
(15 % oppgir at de ikke tilhører noen trosretning)**Fritenker-/humanistorganisasjoner:**
Free Society Institute,
Friends of Richard Dawkins Association**Humanists**
INTERNATIONAL**HUMANISTS AT RISK**

Den humanistiske paraplyorganisasjonen Humanists International driver kampanjen Humanists at risk for å støtte mennesker rundt om i verden som er anklaget for «blasfemi» eller «apostasi» (frafall fra troen), som blir truet på liv og helse, eller som er menneskerettighetsforsvarere som opplever trakassering eller forfølgelse.

I tillegg til å gi direkte støtte driver Humanists International påvirkningsarbeid gjennom FN-organer og overvåker situasjonen gjennom sin «Freedom of Thought Report» som kan oppdateres kontinuerlig. Rapporten finner du på **foto.humanists.international/**

Du kan gi direkte støtte til kampanjen via **gofundme.com/ff/humanists-2019**

også om å starte en radiostasjon – der man kan diskutere alt, inkludert religion, ateisme, humanisme og menneskerettigheter.

Inntil videre er de en løst organisert gruppe, men etter at jeg reiste er de blitt tilknyttet Humanists International som assosierte medlemmer. De er fortsatt ikke offisielt registrert i Botswana.

SØRAFRIKA

For drøyt 25 år siden ble det satt punktum for apartheidregimet i Sør-Afrika. Det var et styre med statssorganisert rasisme og undertrykkelse i en slik grad at det er vanskelig å forestille seg. Apartheidstyret var sterkt religiøst med utgangspunkt i den hollandske reformerte kirke, rasismen var begrunnet i en kristen apartheidteologi. Som Guds utvalgte skulle de hvite menneskene styre landet, de svarte ble betraktet som undermennesker uten rettigheter av noe slag, og «raseblanding» var helt utelukket.

Fortsatt er Sør-Afrika et religiøst land, selv om det er langt flere her enn i andre afrikanske land som erklærer at de ikke tilhører noen religion. Store forskjeller eksisterer også fortsatt; landets svarte befolkning lever fortsatt i overveiende grad i fattigdom.

Paradoksalt nok er alle humanist- og ateistgrupper i Sør-Afrika stiftet av hvite og har bare hvite medlemmer. Blant de få ikke-troende jeg treffer i Sør-Afrika, er **Greg Andrews** i Cape Town. Han var tidligere prest i metodistkirken, som i motsetning til den hollandsk reformerte spilte en aktiv rolle i kampen mot apartheid. Til tross for at han aldri har trodd på Gud, ble han altså prest og forklarer hvorfor:

– Jeg ble en del av kirken på videregående skole. Jeg ville virkelig gjerne tro. Jeg likte så godt arbeidet

den kirken drev med. Det var en rik, hvit menighet, men de hadde utstrakt samarbeid med svarte og fargede menigheter i området. De vektla å arbeide på tvers av apartheidoppdelingen. Dette var på 1980-tallet, så det var usedvanlig da, og det ga meg en innsikt i politikk og sosial urettferdighet som jeg ikke ville ha fått ellers.

Så han ble metodistprest og brukte sin tid på å arbeide med utsatte grupper, samtidig som han stiftet familie og den indre kampen fortsatte. På slutten av 90-tallet stod han mer og mer frem med sin manglende tro, og til sist endte det med et brudd med kirken. Ikke på grunn av manglende gudstro, men på grunn av at han støttet homofiles rettigheter.

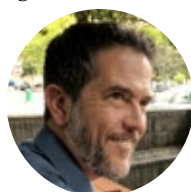
Greg definerer seg i dag som agnostisk humanist, og i regi av Free Society Institute (FSI) bidrar han som vigsler for LHBT-folk.

FSI ble opprettet på initiativ fra **Jacques Rousseau**, som jeg også treffer i Cape Town. Hans vei til humanismen var kronglete, og han endte som dogmatisk ateist – en periode. Ifølge seg selv var han av den irriterende typen, men etter noen år følte han behovet for en organisasjon med fokus på sekulær humanisme.

– Du ønsker å ha folk på din side. Vi som er sekulære humanister anerkjenner at vi kan arbeide sammen om å løfte folk ut av fattigdom, forbedre utdanningsnivået og arbeide for likestilling. Så hvorfor fremmedgjør vi de troende?

Det å stå frem som ikke-troende kan ha konsekvenser også i Sør-Afrika. Verst er det utenfor storbyene, der kristendom er blandet med overtro og hvor homofili er synd.

– Når du vokser opp i en afrikaanskultur er det mange problemer relatert til familie, stolthet og skam. Du vil ikke lide fysisk skade, men en som er vokst opp i et disiplinert konservativt hjem vil ofte ikke ha motet til å skuffe sine foreldre. For mange vil

det nesten være som å komme ut av skapet som homofil.

Det er litt lettere i storbyene, og det skjer forandringer, forteller Greg.

– På min 13-årige datters skole finnes det en klubb for ikke-troende. Da hun begynte på skolen valgte hun den kristne klubben, men nå har hun valgt å være med i Pride-klubben. Ikke fordi hun identifiserer seg som LHBT, men fordi hun liker medlemmene – og fordi de ikke snakker om Gud hele tiden og ikke hater homofile. Det kunne aldri skjedd i min skoletid!

Mens jeg var i Cape Town besøkte jeg selvfølgelig Robben Island, der Nelson Mandela satt fengslet i 18 av 27 sammenhengende år. Tidligere fanger viser rundt og forteller hvordan de ble mishandlet av apartheidregimet. Nelson Mandela var selv dypt religiøs og tilhørte metodistkirken, men valgte å aldri blande religion og politikk.

GRYENDE HÅP

De fleste organisasjonene jeg besøkte er svært små – med omkring 20–50 aktive – og nesten uten midler. De er stadig på jakt etter sponsorer for å kunne gjennomføre sine ønskede prosjekter. Det gjelder både humanistiskolene i Uganda og HALEAs syprosjekt i slummen i Kampala. I Rwanda, Kenya og Malawi kunne de godt tenke seg å etablere humanistiske skoler eller drive humanitærprosjekt rettet mot de aller

fattigste, men har ikke midlene til å gjøre det. Mange av organisasjonene skulle veldig gjerne involvert seg i utdanningsaktiviteter og humanitært arbeid – blant annet for å vise samfunnet rundt at ikke-troende er gode mennesker og slik motvirke stigmatisering.

Men utbredelsen av internett og mobiltelefoner har hatt enorm betydning for organiseringen av ikke-troende. Tidligere hadde de færreste adgang til annen informasjon enn den de fikk i skolen, noe som vil si at de fleste ble religiøst indoktrinert fra de var ganske små. De færreste fikk dessuten videregående utdanning, mens i dag øker utdanningsnivået.

Samlet sett betyr det at den unge generasjon afrikanere har adgang til en enorm mengde kunnskap, og de har selv muligheten til å oppsøke informasjon om humanisme, ateisme, vitenskap osv. Mange av de unge menneskene jeg møtte på min tur har selv gjort det fordi de var nysgjerrige.

Ikke minst er det blitt mye lettere for ikke-troende å finne sammen online. I alle landene finnes det debattgrupper i Whatsapp, og gruppene tiltrekker flere og flere unge mennesker.

Status for humanisme i Afrika er i dag at de har trange kår, opplever stor motstand og ikke har særlig midler. Men de ser alle lyst på fremtiden og håper på at den unge generasjonen skal skape store forandringer.

OM KIRSTINE KÆRN

Kirstine Kærn er nestleder i Humanistisk Samfund i Danmark. Hun har jobbet i IT-bransjen i over tjue år, men i 2018 bestemte hun seg for å selge alt hun eide og reise jorden rundt – en forsinket dannelsesreise.

Underveis har hun produsert podkasten Babelfish, med samtaler med humanister i landene hun besøker. Podcasten finnes i iTunes, Spotify, Stitcher & Buzzsprout. **facebook.com/babelfishthepodcast**

Du kan også følge hennes blogg på **www.kaern.dk**

PS En Babelfisk er en liten gul fisk som lever av hjernebølger. Hvis du slipper den inn i øret ditt kan du øyeblikkelig forstå alle språk i universet (se *Haikerens guide til universet* av Douglas Adams for mer info).

RELIGIONSKRITIKK

IDÉER

«Humanister oppfordrer til kritisk granskning av alle ideer og oppfatninger, også våre egne. Vi bør finne frem til de beste argumentene og tilstrebe å endre våre meninger og overbevisninger når det viser seg at vi tar feil.»

NORDISK HUMANISTMANIFEST 2016

56

RELIGIONSKRITIKKENS IDÉHISTORIE

Religionskritikken skjøt fart idet menneskets kunnskap om verden begynte å gå på tvers av hva religionenes dogmer sa.

66

TEGNINGER SOM PROVOSERER

Verdens første karikaturtegning viste en stakkarsliggjort pave. Siden har karikaturtegnere stadig provosert religionsvesenet.

74

«BLASFEMI»

Høsten 2020 kommer tegneserien «Blasfemi» som blant annet handler om dikteren Arnulf Øverlands blasfemirettsak i 1933

76

RABULISTISK RELIGIONSKRITIKK

Utdrag fra den nye boka om Hedningsamfunnets historie.

80

MENINGER

Didrik Söderlind og Sylo Taraku har hver sin oppfordring til Human-Etisk Forbund, og Norunn Kosberg har en oppfordring til oss alle.

– ESSAY –

Religionskritikkens idéhistorie: Fra autoritetskritikk til sannhetskritikk

Religionskritikken er nesten like gammel som religion selv. Men det var først med opplysningstiden at kritikken fikk vind i seilene, skriver Halvor Kvandal.

ILLUSTRASJON: MISSBOO.NO

Hvor sannsynlig er det at en allmektig Gud ikke klarte å finne en bedre måte å tilgi menneskheten dets synd enn å sørge for å få seg selv torturert til døde? Hvorfor er Bibelen, som for kristne er Guds ord, mer opptatt av å fordømme avgudsdyrkelse enn slavehandel? Hvordan kan man hevde at islam har et akseptabelt kvinnesyn når det står i Koranen at vold kan brukes mot «ulydige kvinner»? Hvorfor skulle en hyperintelligent Gud, som har skapt universet og designet naturlovene, være opptatt

av hvorvidt jøder benytter melk i et kjøttmåltid eller utfører arbeid på en bestemt dag i uka?

Dette er eksempler på spørsmål religionskritikere stiller.

Å stille slike spørsmål kan være ubehagelig. Vilklarene for religionskritikk er dårlige i mange deler av verden, inkludert Europa. I boka *Breaking the Spell* (2006) argumenterer filosofen Daniel Dennett (1942–) for at noe av grunnen til dette er at både troende og mange ateister er «trollbundet» av religion. De mener at trosinnholdet til de religiøse må behandles med en spesiell ærbødighet og forsiktighet som ikke gjelder i andre domener. Dennett kaller denne oppfatningen «troen på tro». «Tro på tro» vanskeliggjør en

kritisk og åpen samtale om religion. Den kan få religionskritikere til å fremstå som irriterende og ufølsomme mennesker som «bryter magien», selv hvis de kun stiller enkle, men poengterte spørsmål. Den nett bruker følgende metafor for hvordan dette kan oppleves: Et publikum sitter fordyppet i vakker musikk, og så ringer plutselig en mobil-telefon. I noen land blir «forstyrrende» religions-kritiske stemmer brakt til taushet ved bruk av vold. I andre tilfeller blir resultatet tap av sosialt omdømme. Men religionskritikere mener at noen må gjøre denne jobben fordi religion har skadelige konsekvenser for individ og samfunn og fordi religiøse ideer mangler rasjonell berettigelse.

HVA ER EGENTLIG RELIGIONSKRITIKK?

Vi kan generelt forstå religionskritikk som *kritikk av religiøse ideer, tekster, doktriner, autoriteter, og praksiser med fokus på deres sannhetsverdi, rasjonelle berettigelse, eller moralske status.*

Eksempler på dette er at man forsøker å vise at en religiøs doktrine er usann, at en religiøst begrunnet praksis er moralsk uakseptabel, en tekst upålitelig som historisk kilde, eller at en religiøs autoritet ikke er moralsk god. Slik kritikk finnes i sakprosa, prosa, foredrag, film, i form av satire og komedie eller i ulike former for kunst, inkludert karikaturer. Vi finner eksempler på religionskritikk både i religionenes intellektuelle tradisjoner og utenfor dem. For eksempel har muslimske lærde i over 1000 år debattert hvorvidt Hadith, de tradisjonelle fortellingene om profeten Muhammed, er pålitelig som historisk kilde. Vestlige akademikere, som historikeren Tom Holland, gjør i dag noe lignende bokform og på film, noe som har vist seg å provosere. Hollands film *Islam. The Untold Story* presenterer en sekulær versjon av islams tidlige historie. Den ble møtt med en rekke klager, og Holland ble truet.

Den feministiske forfatteren Irshad Manji opplevde noe lignende som følge av sin argumentasjon for at islam må reformeres. En kritisk samtale om islam er altså kontroversiell, selv i deler av verden hvor man har vært gjennom mer enn hundre og femti år med historisk-kritisk analyse av Bibelen og den historiske Jesus. Men kritikk av kristendom har også, i alle fall inntil nylig, blitt møtt med kraftige reaksjoner. Det har vært og er fortsatt ubehagelig å kritisere religion. Denne artikkelen handler om religionskritikkens idéhistorie. Vi starter med den *vitenskapelige revolusjon*, og ser deretter på opplysningstiden, den moderne tid og starten på det 21 århundre.

VITENSKAP OG NYTENKNING

En viktig kime til religionskritikk ble lagt på 1500-tallet da Nikolaus Kopernikus (1473–1543) lanserte en heliosentrisk modell av solsystemet som var i strid med datidens syn. Mens den forsiktige Kopernikus unngikk trøbbel fikk de mer høylytte Giordano Bruno (1548–1600) og Galileo Galilei (1564–1642) problemer med kirken som følge av sine synspunkter (Bruno ble henrettet og Galileo fikk husarrest).

Galilei gjorde astronomiske funn som støttet Kopernikus' modell, og hans villighet til åpent å diskutere nye måter å tolke religiøse ideer på skapte kontrovers. Men hverken Kopernikus, Bruno eller Galilei forkastet religion generelt. Mens Brunos ideer om universet ble oppfattet som kjetterske, hisset Galilei på seg paven med utgivelsen av en bok han mente fremstilte han i et dårlig lys.

Senere ser vi at Isaac Newton (1643–1727) forkastet (i alle fall privat) den kristne lære om treenigheten. Men han var også dypt opptatt av bibelsk profetisme og alkymi. Disse tenkerne, som virket mellom 1500-1700, kritiserte altså religiøse ideer og gjorde funn som kunne brukes religionskritisk, men de kritiserte ikke religion som

«[Kant] hevdet at opplysning er å *tenke selv*, i stedet for å la seg styre av hva religiøse og politiske autoriteter krever *at vi må godta.*»

sådan. Sent på 1700-tallet finner vi imidlertid viktige eksempler på kritikk av religion som peker i en slik retning. Og her finner vi også idealer som informerer religionskritikk i dag. Dette bringer oss til opplysningstiden.

VIKTIGHETEN AV Å TENKE SELV

Opplysningstenkerne var en gruppe makt-kritiske tenkere på 1700-tallet som sterkt fremhevet menneskets frihet, og dets muligheter til å forstå verden ved bruk av fornuft og vitenskap, ikke tro og åpenbaring. I boken «Opplysning nå» fra 2018, starter Stephen Pinker, kjent evolusjonspsykolog, vitenskapsformidler, og fremskrittsoptimist, med tankene til den berømte tyske filosofen Immanuel Kant (1724–1804). I 1748 stilte Kant stilte seg spørsmålet, «hva er opplysning?» Han hevdet at opplysning er å *tenke selv*, i stedet for å la seg styre av hva religiøse og politiske autoriteter krever at vi må godta. Opplysning må knyttes til frihet: å være opplyst er å være selvstyrt eller «autonom». Mangel på opplysning kan ifølge Kant knyttes til mangel på frihet. Et eksempel på dette er ukritisk aksept av religiøse dogmer basert på åpenbaring. Kant var også kritisk til det å basere en gudstro på rasjonell argumentasjon for Guds eksistens, siden det går ut over fornuf-tens grenser å bevise Guds eksistens. Men Kant var ingen ateist, og han mente at det å bevise at Gud *ikke* finnes ville være like problematisk. Og til tross for sin kritikk

av teoretiske forsøk på å avgjøre religionens sannhet mente Kant at mennesker av moralske grunner likevel kan ha en religiøs tro på Gud og sjelens udødelighet.

En mer direkte anti-religiøs tenker finner vi i den skotske filosofen David Hume (1711–1776), kjent av sine motstandere som «the Great Infidel». Hume mente at i studiet av religion må vi passe på å skille mellom spørsmål om religionens *opphav i fornuften* og *dens opphav i menneskets natur*. Hume besvarte sistnevnte spørsmål med en teori om hvordan religion oppstår som følge av at vi tillegger naturen menneskelignende egenskaper, noe som i sin tur skyldes frykt for det ukjente.

Som vi skal se i gjennomgangen av den moderne tid hevdet Sigmund Freud noe lignende. Med religionens «opphav i fornuf-ten» siktet Hume til det rasjonelle grunnlaget for religiøse doktriner og oppfatninger. I likhet med Kant tok også Hume et oppgjør med forsøk på å bevise Guds eksistens. Her er et eksempel:

KRITIKK AV DESIGN-ARGUMENTET

I Humes *Dialogues Concerning Natural Religion* (1779) diskuteres «design-argumen-tet». Et sentralt premiss i det er at det er en likhet mellom naturlige og menneskeskapte ting. Siden vi vet at menneskeskapte ting har et intelligent opphav (oss) og siden de ligner naturlige ting, har naturlige ting et intelligent opphav (Gud). En annen variant ble presentert av teologen William Paley (1743–

«Voltaires religionskritikk kan sees som del av hans generelle kritikk av overtro og tradisjonsbundethet.»

1805), som sammenlignet menneskets øye med et urverk. Religionskritikere i dag, som Richard Dawkins (1941–), bruker Darwins evolusjonsteori mot dette argumentet. I *Den blinde urmakeren* (1986) fokuserer Dawkins på evolusjonsteoriens forklaring på hvordan komplekse ting blir til.

Hume, som levde før Darwin, fokuserte derimot på analogien mellom naturlige og menneskeskapte ting. Argumentets styrke avhenger av styrken i analogien, og denne er svak. Ifølge Hume er ikke naturlige og menneskeskapte ting så like at vi kan trekke en slutning fra førstnevnte til Guds eksistens. Dessuten er det også en annen fare ved å bruke Guds eksistens som en forklaring: Vi må forklare Guds eksistens.

Dawkins bruker også denne såkalte «regress-innvendingen» i sin *Gud. En Vrangforestilling* (2006). Men Dawkins går lenger enn Hume gjorde. Til tross for sin kritikk av religiøse argumenter var Hume forsiktig med å argumentere direkte for ateisme. Dette kunne nemlig komme i konflikt med hans skeptisisme, ideen at vi ikke kan fastslå noe med sikkerhet. Da kan vi hverken fastslå at Gud finnes eller at Gud ikke finnes.

MAKTKRITISK SATIRE

En annen tenker som er uløselig forbundet med opplysningstiden er Voltaire (François-Marie d'Arouet) (1694–1778), en fransk poet, forfatter og politisk tenker. I verker som *Candide* og *Filosofiske Brev*

forholdt Voltaire seg kritisk til datidens filosofiske landskap, hvor filosofer som Descartes (1596–1650) og Leibniz (1646–1716) forsvarte Guds eksistens.

Voltaire var sterkt opptatt av viktigheten av å ha en åpen og kritisk samtale om politiske og religiøse spørsmål, og hans krasse maktkritikk ble av mange tatt ille opp. Han hisset for eksempel på seg franske myndigheter, noe som resulterte i offentlig bok-brenning. Voltaires religionskritikk kan sees som del av hans generelle kritikk av overtro og tradisjonsbundethet, enten det gjaldt aristokratiets ideer om egen storhet eller arrogansen til kirkens geistlige. Som andre opplysningstenkere, mente også Voltaire at kritisk bruk av fornuften kan bidra til å frigjøre mennesket fra ulike former mental og åndelig undertrykkelse, ikke minst den kirkelige.

I likhet med opplysningstenkere som Rousseau (1712–78) og Montesquieu (1689–1755) var Voltaire også kritisk til islam, ikke kun kristendommen. Han beskyldte for eksempel Koranen for å være en selvmotsigende bok, og hans skuespill *Mahomet ou le fanatisme* bruker profeten Muhammeds eksempel for å illustrere farene ved religiøst barbari. Det er i dag potensielt farlig å sette opp skuespillet, noe man for eksempel fikk oppleve i 2006 i Saint-Genis Pouilly, Frankrike. Lokale muslimer ønsket oppføringen kansellert, da de følte seg krenket. Deres ønske ble ikke tatt til følge og protester brøt ut.

Det går altså linjer fra opplysningstenkerne til dagens situasjon, hvor det å rokke ved religiøse autoriteter ved bruk av satire, komedie og film, fortsatt skaper kontrovers.

MODERNITETENS RELIGIONSKRITIKK

Fra midten av 1800-tallet til begynnelsen av 1900-tallet angrep en gruppe tenkere religion på en ny måte. De rettet ikke sin kritikk kun mot maktmisbruk eller fanatisme, men fokuserte på selve ideen om Gud. Dessuten var deres kritikk en integrert del av teorier om religionens natur.

Humes distinksjon mellom religionens opphav i fornuften og naturen brøt altså sammen, idet man antok at teorier om sistnevnte også kunne kaste lys over førstnevnte. Vi ser dette hos Karl Marx (1818–83), Friedrich Nietzsche (1844–1900) og Sigmund Freud (1856–1939). Et viktig trekk ved disse tenkerne, som står i kontrast til opplysningstenkernes menneskesyn, er deres mer pessimistiske syn på menneskets muligheter for å frigjøres ved bruk av fornuften.

Marx, Nietzsche og Freud blir av filosofen Paul Ricour i *Freud and Philosophy* (1970) omtalt som «*mestere i mistanke*». Med «mistanke» kan vi forstå en forto-lkningsstrategi hvor man ikke stoler på at det man tolker er slik det gir seg ut for å være. Man nærmer seg religion omtrent som Agatha Christies Poirot nærmer seg en bedrager som gir seg ut for å være en annen. Marx, Nietzsche og Freud forsøker

å avdekke hva religion *egentlig* er, og dette er noe helt annet enn hva de religiøse tror eller hva religiøse autoriteter vil man skal tro. Ifølge disse tenkerne oppstår religion fra underliggende mekanismer, prosesser og motiver som ellers er usynlige, og som derfor bedrar de troende. Religionskritikk er å avsløre dette bedrageriet. Når bedraget blir avslørt vil også religionens makt undergraves. Man innser at den er helt uten troverdighet og berettigelse.

La oss se nærmere på denne måten å kritisere religion.

RELIGION SOM OPIUM FOR FOLKET

Den tyske filosofen Ludvig Feuerbach (1804–1872) hevdet at Gud er menneskets ide om det beste i mennesket. Religiøse tar feil når de sier det finnes en Gud: Det de tror er Gud er egentlig kun ideer som stammer fra dem selv. Marx var enig i at religion har noe bedragersk ved seg. Men han fokuserte i stedet på samfunnets strukturer og hevdet at når vi forstår religionens egentlige natur og samfunnsmessige funksjon, kan vi frigjøres fra den. Vi frigjøres da fra undertrykkelse.

For Marx var altså religionskritikk del av en større samfunnskritikk. Det Marx ville endre var den kapitalistiske samfunnsform, som etter hans syn medfører undertrykkelse av mennesket og dets fremmedgjøring fra seg selv. Religion bidrar ifølge Marx til å underbygge og stabilisere denne samfunnsformen, og den forhindrer dermed menneskets frigjøring. Ifølge Marx spiller

«Marx, Nietzsche og Freud forsøker å avdekke hva religion egentlig er, og dette er noe helt annet enn hva de religiøse tror.»

religionen to parallelle roller i samfunnet, den tilbyr en måte for de privilegerte å rettferdiggjøre sin posisjon samtidig som den er et «opium» for de undertrykte, en falsk løsning på deres problem.

RELIGION SOM MESTRINGSSTRATEGI

Freud mente religion bunner i menneskets ubevisste strategier for å mestre opplevelsen av å være skjøre og dødelige vesener som står maktesløse overfor en verden som ikke er laget for oss og som ikke bryr seg om vår frykt eller vår lengsel. Religionens første fase var en form for animisme hvor mennesket tolket hendelser som styrt av menneskelignende vesener. Troen på Gud (monoteisme) er en senere utvikling i menneskets intellektuelle historie, men også den er produsert av mestringsstrategier som i utgangspunktet er skjult for oss. Troen på Gud innebærer at vi finner opp en overnaturlig far og er et resultat av *ønskeoppfyllelse*. Freud mente at religiøs tro grenser mot det patologiske, det å lide av en *vrangforestilling*. Religiøse ideer korresponderer ikke med en ekstern virkelighet. Det er ingen faderlig skaper i himmelen som faktisk bryr seg.

Men Freud skiller religiøse ideer fra vrangforestillinger i psykiatrisk forstand, og beskriver dem i stedet som *illusjoner*. Dette begrepet brukte Freud om oppfatninger og ideer dannet gjennom ønskeoppfyllelse. Slike oppfatninger og ideer er ikke nødvendigvis usanne, mente Freud. Men i religionens tilfelle er de sannsynligvis det.

Freud mente at i tråd med at mennesket gradvis blir mer vitenskapelig informert, vil religionens illusjon slå sprekker og troen på Gud etter hvert miste sin dominerende posisjon. Men dette har ikke skjedd, i alle fall ikke på en global skala.

Pew Research Centre anslår nemlig at andelen av verdens befolkning som ikke er tilknyttet religion i 2015 kun er på omtrent

16 %, en andel som dessuten synker. Det statistisk mest typiske i dag er altså å ha en tilknytning til religion. Dette er viktig å huske i Norge, et land hvor ateisme gjerne blir møtt med et skuldertrekk.

TERROR OG NYATEISME

Den mest kjente formen for religionskritikk de seinere årene har de såkalte «nyateistene» stått for. Det er snakk om en meget direkte og krass religionskritikk som har elementer av opplysningstidens fornufts-tro i seg.

Utgangspunktet er et knippe bøker som utkom i kjølvannet av de islamistiske terror-angrepene i USA 11/9-2001, i en tid preget av mye sosial konflikt og uro, ikke minst i forbindelse med Muhammed-karikatur-striden i Europa. I denne kaotiske konteksten bidro nyateistene med en hittil uhørt kritikk av religion generelt og en appell til bruken av fornuft som vår eneste motgift mot religionens irrasjonalitet. De fikk stor utbredelse i internettets ungdom.

Mens Daniel Dennett har en mer forsiktig tone, går Richard Dawkins til frontal-angrep på selve ideen om Gud og det utbredte synet at troen på Gud er moralsk oppbyggelig. *Gud. En Vrangforestilling* (2006) presenterer Bibelens Gud som en makt-syk og voldelig bølge vi kan være glade for at ikke finnes. «Gud, den mest ubehagelige karakter i all fiksjon», er en rasistisk og stormannsgal person, hvis eksistens heldigvis er uhyre usannsynlig.

Forfatteren og journalisten Christopher Hitchens stemmer i, med en rekke eksempler på skadelige effekter av religiøs tro og praksis. Hitchens hadde tidligere skrevet kritisk om den ikoniske religiøse figuren Mor Teresa; om sistnevntes forhold til diktatorer, samt hennes uforsonlige fordømmelse av abort, som ble tydeliggjort da hun mottok nobels fredspris i Oslo i 1979.

Filosofen Sam Harris (1967–) åpner sin

«Richard Dawkins går til frontalangrep på selve ideen om Gud og det utbredte synet at troen på Gud er moralsk oppbyggelig.»

The End of Faith (2004) med en beskrivelse av et palestinsk terrorangrep mot en israelsk buss. Boka er en generell religion-skritikk som blant annet angriper terrorforskning hvor religionens rolle nedtones. Harris har senere skrevet om ateistisk spiritualitet, og sammen med den muslimske radioverten Maaajid Nawaz (1977–) har han skrevet om ekstremisme og toleranse. Harris og Nawaz' forsøk på å få i gang en kritisk samtale om ubehagelige aspekter ved islam har skapt reaksjoner. Nawaz, som er åpen om sin ekstremistiske *islamistiske* fortid og tydelig på behovet for reform, har for eksempel nylig blitt beskyldt for *anti-muslimsk* ekstremisme, noe han sterkt tilbakeviser.

UTFORDRINGER FOR ISLAM-KRITIKERE

Kjente islam-kritikere møter to parallelle utfordringer: på den ene siden en risiko for voldelige reaksjoner fra enkelte muslimer og på den andre siden en fare for tap av sosialt omdømme ved beskyldninger om muslimhat. Det kan være flere grunner til dette. Skillet mellom islam-kritikk og hat mot muslimer har i dagens debatt-klima blitt utydelig for mange. I en situasjon hvor trakassering av muslimer i Europa og USA øker vegrer mange seg for å kritisere islam, selv om dette er noe annet enn å trakassere muslimer. Den raske, globale informasjonsflyten i sosiale medier gjør situasjonen ekstra vanskelig. For eksempel, saklig islam-kritikk kan

lett tas ut av sin opprinnelige kontekst og bli brukt i en karikert utgave av muslimfiendtlige grupper som påskudd for å spre hat mot muslimer. Det kan deretter brukes av andre som eksempel på anti-muslimsk hat hos den opprinnelige avsenderen. I et klima preget av sterke motsetninger, lite tillit, og overflatiske utvekslinger, oppstår lett misforståelser.

Men det finnes flere stemmer som trosser ubehaget ved islam-kritikk. Her er to representative og kontroversielle islam-kritikere, en eks-muslim og en troende muslim.

En av verdens mest kjente eks-muslimske islam-kritikere er Ayan Hirsi Ali (1969–), som skapte stor debatt med sin selvbiografi *Infidel* fra 2006. Denne boka er et oppgjør med islam, i form av en rystende historie om Alis oppvekst i Øst-Afrika og Saudi-Arabia frem til og med livet som politiker i Nederland, et land hun senere forlot.

Ali gjorde seg raskt upopulær i politiske kretser i Europa, da hun også kritiserte det hun så som vestlige politikeres manglende evne til å ta et oppgjør med kvinneundertrykkelse i minoritetsmiljøer. Hennes kritikk av slike praksiser har medført beskyldninger om islamofobi. Samtidig har (enkelte) muslimer truet henne. Hennes samarbeid med Theo Van Gogh (1957–2004) om filmen Submission, medførte for eksempel en rekke dødstrusler, inkludert et trusselbrev lagt på den myrdede kroppen til Van Gogh. Den dag i dag lever Ali på hemmelig adresse.

Mens Ali sterkt betoner at det er konflikt mellom liberale, rettsstatlige verdier og islam hevder den kanadiske forfatteren Irshad Manji (1968–) at det ikke behøver å være slik. Konflikten kan løses ved å re-for-tolke islam. Manji ble først kjent for boken *The Trouble With Islam Today* (2004), hvor hun kritiserte flere sentrale måter å tolke og praktisere islam på.

Manji, som skrev i kjølvannet av terror-angrepet den 11/9, argumenterer for at vi ikke kan frakoble islam fra terror som begås i islams navn. For eksempel, Bin Laden og mange av hans tilhengere var ifølge Manji troende muslimer hvis tolkning av islam er basert på sentrale vers i Koranen og Hadith. Ifølge Manji er det altså galt å hevde, som for eksempel George Bush gjorde, at islam ikke hadde noe med terroren å gjøre. Men det betyr ikke at ideologien til Al-Qaida stammer fra en akseptabel fortolkning av islam. Manji mener, i likhet med Maajid Nawaz, at den voldelige formen for islam organisasjoner som Al-Qaida forfekter i sterkere grad må utfordres teologisk av andre muslimer. Slike kritikere kan ifølge Nawaz og Manji dra nytte av en rik tradisjon for kritisk tenkning i islam. Men dette krever at muslimer, slik kristne og jøder har gjort med sine tekster, innser at det finnes moralsk forkastelige utsagn i

Koranen og Hadith og forkastelige islamske praksiser i verden i dag.

MER RELIGIONSKRITIKK I FREMTIDEN?

Det meste tyder på at også i fremtiden vil en stor andel mennesker fortsatt være religiøse. Den store andelen kristne er forventet å befeste sin posisjon, mens andelen muslimer vil øke. Kritikk av disse religionene vil derfor også i fremtiden være relevant. Men hva slags kritikk vil det dreie seg om? Vil fremtidens kritikere ligne opplysningstidens fornuftsoptimistiske autoritetskritikere? Vil de la seg inspirere av den moderne tids mestere i mistanke og forsøke å avsløre religionens bedrageri? Eller vil de velge nyateistenes strategi og gå til et bitende og satirisk frontalangrep på all religion? Dette gjenstår å se.

Det som imidlertid er svært sannsynlig er at religionskritikk fortsatt vil være relevant og at det vil være ubehagelig både for kritikere og de som får sin religiøse tro kritisert.

ESSAY

HALVOR KVANDAL
PhD i filosofi og
universitetslektor ved NTNU

RELIGIONSKRITIKK MELLOM PERMENE

Forfatter og litteraturkritiker Hilde Østby trekker frem fire religionskritiske forfattere fra hvert sitt århundre.

MOLIÈRE

Tartuffe, eller Den skinnhellige
(denne utgave oversatt av André Bjerke
Thorleif Dahls kulturbibliotek, 1987)

Molière, stjernen av fransk teater, fikk merke den katolske kirkens vrede da han skrev det satiriske stykket *Tartuffe* (1664), fremført første gang i Versailles for kong Ludvig 14. Stykket beskriver en religiøs hykler, en selvutnevnt religiøs veileder, som med religionen som brekkstang får tilranet seg all makt over den uskyldige mannen Orgon. Han

ender med å gi fra seg alt han eier til Tartuffe og tilbyr endog datteren sin i ekteskap til snylteren.

Dobbeltheten i stykket, det at Tartuffe kanskje like gjerne kan tolkes som en dårlig kristen og dermed være til glede også for religiøse fanatikere, forhindret ikke 1600-tallets geistlige i talende nok å ta stykket som en ren fornærmelse. De fordømte alle versjoner av det. Både å sette det opp, se det og lese det ble forbudt av erkebiskopen av Paris og fulgt opp av Solkongen selv (som hadde erkebiskopen som sin skriftefar).

MICHEL HOUELLEBECQ

Underkastelse
(oversatt av Thom Lotherington
Cappelen Damm, 2015)

Samme dag som 12 mennesker ble drept i satiremagasinet Charlie Hebdo, hadde de prydet forsiden med en karikatur av den franske forfatteren Michel Houellebecq. Grunnen til at han ble gjort narr av, var utgivelsen av romanen *Underkastelse*. Den handler nemlig om innføringen av islamsk styre i Frankrike, med tilhørende

sharialovgivning, og Charlie Hebdo likte å gjøre narr av ... alle, både islamister og de som gjør narr av islamister. Hovedpersonen i *Underkastelse* er en middelaldrende akademiker, François, ekspert i dekadansedikteren Joris-Karl Huysmans, og uten egentlig prinsipper eller noe han tror på, og dermed har han har ikke noe forsvar mot det som skjer rundt ham.

MARQUIS DE SADE

Sodomas 120 dager
(oversatt av Will McMorran og Thomas Wynn, Penguin, 2016)
og *Dialog mellom en prest og en døende mann* (oversatt av Arild Rein, Villhund forlag, 2018)

Donatien Alphonse Francois betalte en høy pris for sin kritikk av alle autoriteter: Han ble innesperret i Bastillen, og tilbragte 13 år på et psykiatrisk sykehus. Du kjenner ham nok bedre som Marquis de Sade. Han var både filosof, politiker og religionskritiker og opplevde alle sider av det franske klassesamfunnet før og etter revolusjonen, både som adelsmann og revolusjonspolitiker, som fange og

ydmyket psykiatrisk pasient. Han ble anklaget for blasfemi og kjempet for en nærmest anarkistisk frihet fra alle autoriteter. Dette var autoriteter han kjente godt etter å ha gått på skole drevet av den strenge katolske jesuittordenen og tjent i den franske hæren. Tekstene hans er rike på ekstrem vold og sex, voldtekt og drap, særlig kjent er kanskje *Sodomas 120 dager* (filmatisert av Pasolini i 1975). Han var upopulær hos alle autoriteter som kjempet for hierarkier og regler, fra kong Ludvig 16 til Robespierre og Napoleon; markien hadde en egen evne til å erte på seg alle som hadde makt, og likevel overleve. de Sades *Dialog mellom en prest og en døende mann* fra 1782 beskriver hvordan en ateistisk livsnyter argumenterer med en prest på dødsleiet.

SALMAN RUSHDIE

Sataniske vers
(denne utgave oversatt av Kari og Kjell Risvik
Aschehoug, 2012)

Den indiske forfatteren Salman Rushdie fikk en livsfarlig fatwa (islamsk domsavsigelse) mot seg i 1989 på grunn av utgivelsen av *Sataniske vers* (1988). Rushdie skriver magisk realistisk og fantastisk, han maler opp store og fargerike fortellinger fulle av merkelige karakterer. Min favorittroman av Rushdie er utvilsomt *Midnattsbarn*, gjennombruddsboken hans fra 1981, som handler om Indias tilblivelse. Men

skal man debattere noen av de siste store merkesteinene i religionskritikkens historie, må vi innom denne romanen, hvor en indisk filmstjerne opplever scener fra profeten Muhammeds liv i drømme.

NYTT RELIGIONSKRITISK MAGASIN

Religionskritikk.no var tidligere domenet til Religionskritisk forlag, men er nå blitt et samlenettsted for norsk religionskritikk. Bak står de ansvarlige for nettstedet Edwien.no, som er viet tekster av den religionskritiske forfatteren og tidligere teologen Andreas Edwien (1921-2015). Nettstedet Religionskritikk skal inneholde Edwiens tekster, fortsatt være hjemmeside for Religionskritisk forlag og være startside for et helt nytt religionskritisk magasin.

I magasinet er det meningen å publisere tidløse religionskritiske tekster som tidligere er publisert på papir og som redaksjonen mener fort-

jener ny oppmerksomhet. Men det skal også produseres nye artikler.

På nettstedet er det allerede publisert en rekke artikler av blant andre Ståle Dingstad, Ronnie Johanson, Hans-Petter Halvorsen, Egil Aspren, Jens Bjørneboe og Jens-André P. Herbener.

Du vil ikke finne så mye kritikk av religionens konsekvenser inne på nettstedet, som for eksempel kritikk av religiøst motivert sosial kontroll og undertrykking, barnehijab eller konsekvensene av svindlerske «mirakelhelbredelser».

Religionskritikk.no vil i langt større grad konsentrere seg om å kritisere religionenes trosgrunnlag med utgang-

spunkt i filosofi og logikk. Og først og fremst kristendommen.

– Det er kristendommen vi kjenner best. Men vi kommer til å kritisere islam og jødedom også. Uansett er jo alle de tre abrahamittiske religionene del av den samme kulturkretsen, så når man kritiserer en så kritiserer man ofte alle. I dag er det veldig polarisert hvilken religion som fortjener mest kritikk. Det er veldig fjernt fra vårt perspektiv. Når man fremmer substansiell religionskritikk, rammer man grunnlaget for både kristendommen, islam og jødedom samtidig, sier Thomas Gramstad fra stiftelsen «Religionskritikk for fred».

En tegning kan provosere mer enn tusen ord

Fra kirkestrid til Muhammed-karikaturer, religionskritikk har alltid vært en av karikaturtegningens grunnpilarer, skriver Erle Marie Sørheim.

«Fra første pennestrøk var de geistlige et naturlig og legitimt mål for karikaturtegnerne.»

Den kalles gjerne vestens første karikaturtegning, den lille skissen skulptøren Gian Lorenzo Bernini tegnet av pave Innocens XI i 1676. De lette, nesten skjøre, strekene viser paven sittende i en seng, halvnaken. Paven har et usikkert, tomt blikk og minner like mye om et reptil som et menneske. Bispelua er stor og tyngende, det ser ut som om den kan falle ned av hodet hans når som helst.

Det finnes selvfølgelig en rekke eksempler på reptilaktige, stygge og fordreide mennesker i kunsten før dette, bare tenk på Hieronymus Bosch' helvetespanoramaer. Men den store forskjellen er at Berninis skisse viser en navngitt, kjent person, som bokstavelig talt blir avkledd makt og verdighet. Berninis streker oppstod ikke fra løse luften. Italia var det mest sentrale landet i Europa i renesansens, og allerede Leonardo da Vinci tegnet mange groteske menneskeansikt. I Bologna, sent på 1500-tallet, tegnet også brødrene Annibale og Agostino Carracci mange raske karikaturer av ansikter, hvor målet var å fange det særskilte ikke bare få det til å ligne.

VISUELL KONFESJONSSTRID

At det nettopp er en pave vi ser på vestens kanskje første karikaturtegning er talende for kirkens makt den gang, og også for karikaturhistorien. Fra første pennestrøk var de geistlige et naturlig, og legitimt mål for karikaturtegnerne. Å gjøre narr av pave-makten var å sparke oppover, nesten helt til himmels.

Dette hadde også de tyske reform-

istene skjönt, allerede 150 år før Berninis pave brukte de sterke visuelle virkemidler for å mobilisere mot pavemakten. I pamfletten *Passional Christi und Antichristi* fra 1521 lagde Lucas Cranach Den eldre tresnitt som fremstilte paven som antikrist og den katolske kirken som pengegrisk og korrump. Maktkritikken ligner den som vil komme i mange karikaturer senere, men billedspråket er mer realistisk, personene er ikke karikert. I et tresnitt 24 år senere, *The Birth and Origina of the Pope*, beveger Cranach seg lenger inn mot karikaturens billedspråk. Paven og kardinalene blir født av en kvinnelig djevelfigur, mens tre furier samtidig oppdrar baby-paven i bakgrunnen.

At Luther fikk trykket og distribuert disse sterkt antikatske skriftene hadde én årsak: De tyske fyrstene støttet ham. Pavedømmet fikk på sin side laget anti-lutherske tegninger. Denne eskalerende religionskonflikten, som tillot sterke antireligiøse bilder, kulminerte i Tredveårskrigen. Da fredsavtalen ble skrevet under i Westfalen i 1648 betydde det slutten på store lidelser for den sentraleuropeiske befolkningen, men samtidig også en midlertidig stopp for mye makt- og religionskritikk, deriblant karikaturen, som kun hadde vært i sin spede begynnelse.

DEN LITOGRAFISKE REVOLUSJON

I 1798 oppfant østerrikeren Alois Senefelder litografiet (steintrykk) og verden ble med ett mer billedrik. Platene som ble brukt til å lage tresnitt og kobberstikk kunne kun

brukes et begrenset antall ganger, derfor kunne man ikke masseprodusere trykk. Med litosteinene fikk man økt opplagene betraktelig og dermed var en av grunnsteinene til den moderne medievirkeligheten lagt. Utover 1800-tallet vokste borgerskapet i de europeiske landene samtidig som antallet analfabeter gikk kraftig ned. Dette skapte rom for aviser og tidsskrifter.

Det første satiremagasinet ble grunnlagt i Frankrike i 1830 av Charles Philipon og het rett og slett *Caricature*. En av hans fremste tegnere var Honoré Daumier, og begge ble idømt bøter og fengelsopphold for sine publikasjoner og tegninger. De utøvde også religionskritikk, men det var kritikken av styresmaktene som sto i sentrum, og som sendte dem i fengsel. For kongedømmene var nå mektigere enn kirken.

Utover på 1800-tallet hadde alle de store landene i Europa fått sine første satiremagasiner, og trenden spredte seg videre til USA. Karikaturtegningen hadde endelig etablert seg som en viktig, og fryktet, sjanger i både aviser og magasiner.

DEN FRANSKE TRADISJONEN

I 1905, mens Norge løsrev seg fra Sverige, løsrev Frankrike seg fra den katolske kirken. De progressive og republikanske satiremagasinene engasjert seg sterkt for løsrivelsen, og kirken ble igjen et yndet motiv.

I november 1905 preget Peter-skirken forsiden til det månedlige satiremagasinet *L'Assiette au Beurre* (smørtallerkenen). Men katedralen

1. Karikatur av Martin Luther og hans kone, Katharina von Bora, i et fransk historieverk fra 1881.

2. Ikke akkurat en ære å bli karikert ... «Dobbeltportrett med pave og djevel» (1600).

3. Karikatur av en prest som hamrer korset i hodet på et lite barn, fra den antiklerikale avisa *Les Corbeaux* februar 1909.

4. Fra antikatsk pamflett fra 1523, som viser Luther i dialog med det helvetes presteskapet.

5. Amerikansk karikaturtegning fra 1889, som skildrer at katolske foreldre må velge mellom å sende barna sine til indoktrinering i katolsk skole eller bli bannlyst fra menigheten.

var blitt til et monster som kveler en mann med den ene hånden mens det tar pengene fra ham med den andre. I sakens anledning er tittelen skrevet i bloddryppende bokstaver som renner ned på det stakkars offeret. Tegnningens budskap kan ikke akkurat kalles subtil: Kirken er en utpresser som tar pengene våre.

Dette falt naturligvis ikke i god jord i Vatikanstaten, men 9. desember 1905 ble loven vedtatt, Frankrike ble en sekulær stat og kirken hadde ikke lenger makt til å gripe direkte inn mot satiremagasinene.

Dette ga naturligvis også de franske karikaturtegnerne stor frihet til å gjøre narr av kirken og de geistlige. Det var mindre represalier å vente for det enn for å kritisere makthaverne og det militære. *L'Assiette au*

Beurre-tegneren Aristide Delanoy ble for eksempel i 1908 dømt til å betale en bot på 3000 francs, en betydelig sum den gang, for en karikatur han hadde tegnet av generalen Albert d'Amade. Lignende reaksjoner trengte de ikke å frykte for antiklerikale tegninger.

68'ERNES RELIGIONSKRITIKK

Fram til over midten av 1900-tallet var religionskritikken i stor grad vært maktkritikk, man gjorde narr av selvhøytidelige biskoper og pengegriske munk. Tegninger som kritiserte religionen per se var mindre vanlig. Men for den franske 68'er-generasjonen var ingenting hellig, bortsett fra ytringsfriheten. Dermed malte de også etter hvert religionskritikken utover et bredere lerret.

I satireblader som *Hara-Kiri* gikk de ikke av veien for å kle prestene nakne og påpeke religiøst hykleri. Men når bladet ble sensurert, og stoppet, flere ganger, var det som oftest fordi politikerne følte seg uthengt selv. Som i 1970 da *Hara-Kiri* gjorde seg morsomme på den nylig avdøde president Charles de Gaulles bekostning. Dette syntes innenriksminister Raymond Marcelling var streker langt over streken og forbød rett og slett hele bladet.

Det var et alvorlig angrep på ytringsfriheten, og for å omgå forbudet, startet bidragsyterne til *Hara-Kiri* opp *Charlie Hebdo* i 1970. Grunninnstillingen var den samme som før, her skulle det sparkes i alle retninger, og ytringsfriheten skulle forsvares til det siste. Ifølge historie-

«For den franske 68'er-generasjonen var ingenting hellig, bortsett fra ytringsfriheten.»

professor Guilamme de Syon i artikkelen *Yes, one may caricature God* var det Charlie Hebdo som fikk flest utgaver inndratt og ble mest sensurert på 70-tallet grunnet religiøse karikaturer. Og nå var karikaturene religionskritiske på en rekke måter, Charlie Hebdo hadde også en forkjærlighet for mer plump og sexistisk humor, som vi senere skulle se i norske Pyton. Det var derfor som oftest pornografiske virkemidler i religionskritikken myndighetene slo hardest ned på, og mente var blasfemi.

GUTTEKLUBB FOR GUDER

En serie, som virkelig brukte pornografiske virkemidler til fulle, og ellers ikke sparte på noe av blødmer, nedrig humor eller fyllevitser var *God's Club* av Marcel Gotlib. Serien utkom i tegneseriemagasinet *L'Echo des Savannes* i 1972. I serien møtes Jahve, Jesus, Buddha, Wotan/Odin og Allah hjemme hos Jupiter til et realt sjøslag hvor drikk og porno flommer i strie strømmer. Merkelig nok, har Gotlib uttalt i etterkant, kan han ikke huske å ha fått noe særlig reaksjoner på serien. Men et tegneserieblad som utkom annenhver måned tiltrakk seg ikke samme oppmerksomhet som Charlie Hebdo, som kom med nye, skrikende forsider i avisioskene hver uke. Uansett, mente Gotlib i et intervju med *Le Monde* i 2006, ville en serie som *God's Club* ha slitt tretti år senere. Etter hans mening skyldtes det «den nye politiske korrektheten», som innskrenket humoren.

Gotlib er ikke alene om å mene

at 2000-tallet har blitt preget av en økende, og ødeleggende, politisk korrekthet. Det var nettopp i opposisjon til dette fenomenet at Jyllands-Posten initierte sin Muhammedkarikatur-kampanje. Det hadde kommet dem for øre at en dansk barnebokforfatter ikke fant noen illustratør som var villig til å tegne profeten Muhammed. Dette mente de var feigt og for politisk korrekt. Derfor utfordret avisen danske illustratører til å tegne Muhammed. I september 2005 stod de tolv Muhammed-karikaturene på trykk. De skulle føre til store protester i Midtøsten, og ti år senere kulminere med drapet på tolv mennesker tilknyttet Charlie Hebdo, men *det* ante selvfølgelig ikke kulturredaktør Flemming Rose den gang.

I avisen, i forbindelse med karikaturene, skrev han at å trykke dem var å slå et slag for ytringsfriheten. Den økte politiske korrektheten i Europa førte til selvsensur, mente han. Selv hadde Rose bodd i Russland og USA fra 1980 til 2004; var hans syn på situasjonen i Europa muligens preget av hans opplevelser av sensur og politisk korrekthet i de to landene? Til sist i kommentaren fastslo han at: «I et fritt samfunn må alle være villige til å godta sarkasme, hån og latterliggjøring.»

NØYE REGISSERTE OPPTØYER

Mange tegnere i Frankrike kunne nikke gjenkjennende til det. «Muhammeds ansikt» var den provokative tittelen på avisoppsla-

KARIKATURPROTEST: Islamister med tydelig budskap under en demonstrasjon i Lahore, Pakistan i januar 2010 – etter drapsforsøket mot tegneren Kurt Westergaard i starten av året og flere avisers påfølgende republisering av Muhammed-karikaturen hans.

etter Jylland-Postens karikaturpublisering 30. september 2005. Det som kunne se ut som store, spontane protester i en rekke muslimske land i februar 2006, var egentlig nøye regissert av ytterliggående sunni-organisasjoner og kyniske makthavere som så seg tjent med opptøyene, ikke minst i Egypt.

Det hele ble innledet da fem danske imamer i begynnelsen av desember 2005 reiste til Egypt for å snakke med fremtredende medlem-

mer av Det muslimske broderskapet og representanter for det egyptiske utenriksdepartementet. Med i bagasjen hadde de de tolv karikaturene fra Jyllands-Posten, samt tre nye de hadde fått laget selv. De siste mente de illustrerte hvordan muslimer ble behandlet i Danmark.

Naturligvis ble disse «falske» tegningene raskt blandet sammen med resten. Slik karikaturtegningene selv nå ble en del av forestillingen om sivilisasjonskonflikten mellom

Vesten på den ene siden og muslimske land på den andre. Tegningene hadde plutselig blitt et hendig middel for muslimske ledere som ønsket å få mobilisert massene, og med Internett og sosiale medier gikk det mye enklere enn før. Ironisk nok ble tegningene nå spredt for fullt rundt i verden av mennesker som mente de burde vært ulovlige å publisere.

LIVSFARLIG

Da protestene i den muslimske

ADRESSEAVISENS EKSTREMISTKRITISKE KARIKATUR

I 2008, etter at de største protestene rundt Muhammed-karikaturene hadde lagt seg, trykket Adresseavisen en karikatur som på ny satte mange muslimers sinne i kok. Avisas faste karikaturtegner, JanO (Jan O Henriksen 1945–2018), fikk på trykk en tegning som visstnok var et forsøk på å kritisere islamistiske selvmordsbombere. En arabiskutseende mann smiler sleskt mens han strekker ut hendene slik at kappen hans åpner seg og viser at han er naken, kun iført et selvmordsbelte. På brystet står det skrevet: *Jeg er Muhammed og ingen tør trykke meg.*

Selv om avisen avviste at det var en tegning av profeten Muhammed er det ikke så rart at mange leste den nettopp slik.

Arne Blix var sjefredaktør på den tiden og husker naturligvis episoden godt, navnet hans dukket til og med opp på plakater i demonstrasjonstog i Pakistan.

–Ja, det kom mange reaksjoner, både fra det muslimske miljøet i Trondheim og ellers.

Også andre medier, spesielt NRK, interesserte seg for saken og reaksjonene. Det er heller ikke uvanlig at vi får sterke reaksjoner fra kristne miljøer, både på tekst og illustrasjoner. Men da er det gjerne enkeltreaksjoner og ikke så kollektivt organisert som vi så i denne saken.

At saken ikke eskalerte ytterligere tror Blix i stor grad handler om at avisa raskt valgte å gå i dialog med kritikerne.

–Vi hadde flere møter med det muslimske miljøet i Trondheim. Jeg tror samtalen bidro til å dempe konflikten.

Avisa trykket raskt en samtale mellom tegneren, JanO, og en av muslimene som hadde kritisert ham, Ismael Muhyadin. Det ble satt i gang dialog og JanO holdt et innføringskurs i karikaturer for flere muslimske ungdomsorganisasjoner. Adressas raske fokus på dialog, og på å la de troendes meninger få komme til orde, var en åpenbar mer konstruktiv måte å stoppe aggressive reaksjoner på enn Jyllands-Postens kompromissløse innprenting av at dette var et viktig forsvar for ytringsfriheten.

For Blix var det også en øyeåpner: – Jeg vil si at vi lærte hvor følsomt dette er, selv om det ikke forandrer det grunnleggende; vår rett til ytringsfrihet.

verden tok av i februar 2006 valgte flere og flere europeiske aviser å publisere noen, eller alle, karikaturene. Frem til da hadde de fleste mediene sittet på gjerdet, bortsett fra for eksempel den norske, kristne avisen Magazinet, som trykket alle tegningene allerede i januar. Dette førte til drapstrusler mot redaktør Vebjørn Selbekk og hans familie.

Da Charlie Hebdo trykket tegningene i februar var de altså langt ifra de første, og ikke de eneste, selv ikke i Frankrike. Avisen France Soir offentliggjorde også tegningene, noe som førte til at redaktør Jacques Lefranc fikk sparken av den fransk-egyptiske eieren, Raymond Lakah, samme dag. Men Charlie Hebdo hadde ikke vært Charlie Hebdo hvis de ikke hadde gått litt lenger enn alle andre. Ukemagasinet trykket ikke bare Jylland-Postens tegninger, de lagde også flere nye, og på forsiden trykket de en gråtende Muhammed som uttaler: «Det er tungt å bli elsket av idioter.»

Reaksjonene lot ikke vente på seg. Ukemagasinet ble saksøkt av tre muslimske organisasjoner, som tapte saken i retten året etter. Men franske medier hadde nå fått øynene opp for Charlie Hebdo og satte et enormt søkelys på hva den anarkistiske og politisk ukorrekte blekka publiserte.

I sitt posthume manifest, Open Letter, kritiserer sjefredaktør Stéphane Charbonnier (Charb), dette. Charlie hadde trykket tegninger av Muhammed lenge før de danske tegningene, påpekte Charb, og få hadde reagert. De hadde fått enkelte klagebrev, men ingen trusler, og det var ikke organisert en eneste demonstrasjon mot dem. Når de kritiserte kristendommen pleide de å få mange flere negative reaksjoner. Men da fransk media valgte å rette flomlyset mot Charlie Hebdo mens demonstrasjonene raste som verst i Midtøsten, førte det til at den lille satireavisa ble satt i en mye mer utsatt posisjon enn den hadde behøvd å komme i, mente Charb. Etter hans syn var fransk media sterkt medvirkende til at debatten ble så opphetet og frontene så steile, de var ikke ute etter dialog og oppklaring, de var ute etter blod.

Og blod skulle det dessverre bli, i januar 2015. Da de to foreldreløse brødrene Chérif og Saïd Kouachi stormet Charlie Hebdos kontorer og drepte tolv mennesker 7. januar 2015 utgjorde det (den foreløpige) slutten på den opphetede debatten om Muhammedkarikaturene.

Men samtidig markerte attentatet starten på en bølge med store, islamistisk motiverte terrorangrep på fransk jord. Tegningene hadde vist seg å være hendige for ekstremister som ville fyre opp under

TERROR: Blomsterhaugen utenfor redaksjonen til Charlie Hebdo 14 januar 2015. Til tross for at store deler av redaksjonen er drept, klarer de mot alle odds å produsere neste nummer. Med forsiden «Alt er tilgitt».

anti-vestlige følelser i muslimske land. Men har tegningene også ført til mindre visuell islamkritikk? Fikk Jyllands-Postens initiativ stikk motsatt effekt av det de ønsket seg? Det kan virke sann. Både redaksjoner og tegnere vil tenke seg godt om nå før de portretterer profeten på negativt vis. Kostnadene kan bli altfor store. Men oppigjennom historien har altså religionskritikk vært en helt sentral tematikk for karikaturtegnere. Et attentat kan ikke stoppe det, men det tydeliggjør at det å tegne karikaturer alltid har krevd stort mot, og sterk fingerspissfølelse.

ERLE MARIE SØRHEIM,
Frilansjournalist og
forfatter, bosatt i Berlin.

KILDER:

Charb: *Open Letter: On Blasphemy, Islamophobia, and the True Enemies of Free Expression*

Jytte Klausen: *The Cartoons That Shook the World*

Ulrich Schnakenberg: *Die Karikatur im Geschichtsunterricht*

Victor S. Navasky: *The Art of Controversy: Political Cartoons and Their Enduring Power*

Bertrand Tillier: *Caricaturesque: La caricature en France, toute une histoire... De 1789 à nos jours*

NESTE SIDE: UTDRAK FRA TEGNESERIEN «BLASFEMI»

«Blasfemi» er en satirisk tegneserie med en blanding av humor, drama og spenning. Journalisten Ida Jacobsen får i oppdrag å skrive om dikteren Arnulf Øverland, den siste personen i Norge som måtte møte i retten for blasfemi. Når hun besøker barndomshjemmet til Øverland i Bergen, oppdager hun en godt bevart hemmelighet ... «Blasfemi» kommer på Gyldendal høsten 2020.

Trond J. Stavås (f. 1993) kommer fra Hemne i Trøndelag og jobber som tegneserieskaper og illustratør i Trondheim. Han er utdannet illustratør fra Høyskolen Kristiania, og har i en årrekke levert tegneserier for aviser, magasiner og blader, blant annet i bladene Pondus og Lunch. «Blasfemi» er hans første tegneseriebok utgitt på et forlag.

21. JANUAR 1933 HOLDT ARNULF ØVERLAND FOREDRAGET "KRISTENDOMMEN - DEN TIENDE LANDEPLAGE" I DET NORSKE STUDENTERSAMFUND. ET VELFORMULERT, MEN NÅDELØST ANGREP MOT DEN NORSKE KIRKE.

GUD ER ET VESEM, SOM I UTVORTES HENSEENDE LIGNER OSS. VI ER SKAPT I HANS BILLEDE.

HAN ER EN MANN, HAN HAR MEGET HÅR OG ISÆR SKJEGG, HAN HAR NESE OG MUNN OG TARMKANAL... TROR JEG DA.

ELLER KANSKE HAN IKKE HAR DET?

OG FOR ALT JEG VET OM HAM, HAR HAN VEL OGSÅ KJØNNSSORGANER.

FOREDRAGET VAR EN MOTREAKSJON MOT TEATERSTYKKET "GUDS GRØNNE ENGER" SOM SKULLE SETTES OPP PÅ NATIONALTHEATERET DEN VÅREN.

OPPSETNINGEN SKAPTE STORM BLANT KRISTENFOLKET, IKKE BARE FORDI GUD BLE AVBILDET, MEN HAN BLE GJORT TIL EN NEGER SOM BÅDE BANNET OG RØYKET.

KRISTNE LEDERE RASTE OG PRESSET STORTINGET TIL Å STOPPE OPPSETTINGA AV STYKKET.

PROFESSOR OLE HALLESBY VED MENIGHETSAKADEMIET I OSLO VARSLET KRIMINALPOLITIET I FORKANT AV ØVERLAND-FOREDRAGET, OG POLITIET SENDTE EN OBSERVATØR DIT.

...SIDEN SKAL VI ETE GUDS LÉGEME OG DRIKKE HANS BLOD. DENNE VEMMELIGE, KANNIBALSKE MAGI PRAKTISERES DEN DAG IDAG!

FOREDRAGET TIL ARNULF ØVERLAND BLE I TILLEGG TRYKT I EN LITEN BROSJYRE, OG I LØPET AV KORT TID BLE FOREDRAGET PRATET OM OVER HELE LANDET.

HALLESBY ANMELDETE ØVERLAND FOR BLASFEMI OG GUDSBESPOTTELSE, OG ØVERLAND MÅTTE STILLE I OSLO LAGMANNSRETT MED HØYESTERETTSADVOKAT EMIL STANG SOM SIN FORSVARER.

ØVERLAND BLE FRIFUNNET AV LAGMANNSRETTE MED 7 MOT 2 STEMME.

BLASFEMIPARAGRAFEN BLE ETTER DET EN "SOVENDE" PARAGRAF. INGEN HAR SIDEN DA BLITT TILTALT FOR BLASFEMI I NORGE.

HALLESBY BLE I ETTERTID KJENT SOM "SVOVELPREDIKANTEN", SOM STARTET DEN SÅKALTE "HELVETESSTRIDEN" MED EN DIREKTESENDT RADIOTALE SOM SKREMT MANGE LYTTERE PÅ 50-TALLET.

HVORDAN KAN DU SOM ER UOMVENDT, HVORDAN KAN DU LEGGE DEG ROLIG TIL Å SOVE OM KVELDEN, DU SOM IKKE VET ENTEN DU VÅGNER I DIN SENG ELLER I HELVEDE?

HM! INTERESSANT!

PROTESTBEVEGELSE: Den nye boka «Hedningsamfunnets historie. Et halvt århundre med rabalder» forteller om da forsøksgym-elever ville starte et humoristisk religionskritisk trossamfunn for hedninger – og hvordan det siden gikk.

Rabulistisk og frekk religionskritikk i kulturradikalismens ånd

Hedningsamfunnet var fra starten på 70-tallet Human-Etisk Forbunds uskikkelige lillebror, som trillet kirker og drev gatedebatter med fundamentalister fra ulike religioner, kledde seg ut som Jesus og djevel og aksjonerte mot vekkellesmøter – blant mye annet.

TEKST: EVEN GRAN

Kort tid etter at det første formelle styret hadde blitt valgt, flyttet Hedningsamfunnet inn i Eckhoff-familiens leilighet i Collettsgate i Oslo. Det skulle etter hvert utvikle seg til et kreativt verksted for hedenske ungdommer der aksjoner og møter ble planlagt, og der nye utgaver av internbladet *Oss hedninger imellom* og eksternebladet *Tro det* ble laget. Det var aktivitet døgnet rundt i arbeidskollektivet. Det ble overnattet på sofaer og gulv. De første årene var det sosiale livet intenst og engasjementet brennende. Levi Fragell beskriver det på følgende måte i memoarboka *Vi som elsket Jesus* fra 2011: «Eckhoff-familiens hjem ved St. Hanshaugen, Hedningsamfunnets senter og samlingssted, ble også en åndelig oase for meg i flere år, fylt av seriøs kunst, vilter kreativitet, varme følelser og oppriktig idealisme.»

Terje Emberland forteller om døgnkontinuerlig aktivitet.

– Mange overnattet der etter møter og mens vi hadde innspurt på trykksaker og så videre. Det var et slags hedensk arbeids- og bokollektiv. Det ble lite plass til privatliv for Erik og Dagfinn, sier han. Forsøksgymnaset i Bærum, der Terje Emberland, Audun Eckhoff og de andre pionerene var elever i oppstartsåret 1974, var en skole med mer frihet og ansvar for elevene enn normalt. Den ble etablert som et alternativ til den vanlige videregående opplæringen, på initiativ fra den radikale pedagogen Mosse Jørgensen. Skolen var opplagt et produkt av de motkulturelle, venstreorienterte strømningene på 60- og 70-tallet. Den tiltrakk seg radikale og ressurssterke elever. Det var med andre ord neppe tilfeldig at Hedningsamfunnet vokste ut av akkurat dette miljøet. Det var jo nettopp de samme motkulturelle strømningene som lå til grunn for Hedningsamfunnet også.

Terje Emberland er ikke bare en av gründerne bak Hedningsamfunnet. Som forsker og religionshistoriker er han også i stand til å sette Hedningsamfunnet inn i et mer idéhistorisk perspektiv.

– Ser man på de store linjene, hadde Hedningsamfunnet opplagt sitt utspring i ungdomsopprøret på 60- og 70-tallet, hvor politisk gateteater og andre aksjoner av fantasifull natur var et vanlig virkemiddel. Men en annen, og kanskje vel så viktig politisk arv som Hedningsamfunnet tok med seg, og som Erik Eckhoff (født 1920) var et personlig bindeledd til, var kulturradikalismen på 30-tallet, med

Arnulf Øverland, Sigurd Hoel, Helge Krog og resten av kretsen rundt tidsskriftet *Mot Dag*, forteller han.

Emberland forteller at Hedningsamfunnet videreførte mye av den polemiske religionskritikken fra den tiden.

– Trekker vi trådene lenger tilbake er det et opplagt slektskap her med den norske fritenkerbevegelsen på 1910- og 20-tallet som var politisk svært radikal. Mange av dem var anarkister, som den senere seksualreformatoren Elise Ottesen Jensen (som Kvinnegruppa Ottar er oppkalt etter). Andre helter for Hedningsamfunnet i den tidlige perioden var Karlheinz Detchner, Andreas Edwien og Jens Bjørneboe, sier han.

Den siste som ble dømt for blasfemi i Norge, Arnfred Olesen, skrev nettopp artikkelen han ble dømt for i fritenkerbevegelsens blad *Fritænkeren* i 1912, noe som understreker det ideologiske båndet. Artikkelen hadde tittelen «De 'kristne' hedninger mindes sin Jesus, den jødiske religionsmaker, som tilsidst holdt dem saa grundig for nar».

En annen viktig årsak til at Hedningsamfunnet ble en suksess var at de, ifølge Emberland, plasserte seg inn i en bredere radikal bevegelse knyttet til kvinnesak, homosak og fredsaktivisme. Hedningsamfunnet var på 70-tallet bare én av mange en-saks aktivistgrupper, men greide å engasjere mange i religionskritikk via et engasjement mot kirkens abortmotstand, kvinneundertrykkelse og homofordømmelse. Formmessig var Hedningsamfunnet inspirert av typiske stunt-aksjoner fra utlandet. Emberland nevner den danske aksjonistiske teatergruppa Solvognen, som for eksempel demonstrerte mot 200-årsjubileet for USAs grunnleggelse ved å kle seg ut som indianere og storme et høytidelig utendørsarrangement.

– Hedningsamfunnet appellerte mer til det brede kulturradikale ungdomsopprøret, til de antiautoritære i SV og til anarkistbevegelsen. I starten hadde vi mange bånd til det anarkistiske miljøet rundt *Gateavisa* i Hjelmsgate. Vi var en del av det store motkulturelle opprøret på den tiden. Det var en stor og bred idéstrømning der hovedimpulsen var å utfordre makta, og da selvsagt også kirkelig og religiøs makt. Etter hvert fikk den brede kulturradikale idéstrømningen på denne tiden betydelig makt, og er en viktig del av grunnen til at Norge, verdimelessig sett, har utviklet seg i en klart liberal, tolerant og pluralistisk retning. Slik sett kan

KIRKETRILLING: Hedningsamfunnets legendariske kirke, som er blitt arrestert av politiet. Kirken var med da de hadde stand på Egertorget. VG besøkte hedningenes kjeller i 2000. Harald Fagerhus i kirken. Bak fra venstre: Dagfinn Eckhoff, Sindre Bremnes og Ingvild Gjerstad.

1 OG 4: Typisk eksempel på Hedningsamfunnets gateateater, der aktivister stilte opp som Satan og Jesus i harmonisk samarbeid.

2: Slaget på Bragernes torg i Drammen – hedningene ble arrestert etter sitt opprørende gateateater.

3: Da pinsepredikant Aril Edvardsen talte i den katolske kirke i Oslo, stod «Arilds medhjelper» djevelen og en heks utenfor og hjalp folk inn.

4. Den første gateaksjonen. «Jesus» stod urørlig utenfor Oslo domkirke til lyden av Inger Hagerup som leste sitt dikt «Den korsfestede sier».

«Hedningsamfunnet appellerte mer til det brede kulturradikale ungdomsopprøret.»

man si at Hedningsamfunnet selv ble en del av makta etter hvert, sier Emberland.

Koblingen til den generelle motkulturelle bevegelsen, kvinnebevegelsen og homobevegelsen er tydelig også når man går igjennom medlemsbladet *Oss hedninger imellom* de første årene. De stod definitivt på venstresiden politisk. På sitt andre årsmøte i november 1975, vedtok Hedningsamfunnet en programerklæring som understreker at verden står overfor problemer som må løses gjennom en «grunnleggende endring i rådende maktforhold mellom folk, grupper og klasser, og med en mer rettferdig fordeling av jordens stadig knappere ressurser». Hedningsamfunnet deltok også, som oftest, i 1. mai-toget i Oslo gjennom de første årene, med paroler som for eksempel «Kirken ut av staten» eller «Ja til livet, nei til dommedag», «La de små barn komme til seg selv», «Nei til kristen formålsparagraf». For 1. mai var også en kampdag mot kirken, konstaterte Hedningsamfunnet i en løpeseddel de lagde til 1. mai i 1977, til noe skepsis fra de mer kirkevennlige delene av fagbevegelsen og Arbeiderpartiet.

På årsmøtet i 1975 fikk Levi Fragell enstemmig flertall for en resolusjon for en likestillingslov som forplikter Den norske kirke til å likestille kvinner og menn. Det ble også enstem-

mig flertall for å støtte Det norske forbundet av 1948 i deres kamp for homofiles likeverd og rettigheter, samt deres kamp mot Den norske kirkes holdning til homofili. Øystein Gudim la fram et annet resolusjonsforslag som også ble enstemmig vedtatt, og som igjen bekrefter Hedningsamfunnets tette kobling til den politiske venstresiden, nemlig at Den norske kirke snarest må klargjøre hvorvidt den aksepterer at folk med en sosialistisk overbevisning kan arbeide innenfor kirken. Koblingen til anarkistmiljøet i Hjelmsgt. 3 i Oslo, der blant annet *Gateavisa* holdt til, ble på årsmøtet 1975 blant annet sikret ved at anarkisten Mari Toft, også kjent under pseudonymet Syphilia Morgenstjerne, ble valgt inn i styret. Det var også andre fra Hjelmsgate-miljøet som tok på seg styreverv, forteller Dagfinn Eckhoff.

Med tilknytningen til det rabulistiske og antiautoritære Hjelmsgate-miljøet, fulgte en naturlig front mot en annen radikal motstrømsbevegelse som gjorde seg sterkt gjeldende på 70-tallet, nemlig det autoritære AKP-ml (Arbeidernes kommunistparti, marxist-leninistene). Da var det idémessige slektskapet langt nærmere de mer demokratisk anlagte sosialistene i SV. Hedningsamfunnets kobling til generell kapitalismekritikk, deres programerklærte klassekampretorikk, kamp

for kjønnslikestilling og selvsagt også deres entydige avvisning av religion, førte imidlertid til at også en del folk med AKP-sympatier ble trukket mot bevegelsen. Men det varte ikke så lenge, og ble ganske smått. Til det var forskjellene for store. I begynnelsen av 1977 fikk Hedningsamfunnet en protestutmelding fra en person med opplagte AKP-sympatier på grunn av et innlegg i medlemsbladet der noen hadde skrevet et satirisk innlegg som gjorde narr av AKP.

Innlegget antyder at Levi Fragell er en infiltratør fra kristen-Norge, eventuelt at han driver en skjult maktkamp slik at han skal bli «enerådende på ateistsida i norsk politikk». Konklusjonene man bør trekke av dette har også klar satirisk brodd mot AKP-retorikk. En av dem lyder: «Levis splittelsesforsøk er opportunisme og sekterisme, – bare Hedningsamfunnet fører den rette linja i folkets kamp».

Protestutmeldingen som kom på grunn av

harselaset gir et hint om hvordan folk i kretsen rundt AKP-ml vurderte Hedningsamfunnet. Innsenderen skriver at dette er harselas med AKP i typisk og velkjent SV-internhumor-stil. For det bør være godt kjent at SV står sterkt i Hedningsamfunnet, spesielt i ledelsen, mener han.

Innsenderen foreslår at Hedningsamfunnets SV-medlemmer begrenser hetsen av AKP til partiorganet *Ny Tid* og oppfordrer redaktøren av medlemsbladet til å sensurere tilsvarende lavmålsinnlegg i fremtiden, og varsler utmelding. Det kommer noen flere meningsytringer om dette, og redaksjonen lukker til slutt debatten ved å slå fast at medlemmer nesten må finne seg i at ting de står for kan bli kritisert i medlemsbladets spalter. Det eneste Hedningsamfunnet ikke vil ha, skriver redaksjonen, er «partipolitikk, gravalvor, selvhøytidelighet og meningssensur». Og dermed var brodden mot AKP tydelig markert.

HEDNINGSAMFUNNETS HISTORIE – ET HALVT ÅRHUNDRE MED RABALDER

Denne artikkelen er et (forkortet) utdrag av boken som ble utgitt på Humanist forlag i februar 2020. Det er nylig avtroppet journalist i Fri tanke – nå seniorrådgiver i Human-

Etisk Forbund, Even Gran, som har ført historien til Hedningsamfunnet (fra 2017 Ateistene) i pennen. *Les intervju med ham på fritanke.no/19.11401*

Når humanismen er makta

Norske humanisters livssynskamp har høstet seier etter seier. Men nå står vi foran den aller største kampen. Er vi rustet for den?

At diskriminering forekommer i Norge, er velkjent. At det å ha et fremmedartet (gjerne muslimsk) navn svekker sjansene for å få jobben vet vi fra før. Men i 2019 kom en undersøkelse som viste at du også stiller dårligere i konkurransen om du oppgir på CV'en at du har drevet med (jobbrelevante) ting i en kristen ungdomsorganisasjon.

En undersøkelse fra Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) fra 2012 viser også gufne holdninger mot kristne. 15 prosent av nordmenn ønsker ikke pinsevenner som naboer, nesten like mange som betakker seg for muslimer (21 prosent).

At livssynsklimaet blir kjøligere for kristne vitner også kristne om når de forteller at de tier om sin tro, og gjemmer Bibelen når de får besøk.

Så hva har dette med norske humanister, og Human-Etisk Forbund å gjøre? Faktisk ganske mye, vil jeg påstå.

FRA MINORITET TIL MAJORITET

I den store livssynssammenhengen er Human-Etisk Forbund en oppkomling. Vi kan ikke måle oss med kirkenes århundrer eller årtusener, og millioner eller milliarder av medlemmer.

Men Human-Etisk Forbund har nå eksistert i 63 år, og har nesten 100 000 medlemmer. I en ung nasjon med få innbyggere er det faktisk ganske bra. Det er dessuten lett å glemme at forbundet er verdens største humanistorganisasjon, og en viktig del av den internasjonale humanistbevegelsen.

DET HAR IKKE ALLTID VÆRT SLIK.

Jeg liker å høre på og lese om folk som var aktive i Human-Etisk Forbund på 1970-tallet. For det er ikke bare å høre om en annen tid og en annen virkelighet, det oppleves som et annet univers. Et univers der prester i Den norske kirke drev med demonutdrivelser, der den senere filmklassikeren *Life of Brian* ble forbudt (1980) fordi den var «blasfemisk» og det å melde seg ut av Kirken kunne føre til bekymringssamtaler med presten. Det er ikke rart humanister ble forbannet. Selv om utspill og aksjoner fra humanister og hedninger fra denne tiden kan virke drøye, er de svært forståelige når man ser dem i sin sammenheng. Statskirkelige, frikirkelige og kristeligfolkepartistiske utspill i samme periode var ikke alltid så dialogorienterte de heller.

Heldigvis har tidene forandret seg. Det er ikke bare mye lettere å være ikke-troende i Norge, det blir også flere av oss. Religionen er på vikende front i Norge. Det er nå flere som sier de ikke tror på Gud enn som sier de tror. Ungdommene er enda mindre troende.

Vi har ikke alt på plass enda, det er kirkenes privilegier og skolegudstjenester og annet å ta fatt på. Den religionskritisk anlagte humanisten kan rette skytset mot alt fra utagerende kristne karismatikere til lukkede muslimske miljøer og et kongehus med familiemedlemmer som fremmer kvakksalveri av verste sort.

Men vi humanister har tidsånden i ryggen. La meg gå enda lenger og si at vi langt på vei har vunnet. Det er klart det er

gode nyheter, hvordan kunne det være noe annet? Men det bærer også i seg en stor utfordring.

For samme hvor vanskelig det kan være å være en god taper, er det enda mer krevende å være en god vinner. Ikke minst fordi det utfordrer vår forståelse av oss selv.

REBELLEN MÅ BLI VOKSEN

Humanister har ofte tenkt på seg selv som opprørerne, de som taler Roma og Kirken midt imot.

Men vi er ikke opprørere lenger, vi er en del av makta. Vi er mange og vi representerer langt flere. Vi blir hørt av medier og myndigheter. Og med denne makten følger et tungt ansvar. Noe av det mest skumle som fins er ungdomsopprøreren som blir voksen, får seg en god jobb og ikke skjønner at han faktisk har makt.

Human-Etisk Forbund er solid plassert i den norske mainstreamen ikke bare på grunn av vårt livssyn, men også på grunn av vår medlemsmasse. Vi har svært få medlemmer og mennesker med verv som ikke er etniske nordmenn. Dette trenger ikke vært noe problem i seg selv, men det kan føre til en blindhet.

Kan vi forstå muslimer, som vet at de ikke får jobben fordi de heter Muhammed? Eller jøder, som må samles bak bevæpnede vakter og veisperringer?

Da jeg delte undersøkelsen om hvordan kristent ungdomsarbeid svekker jobbsjansene på Twitter, ble jeg sjokkert over å se folk *forsvare* diskrimineringen. Det fins jo kristne som diskriminerer selv, må vite. Som om to uretter blir rett. Og som om kollektiv straff er noe humanister bør gå inn før.

Ettersom oppslutningen om gudstro synker, blir de troende sjeldnere – og

dermed også mer og mer *uvante*. Og som undersøkelsen om jobbsøking tyder på, og motviljen mot å ha pinsvenner som naboer, er det de kristne (og andre religiøse) som er raringene nå.

Vi humanister er ikke lenger steinen i skoen. Vi er skoen. Og fra de som er under, kan skoen fort se ut som en støvel som tramper på dem og deres rettigheter. Jeg håper vi som bevegelse tar dette inn over oss, og tar ansvaret. At vi viser toleranse overfor dem som er annerledes enn oss.

Alternativet er for ille å tenke på: Et Human-Etisk Forbund som raljerer og herser med dem som tror annerledes, og som setter likhetstegn mellom sitt livssyn og norskhet og gjør det klart over minoritetene at «her i Norge er det livssynshumanister vi er». Eller som rettfærdiggjør diskriminering av folk fordi de har bakgrunn fra religiøst ungdomsarbeid. Med andre ord et Human-Etisk Forbund som viderefører den verste arven fra Den norske kirke, de tingene kirken selv har brukt mye tid på å rydde opp i.

Det er nå vi skal vise om vi mener alvor med snakket om menneskerettigheter, toleranse, pluralisme, livssynsåpenhet, likeverd for livssyn. I et slikt samfunn stiller man ikke dårligere på jobbsøknader fordi man har kristen eller muslimsk bakgrunn, og man føler ikke at man bør skjule at man er kristen overfor folk man kjenner godt nok til å invitere hjem.

KRONIKK

DIDRIK SØDERLIND

Forfatter og seniorrådgiver i Human-Etisk Forbund.
Twitter: @DidrikSoderlind

Religionskritikere, foren eder!

Human-Etisk Forbund bør alliere seg med sekulære muslimer og kritisere islam på samme måte som kristendommen, mener Sylo Taraku.

De fleste medlemmene i Human Etisk Forbund (HEF) er postkristne humanetikere. Ikke alle har vært personlig kristne eller vokst opp i en kristen familie, men de kommer fra en kristen kultur. Selv er jeg en postmuslimsk humanetiker. Vi er ikke så mange i HEF, men jeg tror vi kommer til å bli flere. Vi bør bli flere. Og vi bør alliere oss i kampen for livssynsfrihet og sekularisme, her hjemme i Norge så vel som der ute i verden.

FELLESERFARING SOM FRAFALNE

Selv om våre kulturbakgrunner og erfaringer kan være forskjellige, har vi det til felles at vi har distansert oss fra religionen vi (mer eller mindre) er født inn i. De som tar et aktivt valg ved å trekke seg ut av religionen, har naturligvis et mer reflektert og kritisk forhold til religionen enn de som bare følger tradisjonene de er oppdratt i.

I boken *Hvorfor jeg ikke er kristen* skriver Bertrand Russell at det er to slags innvendinger mot religion: intellektuelle og moralske.

«Den intellektuelle innvendingen er at det ikke finnes noen grunn til å anta noen religion for sann; den moralske innvendingen er at religiøse oppfatninger skriver seg fra en

tid da menneskene var grusommere enn de er i dag og derfor har en tendens til å videreføre en umenneskelighet som samtidens moralbevissthet ellers ville vokst fra».

Det er nettopp de to type innvendingene jeg hørte da jeg traff ateister og ikke-troende i forbindelse med arbeidet med boken *Frihetskampen i islam*: Noen har snudd ryggen til islam fra et filosofisk ståsted, andre på grunn av egne eller andres dårlige erfaringer.

Det samme kan vi se også i hashtag-kampanjen #ExMuslimBecause der tusenvis av muslimer verden over forteller om sin vei ut av islam. Kampanjens formål er å fremme retten til å forlate religionen og til å drive med religionskritikk. Mange av hashtagene kan vestlige ateister lett kjenne seg igjen i. Men siden dagens kristendom ikke har så store problemer med menneskerettigheter som islam, sier det seg selv at omfanget av direkte dårlige erfaringer med religiøs undertrykkelse er større i muslimske land. Noen av historiene er hjerteskjærende. En ung kvinne fra Midtøsten skrev for eksempel at hun er eks-muslim fordi faren hennes hadde giftet henne bort som 17-åring. Da hun klagde til faren fordi mannen hennes voldtok henne, svarte han at i islam fantes

HASHTAG: I sosiale medier har mange eks-muslimer stått fram under hashtagen #ExMuslimBecause.

det ikke noe som het voldtekt i ekteskapet. Det fikk henne til å slutte å tro.

FRIHETSKAMP I NORGE

Selv har jeg ingen dramatiske erfaringer å dele, men det gjør inntrykk å høre når noen av mine sekulære muslimske venner forteller at de ikke føler seg særlig friere, selv om de bor i Norge. Å forlate kristendommen er ikke lenger tabu eller særlig problemfylt i Norge, selv om det er vanskelig å bryte ut fra enkelte lukkede grupper.

Mange muslimske innvandrere kommer fra samfunn der islam gjennomsyrrer nær hele samfunnslivet. Både statlige myndigheter, nærmiljø og familie kan stå for den daglige sosiale kontrollen. Som

i Iran, der staten har ansatt tusenvis av moralpoliti som patruljerer gatene for å påse at folk er sømmelig kledd. Dette går spesielt utover kvinner som blir tvunget til å gå med hijab. I Norge slipper de den statlige kontrollen, men den sosiale kontrollen kan likevel fortsette som før.

I et fritt land som Norge er det likevel lettere å drive frihetskamp. Disse kampene tas innad i familien, i miljøene og i samfunnet for øvrig. Det handler om kamp for retten til å kunne leve ut sin identitet uten religiøs eller sosial tvang og til å kunne kritisere religioner, ideologier og tradisjoner som alle andre nordmenn.

Generelt er det blitt lettere å ta opp problemer som sosial kontroll og æreskultur i

«Noen av mine sekulære muslimske venner forteller at de ikke føler seg særlig friere, selv om de bor i Norge.»

Norge, men vilkårene for islamkritikk er fortsatt langt fra ideelle. På den ene siden skyldes det dårlig ytringskultur i muslimske miljøer med sterke tabuer og manglende åpenhet. På den andre siden skyldes det den polariserte islamdebatten som gjør det krevende å være islamkritiker uten å bli satt i bås med muslimhatere.

Den mest positive utviklingen i islamdebatten de siste årene er at sekulære muslimer har kommet sterkere på banen – både i organisert form, som LIM (Likes-tilling, integrering, mangfold), SSI (Senter for Sekulær Integrering), Født Fri og Ex Muslims of Norway, og i form av mange enkeltstemmer.

SEKULÆRMUSLIM-BEGREPET

Begrepet «sekulær muslim» har blitt kritisert. Ikke-troende med kristen bakgrunn kaller seg/kalles jo ikke «sekulære kristne». Jeg mener at begrepet sekulær muslim gir mening og at kombinasjonen ikke er selvmotsigende, siden «muslim»-delen av ordet forteller om bakgrunnen. Og den er relevant å få frem i ulike sammenhenger.

«Sekulære muslimer» er en fellesbetegnelse på muslimer som ikke tar religionen sin så alvorlig; som ikke er så religiøse i dagliglivet. Eller som ikke er religiøse i det hele tatt. Hvis noen spør meg om hvor viktig religion er for meg på en skala fra 1 til 10, vil jeg svare 1. Men forholdet til en religion handler ikke bare om tro. I den akademiske litteraturen snakker man ofte om tre B-er: Believe, Belong og Behave. Altså, tro, tilhørighet og atferd. Selv om man mister troen, kan man fortsatt føle tilhørighet til kulturkretsen. Jeg feirer fortsatt noen av de muslimske høyt-

idene uten å legge noe religiøst i det. Slik de fleste postkristne HEF-ere feirer jul og påske.

Sekulære muslimer kan ha ulikt forhold til sin tro på skalaen fra 1 til 10. Har religionen likevel en viss betydning for deres identitet, kan de ikke lenger kalles for *personlig* sekulære. Når jeg for eksempel tar til ordet for at HEF bør rekruttere sekulære muslimer i organisasjonen, tenker jeg her på *ateister* og *agnostikere* med muslimsk bakgrunn.

INKLUDERING I PRAKSIS

Det er naturlig at religionskritikere fra HEF har hatt fokus på kristendommen. Nå har vi en ny situasjon som krever at HEF også må ta diskusjonen om hvordan forbundet skal forholde seg til islam.

Det er lett å forstå at man kvier seg for å bedrive islamkritikk all den tid det allerede er stort negativt fokus på islam og mistenkeliggjøring av muslimer der ute. Det er en god humanistisk refleks å ønske å ta muslimer i forsvar mot demoniserende og hatefull retorikk. Men det er ikke noe motsetningsforhold mellom omsorgen for muslimer som minoritet og en kritisk holdning til islam. I et avgrenset, nasjonalt perspektiv er islam en minoritetsreligion i Norge, med tilhengere som potensielt trenger beskyttelse fra majoriteten. Det er positivt at HEF arbeider for likebehandling av religioner og livssyn. Men islam er samtidig verdens nest største religion og en betydelig maktfaktor. Dessuten må jo noen stå for den konstruktive islamkritikken. Det kan ikke være de sekulære muslimene alene. Frihetskampen i islam angår oss alle.

På samme måte som det bygges allianser i andre bevegelser, bør det bygges allianser

også blant oss som kjemper for sekulære verdier og livssynsfrihet. Alliansebyggingen skapes både gjennom samarbeid med de eksisterende sekulære miljøene, men også gjennom rekruttering av sekulære muslimer *inn* i organisasjonen. HEF kan nå ut til denne gruppen gjennom møter og felles arrangementer, men også gjennom å være en stemme som sekulære muslimer kan kjenne seg igjen i. Forbundet bør for eksempel være en tydelig støttespiller i arbeidet mot barnehijab i skolen, mot kjønnsdelt undervisning og alle andre ordninger og praksiser som bidrar til segregering på grunnlag av kjønn eller religiøs bakgrunn. Barnehijab-saken er vanskelig, men det finnes mellomløsninger mellom forbud og det å ikke gjøre noe som helst. Nemlig det å lage retningslinjer som gjør det lettere for skolen å ha dialog med aktuelle foreldre og å koble inn barnevernet ved mistanke om tvang.

SENTRAL AKTØR

De sekulære muslimske stemmene har gjort debatten om islam mer åpen og lettere gjen-

nom å synliggjøre verdikampen som finnes i muslimske miljøer. Vi ser nå tydelig at det ikke handler om konflikt mellom (den norske) majoritet og (innvandrers-) minoritet, men mellom sekulære og religiøse posisjoner *uavhengig av bakgrunn*.

HEF er en sentral aktør i debatten om religionens plass i samfunnet og bør ikke nøle med å ta opp islamrelaterte spørsmål. De angår ikke bare muslimer, men oss alle. Hvis man ikke ønsker at islam skal betraktes som et fremmedelement i Norge, er det naturlig å behandle islam på samme måte som man behandler kristendommen. Det er inkludering i praksis.

Les også intervju med Sylo Taraku på fritanke.no/19.11.2019

KRONIKK

SYLO TARAKU

Rådgiver i Tankesmien Agenda. Aktuell med boken *Frihetskampen i islam*

ANNONSE

Landskonferansen 2020: YTRINGSFRIHET

Årets Landskonferanse går av stabelen helgen 17.–18. oktober, midt i Oslo sentrum.

Temaet er en av humanismens fundamentale verdier:

«Ytringsfrihet er avgjørende for å kunne etterprøve meninger i åpen debatt,» som det heter i Nordisk Humanistmanifest 2016.

Årets konferanse blir åpen for alle. Født fri og Human-Etisk Forbund er hovedarrangører. Tankesmienne Agenda og Civita er medarrangører.

Følg med på human.no for mer informasjon om program og påmelding.

Human-Etisk Forbund

GI ANDRE LITT SLACK!

Nordmenn skårer høyt på «kulturell strenghet».

Vi trenger å gi hverandre litt mer slack.

Baksnakking, «blikking», mobbing og diskriminering. Spennet av reaksjoner er stort når noen ikke helt følger de uskrevene spillereglene i samfunnet. I Norge er vi faktisk spesielt strenge med hverandre. Ifølge en ny rapport er Norge et land med høy grad av det forskerne kaller «kulturell strenghet» (**magma.no/verdens-strengeste**). Vi er nummer seks på lista etter land som Pakistan, Malaysia og Singapore! Kulturell strenghet betyr blant annet at det er lav toleranse for avvikende oppførsel, og det gir begrenset handlingsrom i daglige situasjoner.

Forskerne målte den «kulturelle strengheten» blant annet ved å la deltakerne i studien ta stilling til hvor passende de mente at ulike atferder (for eksempel å le høyt, spise, gråte, flørte, banne, synge) var i ulike situasjoner (som på buss, i begravelse, jobbintervju, heis, restaurant, bibliotek). Handlingsrommet for hva folk anser som passende adferd viste seg å være oppsiktsvekkende lite i Norge. På ulike måter begrenser vi hverandre og undertrykker dissens og annerledeshet.

En av mange teorier om hvorfor Norge har så høy grad av kulturell strenghet er at vi er et homogent land hvor likhet og felleskap settes høyt. Utgangspunktet er nærmest en slags stammekultur. Noe av forklaringen ligger i fortida: Under svartedauen døde eliten i Norge ut, mellom de gjenlevende var det små klasseforskjeller og tilhørighet ble det viktigste. Lokalsamfunnet fikk en sterk posisjon, med sammenvevde sosiale nettverk. En grunnleggende idé om likhet ble etablert. Og forventninger om likhet og samhold legger gjerne press på innbyggerne om å opptre likt.

LAV TOLERANSE

Det at Norge er et samfunn med utallige uskrevene regler for hvordan man skal opptre gjør det ikke lett for utlendinger, annerledestenkende eller alle andre som ikke følger normen. Når toleransen for avvikende atferd er lav, blir det krevende for en utenforstående å komme inn i varmen og føle seg akseptert. Det er ikke et godt utgangspunkt for integrering.

Vi kritiserer gjerne *religiøs intoleranse* – som for eksempel fordømmende holdninger mot abort,

homofili og samboerskap – og det er grunn til. Fordømmelse og sanksjoner mot mennesker med en annen livsstil, eller generelt annerledeshet, er mer utbredt blant religiøse enn blant befolkningen for øvrig. Det viser blant annet spørreundersøkelser om holdninger til homofili. Religiøse bruker gjerne en hellig bok som begrunnelse for intoleranse og fordømmelse, men kanskje kristne bør bli flinkere til å følge Bibelens råd: «Døm ikke, for at dere ikke skal bli dømt» – som Jesus skal ha sagt (Matteus 7:1-6). Ikke-kristne kan også ta lærdom av sitatet. For det er jo slett ikke bare religiøse som bedriver

mange måter å baksnakke på som det går an å kommunisere på, mener Rolfsen. Ikke bare gjør sanksjoner og baksnakking at andre føler seg utenfor – det er også en måte å hevde seg selv på. Å slutte å baksnakke er ikke gjort over natten – det må bli et tema, og noe man må øve seg på. Målet er selvrefleksjon og at den enkelte blir mer oppmerksom på hvordan man kommuniserer.

Mange modige unge har i løpet av de siste par årene stått fram i media og fortalt om hvor vanskelig de føler det er å være annerledes. Enkelte har opplevd mobbing og ulike former for utfrysning. De unge som deler hist-

«Døm ikke, for at dere ikke skal bli dømt.»

– SOM JESUS SKAL HA SAGT (MATTEUS 7:1-6)

diskriminering og sanksjonering av annerledeshet. Skal man kritisere andre, bør man kanskje først feie for egen dør?

En som bestemte seg for å bidra til dørfeieing, er psykoterapeut Glenn Rolfsen. Som ansatt i bedriftshelsetjenesten opplevde han at sladder og baksnakking på arbeidsplasser hadde svært negative konsekvenser. Han startet prosjektet Gozzip, for å bedre det psykososiale arbeidsmiljøet. De ansatte forplikter seg på å ikke baksnakke hverandre. Resultatet, om man gjør det riktig, er at sykefraværet går ned og trivselen øker. Det er like

oriene sine minner oss på hvorfor raushet og toleranse er egenskaper vi bør dyrke frem: Det er fordi vi alle sammen er mennesker og har behov for å føle oss inkludert og akseptert. Kanskje kan de inspirere andre til å være seg selv? Og kanskje kan de inspirere oss alle til å gi hverandre litt slack?

HUMAN ETIKK

NORUNN KOSBERG,
filosof og forfatter

[ORGANISASJON]

NYTT FRA FORBUNDET

«Humanismen er et sekulært livssyn. Det har som utgangspunkt at mennesker er del av naturen, født frie og med samme menneskeverd og rettigheter, utstyrt med fornuft og samvittighet.»

NORDISK HUMANISTMANIFEST 2016

[90]

GENERALSEKRETÆRENS HJØRNE

Hvilken plass har humanismen i vår tid? Kan Human-Etisk Forbund være med å gi deg mening?

[94]

LIVET ETTER KATASTROFEN

Human-Etisk Forbund har besøkt prosjektene i Irak som forbundet støtter økonomisk.

[96]

KURSKVELD MED PSYKOLOG

I Bodø ble de foresatte invitert sammen med konfirmantene til foredrag om valg og kritisk tenkning.

[98]

ET BRYLLUP OG EN GRAVFERD

Morten og Kjell opplevde stor glede og stor sorg i løpet av noen få måneder.

Hvilken plass har humanismen i vår tid?

Vi søker mening, dybde og veiledning, vi ønsker å bli klokere på oss selv, vi vil bli bedre i våre relasjoner, vi ønsker å forstå. Hva kan humanismen og Human-Etisk Forbund bidra med?

Da Kari Horn ble født, lovet faren hennes at dersom det ikke fantes et ikke-religiøst konfirmasjonstilbud innen hun fylte 14 år, skulle han starte et selv. Slik ble det; i 1951 holdt Kristian Horn Norges første borgerlige konfirmasjon, med 34 konfirmanter og Oslos ordfører som hovedtaler. Deretter tok han initiativ til stiftelsen av Human-Etisk Forbund i 1956.

Siden da har Norge utviklet seg i en stadig mer sekulær retning. Det er flere som (i)ikke(i) tror på

nom tidene, har funnet religiøse svar på. Når majoriteten nå ikke har noen tro, hva da?

Å ha et livssyn handler, dypest sett, om å skape mening og sammenheng i tilværelsen. Verden er i utgangspunktet meningsløs, forstått fra et humanistisk synspunkt – den er noe som er blitt til av tilfeldigheter. Gjennom humanismen både frigjøres og pålegges mennesket selv å skape mening i eget liv.

Like fullt har vi behov for å inngå i en større sammenheng. Opplevelse av tilhørighet og fellesskap er viktige deler av det å være menneske og det er grunnleggende i et livssyn.

«Filosofien er tilbake på moten», skriver BBCs kulturseksjon i januar 2020. Bøker, foredrag og videonutter med de gamle filosofers råd for et meningsfullt liv, er etterspurt. Aristoteles, Nietzsche, Sartre, Kant ses til for selvhjelp og livsveiledning. Filosofiens oppgave var opprinnelig å hjelpe folk

å leve bedre liv. Humanismen har sine røtter tilbake i antikkens filosofi.

At folk i den vestlige del av verden beveger seg ned kirkebakken, eller for en stor del aldri har gått opp, betyr ikke at eksistensielle spørsmål ikke lenger er viktige for dem. Det betyr bare at religion ikke er det.

VÅRE AMBISJONER

Vi søker mening, dybde og veiledning, vi ønsker å bli klokere på oss selv, vi vil bli bedre i våre relasjoner, vi ønsker å forstå. Hva kan humanismen og Human-Etisk Forbund bidra med?

Jo, vi kan fortsette å bygge det livssynssamfunnet

som særlig seremoniene våre representerer. Siden 50-tallet har et massivt antall frivillige sammen bygget solide seremoni-institusjoner, populære og kjære tilbud for humanister. Gjennom disse er Human-Etisk Forbund til stede for mennesker i livets store overganger. De neste årene vil vi fortsette å bygge på det gode og mangeårige seremoniarbeidet ved å være tilstede for våre livssynsfeller også mellom de største milepælene som navnefest, konfirmasjon, vigsel og gravferd representerer.

Hvordan finne mening i livet? Hvordan leve et godt liv? Hvordan være et godt menneske, en god venn? Hva er egentlig lykke? Hva er frihet? Dette er eksempler på eksistensielle spørsmål som Human-Etisk Forbund skal være en ressurs og en samtalepartner i søken etter svar på. Og vi skal fortsette å forankre råd og finne kilder til undring i filosofien. Når du funderer på disse spørsmålene, skal du finne støtte hos oss. Det er ambisjonen vi jobber etter.

Kristian Horn startet Humanistisk (den gang Borgerlig) konfirmasjon som et alternativ til en kristen tradisjon som svarte på et av behovene vi finner hos de aller fleste mennesker og i de fleste kulturer; å markere overgangen fra barn til voksen. Behov som ikke forsvinner selv om religionen gjør det.

Jeg håper du vil oppleve det å være del av det humanistiske fellesskapet som enda mer verdifullt etter hvert som vi bygger vårt livssynssamfunn videre.

TROND ENGER,
generalsekretær
i Human-Etisk Forbund

KREVER AT NORGE ERKJENNER FOLKEMORDET PÅ JESIDIENE

Human-Etisk Forbunds landsstyre uttalte i september at Norske myndigheter må definere IS terror mot den jesidiske folkegruppen som folkemord og bidra til å sikre deres rettigheter. Forbundet krever at Utenriksdepartementet formelt slår fast at det jezidiene ble utsatt for var folkemord; Norge må bidra til at folkemordet dokumenteres og at de ansvarlige straffes; Norge må bidra til å sikre rettighetene til jezidier og andre minoriteter i Irak, blant annet gjennom styrking av politivesenet, domstoler, og forsoningstiltak som gjør det mulig med fredelig sameksistens. Landsstyret er HEFs øverste organ mellom landsmøtene, og består av forbundets fylkesledere, representant fra Humanistisk Ungdom og Sentralstyrets medlemmer. HEF samarbeider også med Norsk Folkehjelp om et bistandsprosjekt rettet mot jesidikvinner i Irak. Les mer på side 94.

HØRINGSUTTALELSE: STATLIG FAMILIEVERN KAN IKKE VÆRE KIRKELIG

Visste du at rundt en tredel av offentlige familievernkontorer i Norge er kirkelige? Og at det da ofte ikke finnes noe alternativ. Snart kommer det en ny familievernlov, men utvalget som har utredet loven foreslår ingen endring i dette. Human-Etisk Forbund mener de kirkelige familievernkontorene må bli statlige. Siden forrige nummer har HEF levert åtte høringsuttalelser. I tillegg til denne har forbundet blant annet levert uttalelser om NOU om likestillingsutfordringer blant barn og unge, foreslåtte endringer i bioteknologiloven og endringer i voksenopplæringsloven.

Du kan lese alle på human.no/hoeringer/

NY LÆREPLAN FORHOLDER SEG TIL NORGE ANNO 1975

I november lanserte Utdanningsdirektoratet nye læreplaner for all opplæring til og med videregående nivå, inkludert ny læreplan for KRLE-faget i grunnskolen. Sjef i Politisk avdeling i Human-Etisk Forbund, Lars-Petter Helgestad, er kritisk. Både til endringer i formulering om forkynnelse og upartiskhet og til at «livssyn» ser ut til å ha falt ut en rekke steder: Det største ankepunktet mot den nye planen er hvordan læreplanen ikke inkluderer den brede samfunnsomveltende prosessen sekularisering. – De forholder seg til Norge som det var 1975, der kristendommen fortsatt er en stor maktfaktor i landet, og med «noen andre» i tillegg. Det kan man ikke gjøre når man skal lage et nytt fag i 2019. Da må man tilpasse faget til samtiden. Da er det en unnlatelsessynd ikke å nevne sekulariseringsprosessene som har pågått både før og etter den tid, sier han.

Les hele kritikken på fritanke.no/19.11354.

«HOW TO JESUS» MED HUMANISTISK UNGDOM

26. november lanserer Humanistisk Ungdom (HU) kampanjen «How to Jesus». Kampanjen har form av et hefte som på enkelt vis lærer deg hvordan du kan utføre fem utvalgte mirakler fra bibelhistorien.

– Jeg vet ikke om jeg vil si dette er direkte religionskritisk, selv om vi tuller med religion for å fremme kritisk tenkning. Vi bruker det å tolke bibelen bokstavelig som eksempel på manglende kritisk tenkning, sier HU-leder Øistein Sommerfeldt-Lysne til Fri tanke.

Han mener at mange ofte går i en felle av gravallvor når religion skal diskuteres. Og at dette gjør det desto viktigere å bruke humor som virkemiddel.

– Religionskritikk skal være så hardt og seriøst. Jeg synes det er bedre å ha humor på det, og så står argumentene seg godt selv.

– Jeg håper at andre også synes dette er gøy. Det er jo ikke tro på gud vi utfordrer her. Dette handler om det å bokstavelig tro på hvordan bibelen fremstiller Jesus' mirakler. Det burde det være mulig å tvile ganske sterkt på, uavhengig av hvilket livssyn man tilhører.

Les hele intervjuet på fritanke.no/19.11359 og sjekk ut brosjyren på humanistiskungdom.no/nyheter/2019/how-to-jesus/

LIVSVEILEDER PÅ PLESS – OGSÅ I TØNSBERG

Og i de nye lokalene flytter også Andreas Thorud inn. Han er (ganske) nytilsatt som livsveileder i Region sør og skal holde til der. Den filosofiske praktikerne har tidligere vært fotballspiller i eliteserien og nesten fullført studiet som institusjonsprest. Før han fant ut at det skulle han ikke bli.

– En humanistisk livsveileder er en samtalepartner som inviterer til et trygt samspill av undring og refleksjon for å bli bedre kjent med tanker, følelser og erfaringer, sier Thorud, som er den tredje humanistiske livsveilederen i landet.

Les intervju med ham på human.no/nyheter/2020/februar/ny-livsveileder-i-vestfold-humanisme-i-praksis

FOTO: HUMAN-ETISK FORBUND

HISTORISK:

HEF eier nå egne lokaler i Tønsberg

For første gang eier Human-Etisk Forbund sitt eget lokale. HEF Region Sør (som består av regionlagene i de tidligere fylkene Buskerud, Vestfold og Telemark, samt Agder-fylkene) har flyttet inn i Møllegaten 12 i Tønsberg. Den ærverdige bygningen fra 1915 gir regionen en kontorseksjon på 232 kvadratmeter, med resepsjon, gang, syv cellekontorer, møterom, spiserom, toaletter, dusj og lager. Eiendomskjøpet

har foregått i samråd med forbundets øverste ledelse. Generalsekretær Trond Enger forteller at dette kom i stand på kort varsel.

– Regionlaget har lenge lett etter nye lokaler uten å ha funnet noen. Leiemarkedet i Tønsberg er ikke så bra. Så dukket de perfekte lokalene opp, her kan man også flytte rett inn uten noen form for oppussing – men de var altså ikke til leie, men til salgs.

HØR PODKAST FRA MØTE:

Hvorfor står ytrings- og religionsfriheten i Europa i fare?

Ytringsfrihet, religionsfrihet og andre liberale verdier er truet i flere land i Europa. Hva skyldes denne utviklingen, og kan vi motarbeide den? Representanter fra tre humanistorganisasjoner i Romania og Polen gjestet i høst Human-Etisk Forbund og Kulturhuset i Oslo for å dele sine erfaringer. Sammen med Csilla Czibalmos fra Den norske Helsingforskomité diskuterte Monica Belitioiu, leder for The Romanian Secular-Humanist Association, Adrian Călugăru, leder i Romanian Humanist Association og Kaja Bryx, visepresident i European Humanist Federation og leder av Polish Rationalist Association, utfordringer og muligheter for å fremme kritisk tenkning og menneskerettigheter i sine land.

Debatten ble ledet av utenriksjournalist og forfatter Ingrid Brekke, som nylig kom med bok om Polen på Humanist forlag.

Lytt og bli litt klokere – du finner den som Fri tanke podkast på f.eks. Soundcloud eller Spotify. Der kan du også finne andre podkast-opptak fra Fri tanke. Blant annet journalist Aslaug Olette Klausens samtale med frikirkepastor Erik Andreassen, som ikke trodde på hennes skildringer fra Oasestevnet i forrige nummer. Men da han fikk høre lydopptakene hennes, ble han sjokkert.

Henning Røed

ET HAV AV MULIGHETER.

Hva skal vi leve av etter oljen?

Kr 284 for HEF-medlemmer (ord. pris 379)

I *Et hav av muligheter* fortelles historien om de fire viktigste fiskeartene og om den eventyrlige rikdommen havet har gitt oss. Faktisk har havet hatt større betydning for norsk økonomi enn olje og gass.

Vi har verdens nest lengste kyst, noen av verdens største fiskebestander og kontroll over sjøområder som er syv ganger større enn det norske fastlandet. I tusen år før vi fant olje levde vi av fiskeeksport. Men vi har flere ganger stått i fare for å ødelegge for våre viktigste arter: sild, torsk og laks.

Norge er i dag en av verdens største eksportører av sjømat, og vi kan bli enda større. Men da må kunnskapen om havet spres og politikken utformes slik at vi forvalter ressursene våre på en bærekraftig måte. Slik kan havet bli den nye oljen.

«Måtte denne boka havne på fiskeriministerens bord, ved siden av hans fisketallerken.»

DAG O. HESSEN, PROFESSOR I BIOLOGI

www.humanistforlag.no

LIK HUMANIST FORLAG PÅ

OG FØLG OSS PÅ

Jeg ønsker å bestille stk *HEDNINGSAMMFUNNETS HISTORIE*

å 284 for HEF-medlemmer (fullpris kr 379)

Jeg ønsker å bestille stk *ET HAV AV MULIGHETER*

å 284 for HEF-medlemmer (fullpris kr 379)

NAVN:

ADRESSE:

POSTNR./STED:

E-POST:

UNDERSKRIFT:

ADRESSATEN
BETALER
FOR SENDING
I NORGE

UNSTILNINGS AV
POSTEN NORGE

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo

LIVET ETTER FOLKEMORDET

FRIE: Tre unge kvinner tilbake i Kurdistan etter fangenskap hos IS. De valgte å formidle sine tanker til HEF-delegasjonen.

I 2014 ble de jaget, myrdet og kidnappet. Nå kjemper det jesidiske folket for å bygge livet på nytt.

TEKST: MARIT ØIMOEN, HUMAN-ETISK FORBUNDS KOMMUNIKASJONSSJEF.

Det er anslått at omkring 7000 jesidiske kvinner og barn ble tatt til fange av IS, solgt og brukt som sexslaver. Mange tusen ble drept og enda flere flyktet fra sine hjem. Terrororganisasjonen hadde som uttalt mål å utslette jesidene, som i hovedsak har vært bosatt i Kurdistan i det nordlige Irak.

Kvinnenes grufulle skjebne ble særlig gjort kjent gjennom en av mottakerne av Nobels Fredspris for 2018, Nadia Murad.

Human-Etisk Forbund har, via Norsk Folkehjelp, støttet arbeidet med å på nytt skape et verdig liv for den hardt prøvede minoriteten de siste fem årene. I november 2019 besøkte vi hjelpeprosjektene.

FØLER SEG GLEMT

Historien, kulturen og religionen til den lille folkegruppen har vært holdt i hevd gjennom tradisjon og ritualer i generasjoner. Men nå er folket på mange måter i oppløsning; et betydelig antall har flyktet til Europa eller Canada, og i Irak er mange internt fordrevet og plassert i midlertidige leire.

Leder for Norsk Folkehjelps kontor i Dohuk, Mandana Hendessi (bilde), jobber sammen med lokale organisasjoner for å støtte ofrene for IS. Hun forteller at menneskene hun møter ofte formidler opplevelsen av å være glemt og forlatt av irakske myndigheter:

– De trenger å føle at deres lidelser blir sett og tatt på alvor av dem som faktisk er ansvarlige for deres velferd. Forsinkelser i åpning av masseggravene som rommer de drepte – deres kjære – forsterker denne følelsen.

Men unge jesidier har selv tatt initiativ til å kartlegge de mange massegravene og sørge for overvåking og kvalitetssikring av utgravingsprosessen og vitneintervjuer. Det samme

prosjektet er også utvidet til å inkludere dokumentasjon av jesidisk religiøs tradisjon.

EN SKAM Å VÆRE OFFER

Da vi var på besøk, var ca. 2500 bortførte kvinner og barn fortsatt savnet. De som har kommet til rette, har enten flyktet eller de er blitt kjøpt fri. En av de unge kvinnene vi traff, hadde kommet tilbake til familien sin bare noen måneder i forveien. Foreldrene betalte 8000 dollar for å få kvinnen og hennes datter hjem.

Å være offer for seksuell vold er, som mange andre steder, tabubelagt i det irakske og jesidiske samfunnet. Helsesentre, drevet av kvinner ansatt i lokale partnerorganisasjoner, tilbyr psykolog, helsehjelp, felles aktiviteter, omskolering, jobbtrening og juridisk kompetanse. Det arbeides samtidig overfor både kvinner og menn med å bryte ned skammen knyttet til det å ha vært utsatt for seksuelle overgrep. På dette punktet må hele samfunnet endre holdning.

Et eksempel på tiltak som fungerer, er at unge menn og kvinner samles

LEIREN: En av mange leire for internt fordrevne i Kurdistan, Irak. Tilknyttet er et aktivitetssenter som tilbyr samtaler, felles aktiviteter og juridisk bistand.

for å diskutere nettopp seksuelt basert vold, under ledelse av ansatte på aktivitetssentre i tilknytning til flyktingleirene.

Mandana Hendessi forteller at noe av det arbeidet hun opplever å ha lyktes best med, er kvinners og jenters psykiske helse og økte selvstendighet.

IKKE SLIPP TAKET

Norsk Folkehjelp har kontorer i området og kanaliserer penger og kompetanse gjennom lokale organisasjoner. Målet med vårt prosjektbesøk var å knytte kontakt med dem som står for det operative arbeidet vi støtter, menneskene som hver dag møter overlevende og som vet hva som er viktig for dem som skal bygge opp livet sitt igjen samtidig som de sliter med sårene etter et ufattelig traume i bevisstheten.

Dom og straff for de ansvarlige for folkemordet er hva de fleste i den jesidiske minoriteten sier at de trenger og ønsker. De

som har måttet flykte, drømmer om å kunne vende tilbake til sine hjem og sine landsbyer. Myndighetens hjelp er nødvendig for å sikre områdene og gjenoppbygge hjemmene. Minoriteter lever en utfordrende tilværelse i Irak, der grunnloven er basert på islam. Organisasjonene vi snakket med jobber også aktivt og iherdig inn mot myndighetene for de mange minoritetenes situasjon i landet og for kvinners rettigheter:

– Når de humanitære behovene er dekket, er vi over i en utviklingsfase der like rettigheter, sosial inkludering, utdanning og bedre boforhold er prioritert. Det er viktig at vi ikke da *slipper* taket, men fortsetter å støtte menneskene gjennom disse endringene, påpeker Mandana Hendessi.

Marit Øimoen deltok på Human-Etisk Forbunds prosjektbesøk i Irak.

JESIDISMEN

Religionssamfunn med utbredelse i kurdiske områder i Midtøsten, hovedsakelig nord i Irak. Teller mellom 200 000 og 800 000 medlemmer (ikke sikre tall). I sentrum står læren om en fallen engel som er blitt tilgitt av Gud og nå hersker over menneskene. Symboliseres av en påfugl, som kan sees i mange jesidiske hjem. Lالش er den hellige byen. Den årlige pilegrimsferden dit er den viktigste religiøse høytiden. En seksdagers høstfest holdes samtidig.

IS-TERROR MOT JESIDIENE

I august 2014 angrep IS jesidiene i Sinjar, Irak. De ga dem to valg: konvertere eller dø. Mennene ble drept, barn og kvinner kidnappet. Ca. 80 000 mennesker flyktet opp på Sinjar-fjellet. Der var de fanget i dagevis i stekende sol og uten mat og drikke.

«Det islamske kalifatet» var klare på at de ville utrydde jesidiene, som de ser som djeveldyrkere.

Fortsatt bor jesidier i leirer for internt fordrevne. Deres landsbyer er for utrygge å vende tilbake til, på grunn av opprørskrigere som har tatt kontroll eller landminer som ligger igjen etter IS.

I 2018 fikk jesidiske Nadia Murad Nobels Fredspris for sin kamp mot seksualisert vold brukt som våpen i krig og væpnede konflikter. Hun ble tatt til fange av IS, men klarte å rømme. Hennes bok Den siste jenta beskriver hva som skjedde da hennes landsby, familie og naboer ble angrepet.

KILDER: folkehjelp.no, Wikipedia

SAMARBEID MED NORSK FOLKEHJELP

Human-Etisk Forbund og Norsk Folkehjelp inngikk en treårig samarbeidsavtale i 2015. HEF ønsket å samarbeide med en profesjonell bistandsaktør. Norsk Folkehjelp ble valgt pga. sitt arbeid for å fremme solidaritet, menneskeverd og menneskerettigheter. I 2018 ble avtalen fornyet til å gjelde ut 2020. Les mer på human.no.

KONFIRMANTER PÅ GRUPPETIME HOS PSYKOLOGEN

I Bodø utfordres konfirmantene til å reflektere rundt egne valg sammen med sine foresatte. De får kvalifisert hjelp av psykolog Jan-Ole Hesselberg.

TEKST OG FOTO: ELISE SØNDERLAND

Det er en kald februarkveld i Bodø. Spente og forventningsfulle konfirmanter, kursledere og foresatte kommer inn i varmen på Nord universitet.

For femte året på rad har Jan-Ole Hesselberg tatt turen til Bodø for å ta del i konfirmasjonskurset til Human-Etisk Forbund.

– Det er alltid kjempebra, skryter Hesselberg.

Psykologspesialist Jan-Ole Hesselberg er kjent fra TV-programmene Folkeopplysningen og Typisk deg. I tillegg jobber han for Kavlifondet og Stiftelsen Dam, og tar doktorgrad om beslutningsteori. Det er det kvelden handler om. Hvordan vi tar valg.

– I år er det så mange konfirmanter at vi måtte ha to auditorier for å få plass til alle. Det er i overkant av 350 deltakere her i kveld, sier Anne-Greta Johannesen, som er konfirmasjonsansvarlig. Hun legger til at i det ene auditoriet må de følge foredraget på storskjerm.

Konfirmantene Emil Olsen og Benjamin Andreassen gleder seg til kvelden. De står sammen med kurslederen sin, Benedikte Mæland, som til daglig er en av to ansatte ved Human-Etisk Forbunds regionkontor. Hun forteller at de på forhånd har hatt en kurskveld for å lære om hva kritisk tenkning betyr.

– Da hadde vi en undringsløype og vi lærte blant annet om fake news, sier guttene.

MELDTE SEG INN ETTER KAMPANJE

Jan-Ole Hesselberg forteller at han har snakket for mange konfirmanter etter Folkeopplysningen, etter som kritisk tenkning er en stor del av

konfirmasjonsundervisningen. Selv meldte han seg inn i Human-Etisk Forbund etter kampanjen «Ingen liker å bli lurt» som pågikk i 2011, som handlet om nettopp å få folk til å tenke kritisk.

– Vi har mye å hente på å lære mer om kritisk tenkning. Det virker som det er for lite opplæring om dette i skolen, samtidig er kanskje ungdommene her mer informert enn de voksne, ler han.

Jan-Ole forteller at han selv ble opptatt av kritisk tenkning da han begynte å studere.

– Det ble en slags hobby, forteller han, og trekker frem psykologen og nobelprisvinneren Daniel Kahnemann som en inspirasjon og forbilde.

TANKEPÅFYLL

– Målet er å få de til å reflektere i lag, sier Anne-Greta Johannesen, om hvorfor de har samlet både konfirmanter og de foresatte. Hun legger til at alle trenger litt påfyll av og til.

Det er syvende året på rad hun har ansvaret for humanistisk konfirmasjon i Bodø. Som nylig pensjonert lærer og med erfaring fra utviklingsarbeid innen HR, er Anne-Greta opptatt av kompetanseheving. Både for konfirmanter og kurslederne. Og seg selv. Hun fremhever at hun liker å holde på med dette, selv om det tar mye tid.

– Jeg får brukt kompetansen min og det er gøy å se resultatene, smiler hun.

Kursleder Benedikte Mæland forteller at det er en givende oppgave å ha.

– Det er en fin arena å komme i kontakt med dagens ungdom og holde seg oppdatert. I tillegg har vi tema som jeg brenner for selv,

FORNØYD: Konfirmantene Emil Olsen og Benjamin Andreassen og kursleder Benedikte Mæland. De satte pris på kvelden.

noe som gjør det lettere når jeg skal formidle til konfirmanter, understreker Benedikte.

Anne-Greta forteller at hun er opptatt av å passe på og ta vare på kurslederne.

– Jeg er opptatt av å ha kursledere som liker dette. De må få opplæring og tillit.

REKORDÅR

– Vi nærmer oss 25 prosent av konfirmanter i Bodø, sier Anne-Greta, og legger til at hun tror de etter hvert har fått et godt omdømme.

– Det glir på skinner nå, sier hun, og legger til at hun har gode støttespillere på regionkontoret.

I år er det 167 ungdommer som har valgt humanistisk konfirmasjon i Bodø. Som i landet for øvrig er det nå rekordmange som velger human-

istisk konfirmasjon. Samtidig har det aldri vært så få som velger kirkekonfirmasjon.

– Jeg gjør dette fordi det er en viktig sak. Vi må ha alternativer til kirka, understreker Anne-Greta.

LÆR KRITISK TENKNING

Jan-Ole Hesselberg innleder kvelden med å si at vi tar valg og beslutninger hele tiden og påstår at det er det viktigste vi gjør. Han forteller om kognitive snarveier, illusjoner, følelser og hjernens to systemer. Publikum blir involvert gjennom ordleker, eksperimenter, spørreundersøkelser og quiz.

Hans tre råd til publikum til slutt er: 1. *Alle tar feil*, 2. *Tål kritiske innspill* og 3. *Lær kritisk tenkning*. Etter to timer om hjernen og vår måte å ta valg på er det mange fornøyde fjes i salen.

– Det har vært en fin og interessant kveld, sier konfirmanter Emil Olsen og Benjamin Andreassen som er på vei hjem.

Stine Sarre, som er mor til konfirmant Runa Holen Sarre, sier at det var fint å være med på en sånn kveld i lag med datteren.

– Det er fint at vi som foreldre får ta del i noe av konfirmasjonskurset ungdommene går på før de konfirm-

eres. Vi snakket litt i lag om kvelden etterpå og Runa syntes det var bra og at temaene Hesselberg snakket om var spennende, sier hun.

Kursleder Benedikte Mæland er også fornøyd med kvelden.

– Vi får alltid positive tilbakemeldinger på kveldene med Jan-Ole. Han utfordrer og han har en god måte å formidle hva kritisk tenkning går ut på, avslutter hun.

SKRYT: Psykolog Jan-Ole Hesselberg besøker konfirmanter til konfirmasjonsansvarlig Anne-Greta Johannesen for femte år på rad. Han skryter av opplegget i Bodø.

HUMANISTISK KONFIRMASJON

I år deltar rekordmange ungdommer på Humanistisk konfirmasjon. Over 12 000 konfirmanter over hele landet samles for å reflektere over tema som livssyn, menneskerettigheter og kritisk tenkning.

Humanistisk konfirmasjon er et kurs i livssyn og etikk, med en høytidelig avsluttende seremoni. Kurs og seremoni er på et humanistisk grunnlag, men er åpent for alle og binder ingen til medlemskap i Human-Etisk Forbund. Neste år er Humanistisk konfirmasjon 70 år.

KJERNEN AV LIVET

I juni giftet Morten og Kjell seg. I oktober døde Mortens mor. Både den store gleden og den store sorgen ble innrammet humanistisk.

TEKST: EMILIE HESSELBERG, KOMMUNIKASJONSRAÐGIVER I HUMAN-ETISK FORBUND

En formiddag i begynnelsen av 2020 møter vi Morten Nordstrøm Ingebrethsen (50) og Kjell Ingebrethsen Nordstrøm (57) i sistnevntes atelier i Oslo sentrum. Det fargerike rommet, fylt med kostymer, stoffer, rysjer og detaljer, er stedet for vår samtale om stor glede, og stor sorg.

– For litt over fire år siden gikk vi på vår første date. Det var en utstilling på Munchmuseet. Fra det øyeb-

i å bestemme seg for noe og stå i det. Da har man sagt til hverandre at man er ved hverandres side uansett hva som skjer. Det føltes som noe av det største å gjøre i livet, sier Kjell.

INKLUDERENDE VIELSE

Morten vokste opp i Stavanger med en mor som var kursleder for Borgerlig konfirmasjon. Foreldrene hans giftet seg borgerlig og både han og barna ble borgerlig konfirmert. For

inkluderte oss veldig. Vi tenkte bare: selvfølgelig! Dette er riktig for oss.

I bryllupet til Kjell og Morten kom det slektninger som har vært i utallige bryllup før, men aldri i et humanistisk bryllup. Det ble felt mange tårer.

– De syns det var det fineste de hadde vært med på. Alt som skjedde under vielsen føltes hundre prosent ekte. Det var nok også noe med at vi fikk ha vielsen ute. Det regnet hele den sommeren, men ikke på vår bryllupsdag, forteller Kjell.

SJOKKBESKJEDEN

Bare noen uker etter bryllupet kom beskjednen om at Mortens mor var uhelbredelig syk av kreft. Gjertrud hadde vært syk lenge, men ikke merket noe. I begynnelsen av oktober kom hun inn på hospice og 25. oktober døde hun. Bare fire måneder etter at Morten og Kjell hadde gitt hverandre sitt ja.

De forteller at selv om alt gikk veldig fort i sykdomsperioden, var det også en verdig tid. Gjertrud var en bestemt dame som visste hvordan hun ville ha det.

– Mamma ønsket ikke religiøse innslag i begravelsen, og dermed var det ingen tvil om at det måtte bli en humanistisk gravferd. Vigsler og gravferdstaler Baard Thalberg hadde viet oss noen måneder tidligere, og derfor truffet mamma i bryllupet. Han tok seg av gravferden på en veldig riktig måte. Han lyttet, stilte mange spørsmål og veiledet oss. Det føltes trygt å kunne støtte seg på han, forteller Morten.

I gravferden var det fokus på Gjertrud som person. Seremonien handlet om kjernen av det som er viktig.

– Jeg tror at alle som var tilstede tenkte: akkurat slik hadde Gjertrud ønsket at det skulle være. Da blir det ikke sorgtungt, men først og fremst veldig fint, sier Kjell.

LYKKE: Etter å ha kjent hverandre i 15 år, giftet Morten og Kjell seg 15. juni i fjor. De opplevde at en humanistisk vielse var det mest inkluderende alternativet. FOTO: PRIVAT

PÅ BARRIKADENE

Det at foreldrene hans holdt sammen gjennom 50 år, gir Morten troen på at det går an å være sammen og støtte hverandre selv om det kan gå en kule varmt.

– Mamma hadde alltid prosjekter, og hun tok ikke et nei for et nei. Hun sto blant annet på barrikadene for å få livssynsundervisning inn i skolen. Det førte til at jeg var en del av det første kullet i Stavanger som hadde livssynsundervisning i stedet for kristendom på skolen.

Sang var en viktig del av Gjertruds liv. Hun var med og startet Sosialistisk kor i Stavanger. Derfor var det ikke det minste rart at kampsangen «Ellinors vise» sto på programmet i gravferden.

– Da mamma lå på hospicet var beskjednen fra henne «Kom og syng!» Det er jo ganske stille på et hospice. Folk er der fordi de skal dø, og så kan man høre sosialistiske kampsanger fra rommet hennes. Hun sang for full hals, og det var veldig fint.

«DIN OG HÅPLØS»

De to synes det er viktig med et alternativ til religiøse seremonier. Og fordi de var to menn som giftet seg, føles det som om tilbudet om Humanistisk vigsel eksisterer ekstra for dem.

– Vi lever ikke lenger etter de gamle, tradisjonelle mønstrene som har vært en selvfølge for mange. I dag har man helt andre valg, og det er viktig at de valgene finnes. Hadde ikke Humanistisk vigsel eksistert, tror jeg faktisk ikke at vi hadde giftet oss, understreker Kjell.

Morten hadde mange samtaler moren under sykdomsperioden. Da sa hun at noe av det hun var mest glad for, var at hun fikk muligheten til å gå i bryllupet.

– Da vi giftet oss ble to familier forent. Og våre familier er svært forskjellige og rare begge to, men funker veldig bra sammen. Jeg følte

VERDIG: Mortens mor, Gjertrud Odden, gikk bort bare få måneder etter bryllupet. Seremonien ble en verdig og personlig minnestund for hennes liv. FOTO: PRIVAT

«Mamma ønsket ikke religiøse innslag i begravelsen, og dermed var det ingen tvil om at det måtte bli en humanistisk gravferd.»

likket hadde jeg bestemt meg for at vi skulle bli kjærester, men det tok et halvt år til med god gammeldags dating før det skjedde, forteller Kjell.

UANSETT HVA SOM SKJER

Morten har vært gift før, og har to barn fra sitt første ekteskap. Egentlig hadde han bestemt seg for at ett giftemål fikk holde. Men så føltes det bare riktig, derfor fridde han til Kjell bare to måneder etter at de ble kjærester.

– Egentlig burde jeg ha funnet meg en rik mann med fast jobb, smiler Morten.

– Jeg og! Det å gifte seg i en alder av 50 og 57 år er jo ganske uvanlig. Jeg hadde aldri tenkt at jeg ville gifte meg, men da Morten fridde og jeg sa ja, tenkte jeg at det var noe fint

Morten var det derfor naturlig å velge en humanistisk vielse. Kjell var religiøs i tenårene, og var innom både pinsebevegelsen, Frelsesarmeen og Misjonskirken.

– Likevel føler jeg i voksen alder at det ofte blir feil å legge inn religiøse aspekter i bryllup eller begravelse. Særlig når det ikke stemmer overens med de menneskene seremonien handler om, sier Kjell.

Da Morten viste frem tilbudet om Humanistisk vigsel til Kjell «tikket det alle boksene» for ham: Både verdiene kjærlighet, likeverd og gjensidig respekt som er det man sier ja til i en humanistisk vielse, og at seremonien tar hensyn til personene som det faktisk handler om.

– Dessuten er vi to menn som gifter oss. Jeg følte at en humanistisk vielse

at bryllupet ble et lyspunkt i begge familier.

Seremonier binder folk sammen, og Kjell tror at det å oppleve noe sammen kan forandre mye.

– Det er minnene som lever videre. Og hva slags minner man vil ha, det kan man være med å påvirke selv.

FOTO: KIRKERÅDET

HAR RELIGION EN NATURLIG PLESS I FILM?

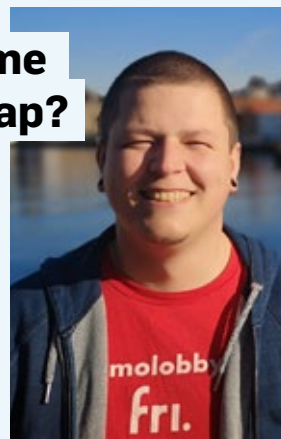
I januar var Human-Etisk Forbunds livsynsrådgiver, Didrik Søderlind, invitert til Tromsø International Film Festival. Der deltok han i en paneldebatt om religions rolle i film. Han satt også i en fagjury knyttet til filmprisen Faith in film. Prisen ble tildelt den kinesiske filmen Balloon, for hvordan den «fanger spenningen mellom det sekulære og det spirituelle, det politiske og det religiøse, det moderne og det tradisjonelle. (...) en film som får oss til å tenke, føle og kritisk reflektere over religionens rolle i våre samfunn og i våre liv».

HEF-praktikant hos Humanist International!

Mahalet Tadesse (23) er den første HEF-praktikanten noensinne! Fra februar holder hun til på Humanists Internationals hovedkontor i London. Hennes arbeidsoppgaver vil dreie seg om arbeid med internasjonal politisk påvirkningskraft, og hun vil bli et viktig bindeledd inn mot vår internasjonale paraplyorganisasjon. Vi ønsker henne lykke til!

Hvem skal komme med dødsbudskap?

– Den norske kirke må ta inn over seg at prester ikke lenger er offentlige tjenestemenn, og at Norges befolkning ikke er en homogen luthersk kristen gruppe, skriver Christian Lomsdalen, nestleder for Human-Etisk Forbund i Vårt Land, om hvem som bør komme med dødsbudskap.

HUMANISTER PÅ ØRET

Hør et utvalg av podcaster der medarbeidere fra Human-Etisk Forbunds livssynsavdeling deltar som gjester:

- Dialogisk (Episode 115) – Didrik Søderlind
- Verdibørsen («Falsk forelskelse», 12/10/19) – Kaja Melsom
- Eksistenspodden («Når friheten blir en forbannelse og mulige botemidler», Episode 25) – Kaja Melsom

MIN SIDE-informasjon som tidligere

ALDRI GLEMME

I forkant av Holocaust-dagen 27.januar, møtte statsminister Erna Solberg tidsvitner og etterlatte på Holocaust-senteret på Bygdøy. Spesialrådgiver i Human-Etisk Forbund, Bente Sandvig, er styreleder på HL-senteret og sa dette om vårt ansvar: «Som tros- og livssynssamfunn skylder vi ofrene for Holocaust og det menneskelige i oss selv aldri å glemme, men å lære av den dyrekjøpte erfaringen at umenneskelig gjøring av den eller de «andre» i ytterste konsekvens kan ende i barbari og folkemord».

Du kan lese Sandvigs kommentar i anledning dagen på fritanke.no/19.11398

Humanistprisen 2019 til eks-muslim

Den afghanske ateisten og eks-muslimen Josef Moradi fikk prisen for å ha gitt et ansikt til ikke-religiøse prekære situasjoner i en verden der religion brukes for å innskrenke grunnleggende rettigheter. Moradi er afghansk asylsøker med avslag på opphold i Norge. Oslo tingrett tror han er ateist, men mener han kan leve «hemmelig» som ateist i Kabul. I Afghanistan – som i 11 andre land – er det dødsstraff for frafall fra religionen. Moradi har anket avgjørelsen. Saken hans skal opp i tingretten i slutten av april.

Les mer på human.no/nyheter/2019/november/arets-humanistprisvinner/

HOVEDKONTOR

Brugata 19,
Postboks 9076 Grønland
0133 Oslo
Tlf 23 15 60 00
human@human.no

For mer informasjon:

www.human.no
facebook.no/humanetiskforbund

REGIONKONTORER

REGION NORD

Nordland - nordland@human.no

Troms - troms@human.no

Finnmark - finnmark@human.no

REGION MIDT

Tlf 73 80 64 80

Trøndelag - trondelag@human.no

Møre og Romsdal -
moreogromsdal@human.no

Hedmark - hedmark@human.no

Oppland - oppland@human.no

REGION VEST

Tlf 488 98 300

Rogaland - rogaland@human.no

Hordaland - hordaland@human.no

Sogn og Fjordane -

sognogfjordane@human.no

REGION ØST

Tlf 23156060

Akershus - akershus@human.no

Oslo - oslo@human.no

Østfold - ostfold@human.no

REGION SØR

Tlf 33 31 32 05

Buskerud - buskerud@human.no

Vestfold - vestfold@human.no

Telemark - telemark@human.no

Aust-Agder - aust-agder@human.no

Vest-Agder - vest-agder@human.no

For kontortider, besøksadresser m.m.
– se human.no

MIN SIDE

Her kan du se all informasjon Human-Etisk Forbund har om deg. Logg deg inn med BankID, BankID på mobil eller sms. minside.human.no

DERFOR BLE JEG MEDLEM

Samfunnet er i endring, og Human-Etisk Forbund vokser stadig. En av fem 15-åringer valgte Humanistisk konfirmasjon i 2019, og vi har nå passert 95 000 HEF-medlemmer. Bli kjent med fem av de over 7000 som meldte seg inn i fjor.

– JEG VIL IKKE STÅ PÅ SIDELINJEN

Wojciech Dusinski (55 år)

Pendler mellom Warszawa og Bergen. Ingeniør.

– Hvorfor ble du medlem?

– I løpet av de siste 14 årene har jeg vært på en lang åndelig reise. Jeg kom til Norge i 2006 som luthersk kristen. Tre år tidligere var jeg katolikk.

– Etterhvert ble jeg kalvinist, men trodde faktisk ikke på gud, kun på mennesker. Den reformerte kirken som jeg tilhører i Polen er veldig nær de verdier og det livssyn som Human-Etisk Forbund har.

– Grunnen til at jeg har meldt meg inn i HEF er fordi jeg ikke vil stå på sidelinjen, og jeg vil støtte aktiviteter som jeg anser som viktige og nødvendige: å skåne jorden og menneskeheten fra ødeleggelse av dumhet og hat.

– Hva mener du er det viktigste Human-Etisk Forbund jobber med?

– Allmenndannelse for ungdom og voksne, bevisstgjøring og læring av kritisk og selvstendig tenkning.

– JEG FORETREKKER FAKTA

Sam Danielsson (33 år)

Ikke-binaer. Fra Stockholm, bor i Grimstad. Studerer multimedieteknologi- og design, jobber i grønnsaksbutikk.

– Hvorfor ble du medlem?

– Jo mer jeg har tenkt på mitt livssyn, desto mer har jeg oppdaget at jeg ikke bare er ateist, men humanist. Jeg foretrekker fakta fremfor noe annet, samtidig som jeg har respekt for andres livssyn og andres måter å leve på.

– Hva mener du er det viktigste Human-Etisk Forbund jobber med?

– Formidle udiskutabel fakta om hvordan vi som mennesker påvirker denne planeten både i et samfunnsperspektiv og i et miljøperspektiv.

– MANGFOLD, AKSEPT OG KLIMA ER VIKTIG

Guri S. Olavesen (23 år)

Bor i Sandnes med samboer og deres to barn. Lærerstudent.

– Hvorfor ble du medlem?

Av den enkle grunn at jeg ikke er kristen. Jeg meldte meg ut av Den norske kirke samtidig. Kanskje fordi det føles tryggere å være medlem enn å «stå utenfor» både kirken og Human-Etisk Forbund. I tillegg har min far vært medlem i flere år og jeg hadde humanistisk konfirmasjon. Jeg har lenge tenkt at jeg skulle melde meg inn – og ut av kirken – uten at jeg har tatt steget. Det var nok tre utløsende faktorer for meg: At jeg mottok brev om kirkevalg i posten, at Human-Etisk Forbund dukket opp i feeden min på sosiale medier, samt at jeg oppdaget at medlemskapet var gratis for personer under 26 år.

– Hva mener du er det viktigste Human-Etisk Forbund jobber med?

– Mangfold, aksept og klima er viktig for meg, noe jeg har registrert at Human-Etisk Forbund er engasjert i.

– JEG TOK ET STANDPUNKT

Ine Marie Otterbech (38 år)

Bor i Oslo. Utdannet barnevernspedagog.

– Hvorfor ble du medlem?

– Jeg er konfirmert borgerlig og tok et standpunkt etter en diskusjon med en kompis.

– Hva mener du er det viktigste Human-Etisk Forbund jobber med?

– Gi oss mennesker som ikke tror på gud et tilsvarende alternativ til den norske kirke.

HAR DU TENKT PÅ NAVNEFEST?

En vakker og glad feiring på et humanistisk grunnlag

Til all tid har vi hatt behov for å markere store overganger i livet. En av de største overgangene i voksenlivet er avgjørelsen om å få et barn. En Humanistisk navnefest er en verdig måte å markere dette på.

"Vi ble veldig rørt av sangene og høytideligheten vi opplevde. Våre gjester som var med på seremonien snakket også varmt om opplevelsen. Dette var helt riktig for oss. Tusen takk!"

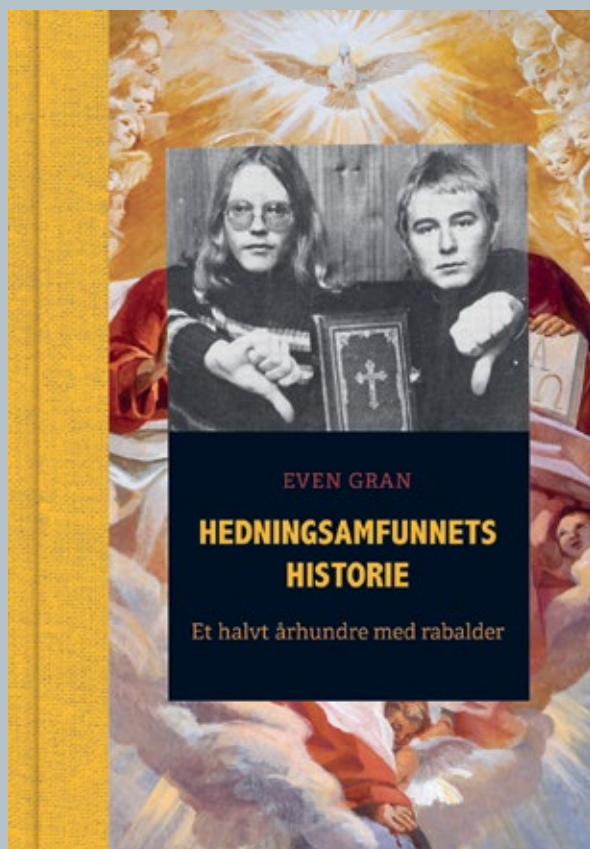
Tilbakemelding etter navnefest

HUMAN.NO

Returadresse:
Human-Etisk Forbund
Boks 9076, Grønland
0133 Oslo

 HUMANIST FORLAG

NYHET

I denne boka fortelles historien om Hedningsamfunnet, et ektefødt barn av den brede motkulturelle bevegelsen som vokste fram i løpet av 60- og 70-tallet. Kristne mente de var en del av «ondskapens åndehær». I mange år hadde Hedningsamfunnet fast stand på Egertorget i Oslo der de engasjerte forbigående i «gateprat» ved hjelp av respektløs og grovkornet kristendomskritikk. De gjennomførte ville aksjoner som tiltrakk seg sinte menneskemengder. Flere ganger ble de arrestert og stilt for retten.

Siden 70-tallet har kristendommen i Norge blitt ferdigkrenket. Dette er den fornøyelige og litt sjokkerende historien om en gjeng som definitivt bidro til det.

Even Gran

HEDNINGSAMFUNNETS HISTORIE. ET HALVT ÅRHUNDRE MED RABALDER

INNBUNDET. PRIS: 284,- FOR MEDLEMMER AV HUMAN-ETISK FORBUND
(ORDINÆR PRIS 379,-)

FOR Å BESTILLE BOKEN SE KUPONGEN PÅ **SIDE 93** ELLER GÅ TIL www.humanistforlag.no